

UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA

**TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA
ENCIK MD. GHANI BIN MAT,
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK**

NURUL ADIBAH SABIRA BINTI MUHD BAKARUDDIN

(2020971981)

NUR FATIN INSYIRAH BINTI ZULKEFLY

(2020996991)

FAKULTI PENGURUSAN MAKLUMAT

SEMESTER MAC 2021-JULAI 2021

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

ISI KANDUNGAN

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

ISI KANDUNGAN		M/S
	Abstrak	i
	Penghargaan	iii
	Senarai Abreviasi	v
	Senarai Singkatan	vi
	Rujukan Kata	vii
1.0	Biodata Penemubual	1
	1.1 Penemubual Pertama	2
	1.2 Penemubual Kedua	3
2.0	Biodata Tokoh	4
	2.1 Biodata Tokoh	5
	2.2 Pengenalan kepada tokoh	6
3.0	Sejarah Lisan	7
	3.1 Pengenalan	8
	3.2 Objektif Sejarah Lisan	8
	3.3 Kepentingan Sejarah Lisan	9
4.0	Kajian Literatur	10
	4.1 Topik 1	11
	4.2 Topik 2	12
5.0	Transkrip Temubual Bersama Tokoh	13
6.0	Log Temubual	93
7.0	Ralat	105
8.0	Glosari	107
9.0	Indeks	110
10.0	Bibliografi	114
11.0	Lampiran	118
	11.1 Biografi Tokoh	119
	11.2 Surat Perjanjian	120
	11.3 Senarai Soalan	121
	11.4 Diari Penyelidikan	127
	11.5 Gambar, sijil-sijil dan bahan lain yang berkaitan	129

ABSTRAK

ABSTRAK

**TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA PEMBUAT BLOK BATIK
MENGENAI PENGHASILAN BLOK BATIK**

ABSTRAK: Transkrip ini mengandungi rakaman temubual bersama seorang pembuat blok batik dari negeri Kelantan iaitu Encik Md Ghani Bin Mat bagi berkongsi pengalaman, fakta berkaitan dan keunikan blok batik di Malaysia. Sesi temubual dijalankan pada 23 Mei 2021 selama 2:17:27 jam melalui panggilan video di aplikasi Google Meet. Aplikasi Google Meet ini menjadi platform untuk menemu bual disebabkan pandemik Covid-19 yang melanda seluruh dunia. Soalan-soalan dibahagikan kepada tiga bahagian. Bahagian pertama berorientasikan soalan am berkenaan blok batik untuk memberikan sedikit gambaran tentang blok batik. Bahagian kedua menjustifikasikan fakta asal-usul, jenis blok batik, motif dan corak blok batik yang dihasilkan. Bahagian ketiga pula lebih spesifik kepada proses, bahan dan peralatan serta teknik penjagaan blok batik. Pada penghujung temubual, beliau memberi tips tentang teknik penjagaan batik dan diselitkan sedikit nasihat kepada golongan muda yang ingin menceburi bidang blok batik. Melalui projek sejarah lisan ini juga, diharap masyarakat luar terutamanya generasi pada masa sekarang akan mengenali dengan lebih lanjut dan mendalam tentang kesenian dan warisan blok batik ini.

Kata Kunci: Encik Md Ghani Bin Mat, Blok batik Malaysia, Kesenian, Warisan, Sejarah lisan.

ABSTRACT

**TRANSCRIPT OF INTERVIEW WITH BATIK BLOCK MAKER
ON BATIK BLOCK PRODUCTION**

ABSTRACT: This transcript contains a recording of an interview with a batik block maker from the state of Kelantan, namely Encik Md Ghani Bin Mat to share experiences, relevant facts and the uniqueness of batik blocks in Malaysia. The interview session was conducted on May 23, 2021 for 2:17:27 hours via video call on the Google Meet app. The Google Meet application became a platform for interviews due to the Covid-19 pandemic that hit the world. The questions are divided into three sections. The first part is oriented towards general questions regarding batik blocks to give a little insight about batik blocks. The second part justifies the facts of origin, types of batik blocks, motifs and patterns of batik blocks produced. The third part is more specific to the process, materials and equipment as well as batik block care techniques. At the end of the interview, he gave tips on batik care techniques and inserted some advice to young people who want to venture into the field of batik blocks. Through this oral history project as well, it is hoped that the outside community, especially the current generation will know more and more deeply about the art and heritage of this batik block.

Keywords: Encik Md Ghani Bin Mat, Malaysian batik block, Arts, Heritage, Oral history.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

PENGHARGAAN

PENGHARGAAN

BISMILLAHIRRAHMANIRAHIM DAN ASSALAMUALAIKUM w.b.t

Dalam mengusahakan sebuah transkrip ini ketika dunia dilanda wabak pandemik COVID -19, Alhamdulillah, syukur ke hadrat Allah bahawasanya kami telah berjaya menyiapkan tugas ini pada tempoh yang ditetapkan. Di kesempatan ini, kami ingin mengucapkan jutaan penghargaan dan terima kasih kepada mana-mana pihak yang terlibat dalam menjalankan tugas khusus kami untuk subjek IMR604 : Oral Documentation, bagi menyiapkan projek kami iaitu “Transkrip Temubual Bersama Encik Md. Ghani Bin Mat, Mengenai Pembuatan Blok Batik” dengan jayanya. Sungguh tidak ternilai kerjasama yang telah diberikan sehingga kami berjaya berada di tahap ini.

Jutaan penghargaan diucapkan kepada pensyarah kami iaitu Madam Siti Noorsiah Binti Jamaludin, yang telah banyak memberikan tunjuk ajar sepanjang semester ini bagi menyiapkan tugas ini. Kesabaran beliau ketika mencurahkan ilmu dan melayani setiap karenah dari kami amat tidak ternilai dan amat sukar untuk dibalas jasa beliau. Kami bersyukur kerana ditunjuk ajar oleh beliau berpandukan teknik pengajaran dan pembelajaran bersama beliau amat tenang dan tidak pernah putus asa berusaha untuk memastikan kami faham akan setiap apa yang diajar oleh beliau. Beliau juga sanggup menggantikan kelas untuk menerangkan lagi intipati yang seharusnya ada dalam transkrip ini. Ketekunan beliau dalam menyampaikan sesi pembelajaran amat berharga buat kami.

Jutaan terima kasih diucapkan jutaan terima kasih yang tidak terhingga kepada artis blok batik terpilih, iaitu Encik Md. Ghani bin Mat banyak berkongsi pengalaman dan fakta berkaitan blok batik di Malaysia. Beliau begitu terbuka menceritakan teknik, proses, jenis, teknik penjagaan batik dan banyak lagi ketika ditemubual. Masa yang diluangkan oleh beliau yang mengambil masa kira-kira dua jam lebih amat berharga. Walaupun sedang sibuk membuat blok batik di bengkel, beliau sudi untuk meluangkan masa bersama bagi berkongsi pengalaman.

Tidak terlupa juga ucapan terima kasih dan rasa sayang kepada ahli keluarga kami kerana banyak memberikan dorongan dan suntikan semangat ketika menyiapkan tugas ini. Mereka senantiasa berada di samping kami tidak kira apa jua berlaku. Di musim pandemik ini, mereka banyak meluangkan masa bersama kerana mereka tahu dan faham, erti tekanan belajar

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

dari rumah atau Open and Distance Learning (ODL). Mereka sering berinteraksi dengan kami supaya kami tidak terlalu fokus kepada kerja yang boleh menyebabkan tekanan dan keletihan mental. Kami amat menghargai jasa mereka yang tidak ternilai. Rakan-rakan juga banyak memberikan panduan dan idea ketika menyiapkan tugas. Kami saling berkongsi idea supaya urusan kami semua dipermudahkan. Kami bersama-sama ingin mencapai keputusan yang baik bagi subjek ini dan terus mengangkat martabat dokumentasi lisan sejarah ini.

NURUL ADIBAH SABIRA BINTI MOHD BAKARUDDIN

(2020971981)

NUR FATIN INSYIRAH BT ZULKEFLY

(2020996991)

SENARAI ABREVIASI

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

SENARAI ABREVIASI

SINGKATAN	MAKSUD
COVID-19	Coronavirus Disease 2019
HKK	Hari Kraf Kebangsaan
IKM	Institut Kemahiran MARA
KL	Kuala Lumpur
PKP	Perintah Kawalan Pergerakan
RTM	Radio Televisyen Malaysia
UITM	Universiti Teknologi MARA

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

SENARAI SINGKATAN

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

SENARAI SINGKATAN

MGM	Md Ghani Bin Mat
NAS	Nurul Adibah Sabira Binti Muhammad Bakaruddin
NFI	Nur Fatin Insyirah Binti Zulkefly
KP	Ketua Pengarah

RUJUKAN KATA

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

RUJUKAN KATA

Akei	Akan
Ado	Ado
Anok	Anak
Bagitahu	Beritahu
Balik	Semula
Banyok	Banyak
Barei	Barang
Baya	Sebaya
Berapo	Berapa
Besarkei	Membesarkan
Bicei	Bincang
Bidei	Bidang
Binatei	Binatang
Bowok	Bawa
Buatei	Buatan
Bukei	Bukan
Buwi	Beri
Caro	Cara
Cebisei	Cebisan
Comei	Cantik
Dalei	Anggaran
Dibuwei	Dibuang
Dihasilkei	Dihasilkan
Diorei	Orang lain
Fehei	Faham
Gapo	Apa
Gini	Seperti ini
Jalei	Jalan
Jangei	Jangan
Jualei	Jualan
Jugok	Juga

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

Kadei - kadei	Kadang - kadang
Kajiyei	Kajian
Kalangei	Kalangan
Kaloh	Kalah
Kalu	Kalau
Kato	Beritahu
Kawei	Kawan
Kecek	Cakap
Kecik	Kecil
Kelainei	Kelainan
Kelebihei	Kelebihan
Kemahirei	Kemahiran
Kena	Perlu
Kijo	Kerja
Kiro	Kira
Kito	Kita
Kurei	Kurang
Kutipei	Kutipan
Lepah tu	Selepas itu
Logei	Logam
Macei	Macam
Male	Malam
Masaloh	Masaloh
Memei	Memang
Meroh	Merah
Molek	Elok
Mudoh	Mudah
Muroh	Muroh
Namo	Nama
Napok	Nampak
Nok	Mahu
Orei	Orang

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

Oyak	Cakap
Pado	kepada
Panah	Panas
Pasal	Mengenai
Pelanggei	Pelanggan
Pembaharuwei	Pembaharuan
Pembazirei	Pembaziran
Pemegei	Pemegang
Pemenei	Pemenang
Pendapatei	Pendapatan
Pengalamei	Pengalaman
Persaingei	Persaingan
Pihok	Pihak
Pulok	Pula
Rano	Macam mana
Raso	berasa
Rendei	Rendam
Rosok	Rosak
Rumitkei	Merumitkan
Sari	Satu hari
Seakei - akei	Seakan - akan
Sebeloh	Sebelah
Sewenei - sewenei	Sewenang - wenang
Sorei	Seorang
Susoh	Sukar
Tahei	Tahan
Takde	Tiada
Tangei	Tangan
Tembago	Tembaga
Tempoh	Tempah
Tengoh	Sedang
Timoh	Timah

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

Tubik	Keluarkan
Zamei	Zaman

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

BIODATA PENEMUBUAL

1.0 BIODATA PENEMUBUAL

1.1 Penemubual 1

Nama : Nurul Adibah Sabira Binti Muhammad Bakaruddin

Alamat : Lot 1001, Kampung Kubang Pak Amin,
17000, Pasir Mas,
Kelantan.

No. Telefon : 011-17896046

Emel : irasabira1999@gmail.com

Program : Ijazah Pengurusan Rekod (IM246)

1.2 Penemubual 2

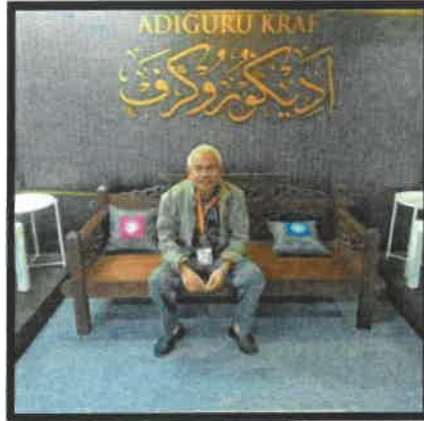

Nama : Nur Fatin Insyirah Binti Zulkefly
Alamat : 668, Lorong Kuda Kepang 2,
Taman Ria Jaya 08000 Sungai Petani,
Kedah.
No. Telefon : 013-3337628
Emel : fatinzulkefly99@gmail.com
Program : Ijazah Pengurusan Rekod (IM246)

BIODATA TOKOH

2.0 BIODATA TOKOH

2.1 Biodata Tokoh

Nama : Abdul Ghani bin Mat

Nama Samaran : Md Ghani

Tarikh Lahir : 23 Disember 1956 (65 Tahun)

Tempat Lahir : Pasir Mas, Kelantan

Alamat : No. 10-A

Kampung Chenderong Batu Lorong Madrasah, Pok Noh

16250 Wakaf Baru , Kelantan

No. Telefon : 014-5276544

Bidang : Penghasilan Blok Batik

Mula Aktif : 1979 (43 Tahun)

2.2 Pengenalan Tokoh

Encik Md. Ghani bin Mat dilahirkan pada 23 Disember 1956 di Pasir Mas, Kelantan. Beliau mempunyai lima orang adik-beradik yang semuanya terlibat dalam perusahaan batik termasuklah dirinya. Abangnya kini tidak lagi membuat batik manakala adiknya, Johari bin Mat masih aktif membuat batik hingga kini. Kedua-dua ibu bapanya menyara keluarga dengan berniaga di warung. Kini, seorang daripada lima orang anak beliau turut mewarisi kemahiran membuat blok batik ini.

Beliau bersekolah dalam aliran Inggeris sehingga darjah enam di SIS Primary School, Pasir Mas. Setelah tamat persekolahan, beliau mengambil keputusan untuk bekerja. Beliau berhijrah ke Kota Bharu dan mula mempelajari kemahiran pembuatan blok batik sejak tahun 1972 iaitu ketika berusia 16 tahun. Di sana, beliau bekerja dengan seorang pembuat blok batik bernama Mohd. Zin bin Ali di Kampung Lundang selama dua tahun. Pada masa itu, beliau belajar sambil bekerja membuat blok batik yang dihasilkan menggunakan kepingan besi (zink) yang dibeli dari kilang tin di Kota Bharu dengan harga 0.30 sen sekilogram.

Blok batik yang dihasilkan oleh En Md Ghani adalah eksklusif, di mana blok batik yang direka itu pernah diguna semasa pameran batik sempena Pertandingan Piala Seri Endon bertempat di PWTC Kuala Lumpur. Di samping itu, beliau juga menghasilkan blok batik yang dijual kepada pihak atau individu tertentu untuk tempahan khas seperti tempahan dari Yayasan Budi Penyayang. Selain itu, En Md Ghani juga menerima tempahan dari pihak Karyaneka bagi untuk memasarkan blok tersebut kesemua cawangan di seluruh negara. Sehingga kini, beliau banyak menerima tempahan blok batik rekaan baru dari Kraftangan Malaysia bagi tujuan pembangunan rekaan blok batik.

Beliau menggunakan segala ilmu dan minat berkaitan batik dan bekerja di bawah bidang mencanting dan mewarna. Menurut beliau, seseorang itu harus mempunyai pengetahuan asas seperti melukis dan mewarna untuk menambah minat dalam menceburi bidang blok batik. Encik Md Ghani bin Mat merupakan seorang yang sangat berhati mulia serta ramah dan sedia memberikan bimbingan dan tunjuk ajar kepada kami dalam menjalani projek sejarah lisan ini. Meskipun beliau sangat sibuk dalam menyiapkan tempahan dari pelanggan, beliau tetap sudi meluangkan masa yang ada untuk membantu kami dalam subjek ini.

SEJARAH LISAN

3.0 PENGENALAN

3.1 Pengenalan Kajian

Batik merupakan tekstil utama yang digayakan oleh kebanyakan masyarakat Melayu di Malaysia. Malaysia terkenal diseluruh dunia kerana memiliki budaya yang unik dan dengan kaum yang berbilang bangsa. Hanya negara Malaysia sahaja di dunia ini yang memiliki kepelbagaian agama bangsa dan budaya yang harmoni. Seni warisan batik di Malaysia telah bermula di negeri pantai timur dan di sana telah terhampar keindahan seni budaya yang tak ternilai harganya. Seni batik ini ialah jati diri anak bangsa kita yang menjadi lambang kehebatan kita dalam berkarya. Batik adalah antara seni tekstil Melayu (Azah Aziz 2006) yang berkualiti tinggi. Batik atau blok batik tembaga merupakan salah satu media menghasilkan corak batik secara cepat dan pantas. Pada awalnya blok batik dihasilkan dari blok kayu yang diukir corak pada permukaan kayu tersebut sehinggalah inovasi bahan berlaku dari kayu kepada aluminium dan tembaga.

Walaupun arus zaman begitu deras mengubah wajah seni dan warisan dunia, tradisi bangsa yang menjadi identiti negara masih utuh terpelihara. Warisan ini perlu kita jaga demi melahirkan anak bangsa yang kenal serta bersemangat dalam mengekalkannya bagi dijadikan rujukan generasi yang akan datang. Namun, pengetahuan generasi kini tentang batik terutamanya blok batik serta cara pembuatannya tidak lagi dikongsikan secara kerap di media massa. Hal ini telah menyebabkan masyarakat kurang berminat untuk menghayati dan mengayakan batik sebagai pakaian harian. Kajian seni warisan blok batik ini dijalankan untuk memperluaskan pengetahuan tentang seni warisan dan keunikan batik terutamanya batik blok di tanah air seterusnya memartabatkan seni warisan batik dalam kalangan masyarakat Malaysia.

3.2 Objektif Sejarah Lisan

Kajian ini dijalankan adalah berdasarkan objektif berikut:

1. Untuk merungkai mengapa kain sarung batik dipandang sepi oleh generasi muda.
2. Untuk mengenal pasti mengapa generasi kini tidak lagi menjadikan batik sebagai pakaian tradisi.
3. Untuk mengkaji mengapa generasi muda kurang pengetahuan mengenai rekaan dan identiti batik Malaysia.

3.3 Kepentingan Sejarah Lisan

i. Perkembangan Ilmu

Sumbangan dari segi ilmu ialah berdasarkan corak, teknik penghasilan, sejarah dan bahan-bahan yang digunakan adalah unik iaitu lain daripada yang lain. Melalui kajian ini juga, masyarakat di negara kita akan dapat mengetahui tentang keistimewaan batik blok dan mengetahui cara dan kaedah penghasilan batik blok dengan lebih mendalam dan terperinci. Ilmu yang diperoleh melalui kajian ini dapat digunakan lagi untuk jaminan masa hadapan. Sebagai contohnya, kajian ini dapat dijadikan rujukan atau contoh kepada masyarakat luar. Melalui kajian ini juga, masyarakat akan dapat ilmu pengetahuan yang berharga dari seorang tokoh warisan seni yang berpengalaman iaitu mencipta batik blok dengan hasil air tangannya sendiri. Hasilnya, batik blok lebih dikenali di kalangan setiap lapisan masyarakat.

ii. Masyarakat

Penyelidikan terhadap batik iaitu batik jenis blok giat dijalankan bagi memberi impak yang positif kepada sesetengah masyarakat dan golongan muda yang sudah mula lupa dengan kewujudan dan kehadiran batik di Malaysia. Bagi membudayakan batik supaya kekal dalam minda sanubari masyarakat, kajian berunsurkan fakta yang tepat lagi sahih dijalankan bagi mengukuhkan lagi sokongan terhadap fakta terkumpul. Hasil kajian ini juga penting bagi menyemarakkan pembangunan industri batik dengan pesat sebagai salah satu industri penyumbang kepada Malaysia. Batik blok ini sangat popular dengan corak - corak yang unik dan ianya memerlukan kudrat, masa yang agak lama dan idea yang bernas oleh pembuat batik blok ini dan sudah pastinya akan terwujudnya lebih dari satu corak sesuatu batik blok.

iii. Negara

Kewujudan seni warisan batik blok ini juga mendapat perhatian daripada pihak kerajaan iaitu seperti Kementerian Perpaduan, Kebudayaan, Kesenian Dan Warisan. Malaysia telah meletakkan industri batik blok sebagai salah satu penyumbang yang terbesar kepada negara. Dengan terwujudnya batik blok yang terdiri daripada pelbagai corak di Malaysia ini. Kmenterian ini juga dapat mempromosikan lebih banyak jenis batik blok ke serata dunia dan hal ini akan menjadikan blok batik akan terus dikenali di mata semua masyarakat yang pelbagai bangsa, agama dan budaya. Para pembuat batik blok dapat meningkatkan pendapatan mereka apabila hasil warisan seni yang dihasilkan mendapat tempat di mata masyarakat. Hal ini juga dapat memberi keuntungan kepada kedua-dua pihak di mana batik blok ini diperkenalkan dari Malaysia ke serata dunia.

KAJIAN LITERATUR

4.0 KAJIAN LITERATUR

4.1 Tpic 1

Bahagian ini akan menyoroti kajian-kajian lepas berkaitan kertas kerja ini yang berteraskan tema kajian iaitu nilai warisan seni batik blok dalam memartabatkan seni kraf warisan negara. Seni kraf warisan negara perlu dipergiatkan bagi memeliharanya bagi rujukan generasi yang akan datang. Bangsa Melayu sentiasa dikaitkan dengan budaya yang baik, bertoleransi, lemah lembut, sopan santun dan seribu satu kebaikan yang digambarkan maka tidak hairanlah seni kraf tradisional Melayu ini menjadi satu kesenian yang bernilai tinggi darjatnya. Seni yang ada pada bangsa Melayu ini menjadi kekuatan pada seni kraf tradisional Melayu amnya di Malaysia.. Berdasarkan kajian lepas oleh (Kahn et al., 2011) warisan adalah berkaitan dengan sesuatu yang diwarisi secara turun-temurun oleh seseorang dan sesuatu kelompok masyarakat daripada generasi yang terdahulu. Warisan menggambarkan memori kepada keseluruhan kehidupan sesuatu bangsa dan seterusnya melambangkan ketamadunannya.

Menurut kajian lepas yang telah dikaji oleh (Kahn et al., 2011) kesenian adalah sesuatu produk, pertunjukan atau persembahan, benda atau apa-apa yang berseni yang memiliki ciri-ciri estetika, keindahan atau kecantikan. Kesenian lahir dari sentuhan rasa yang mendalam. Ianya dihasilkan untuk meninggalkan kesan kepada nurani orang lain. Kesenian mempunyai maksud yang penting bagi mencerminkan sesuatu generasi maka amatlah penting bagi kita untuk memeliharanya bagi rujukan generasi akan datang. Kesenian telah menjadi identiti dan amalan yang amat penting kepada kebudayaan masyarakat Malaysia yang berbilang bangsa sejak turun temurun lagi. Seni warisan kraftangan juga termasuk semua barangan seni yang menjadi tarikan masyarakat atau mempunyai tarikan unsur tradisional yang menunjukkan proses pembentukan. Pembentukan yang dimaksudkan di sini ialah pembentukan dengan menggunakan kemahiran tangan dan boleh juga meliputi penggunaan mesin atau alat-alat yang ada. (Nik Azma Nik Day, 2015) Seni warisan ini merupakan aset negara paling berharga kerana ia merupakan lambang identiti sesebuah negara.

Seni warisan ini juga dapat dikaitkan dengan seni kraftangan. Seni kraftangan adalah hasil seni yang dicipta untuk digunakan, tetapi digubah dengan memasukkan unsur-unsur seni untuk memberi bentuk yang indah dan menarik hati. Penciptaan kraftangan itu memerlukan keahlian dan kecekapan dalam penggunaan bahan-bahan asas yang teratur sejak dari proses

awal hinggalah sesuatu hasil kraftangan itu tercipta. Proses penciptaan kraftangan tersebut memerlukan daya estetika demi untuk memberikan rekabentuk yang indah dan menarik.

4.2 Topik 2

Seni warisan di atas turut dikaitkan dengan seni yang sinonim dengan bangsa Melayu di Malaysia iaitu seni batik. Batik ialah menulis titik-titik tulisan, bunga-bunga ataupun lain-lain motif pada permukaan kain. Motif-motif batik sentiasa berubah-ubah mengikut peredaran zaman. Berasal daripada perkataan Indonesia 'amba' yang bermaksud menulis, dan bahasa Melayu 'titik' yang digabungkan menjadi 'batik'. Menulis titik-titik yang menyerupai bunga-bunga dan lain-lain motif kecil di atas permukaan kain putih. Seterusnya, teknik untuk menghasilkan motif-motif akan bergantung kepada zaman dan ruang. Batik blok ialah batik yang dihasil menggunakan blok atau cap dan ia juga dikenali sebagai batik terap, batik cap atau batik pukul, malah ia juga antara teknik yang terawal digunakan di Malaysia dalam penghasilan batik (Siti Nadzirah Che Mud, 2016). Seni ini juga telah mencipta karya yang telah mengangkat nama Malaysia di mata dunia. Teknik ini adalah sebahagian daripada keistimewaan masyarakat Melayu Kelantan terutamanya dalam menghasilkan motif dari teknologi ukiran kayu Melayu. Ukiran kayu yang terbentuk bercorak flora dan fauna ini menggambarkan sifat kreatif yang ada pada pengusaha batik sehingga dapat diterjemahkan ke atas kain yang dapat menghasilkan corak yang begitu menarik (Yusnita, 2015).

Menurut (Nuril et al., 2017) Batik merupakan seni kraf tekstil yang dihasilkan melalui penggunaan lilin sebagai bahan pemisah atau penghalang kepada pelbagai warna yang disapu atau dicelup ke atas permukaan fabrik ketika proses membatik dilakukan. Proses membatik merupakan penggunaan dan aplikasi bahan, kepelbagaian peralatan, adaptasi reka corak, inovasi teknik dan ekspresi kreativiti pereka atau pengkarya untuk memberikan nilai tambah bagi menunjukkan keindahan reka corak batik. Di Malaysia, teknik penghasilan batik yang popular di kalangan pengusaha batik ialah batik lukis (canting), batik blok, dan batik skrin. Secara teknikal, setiap jenis batik berbeza dari segi teknik yang digunakan tetapi secara asasnya ia melibatkan beberapa peringkat proses yang sama iaitu melukis, mewarna dan proses penyiapan akhir. Maka, teknik batik ini memerlukan kemahiran dan kerja tangan yang kreatif bagi menghasilkan produk batik yang inovatif, menarik dan berkualiti dan seterusnya dapat bersaing dengan produk tekstil yang lain. (Mohamad Akhir & Ismail, 2015)

Batik merupakan salah satu teknik yang diaplikasikan di atas kain dengan olahan kreatif reka corak yang menggunakan lilin sebagai penahan bagi menghalang warna menembusi

bahagian-bahagian yang lain di atas permukaan kain yang telah dicorakkan (Kheng, 2002). Batik terdapat dalam pelbagai bentuk. Antaranya adalah seperti batik tulis, batik skrin, batik celup, dan batik terap. Batik merupakan satu bidang kraf tangan yang unggul di Malaysia. (Abdullah et al., 2019) Penghasilan batik juga memerlukan pemikiran yang kreatif kerana reka corak atau motif merupakan sebahagian daripada elemen visual yang utama dalam menghasilkan batik. Motif lazimnya diolah dan berkembang sebagai reka corak yang menjadi perisian sebagai dekorasi bagi seni reka batik. Dalam menghasilkan reka corak kreatif dalam seni batik, lazimnya para pereka mendapat ilham daripada alam sekeliling seperti alam flora dan fauna.(Abdullah et al., 2019). Seterusnya, seni batik ini juga merupakan manifestasi daripada gerak jiwa manusia yang wujud dalam pernyataan rasa dan penghayatan. Seni Batik adalah sebuah teknik yang menggambar di atas kain dan memanfaatkan lilin dan canting sebagai bahan dan alat untuk membuatnya. Pada hakikatnya batik ini ialah satu seni yang diluahkan pada sehelai kain dengan bermotifkan flora dan fauna.(View of Teknologi Pemrosesan Batik Melayu Di Kelantan.Pdf, n.d.)

Batik dapat dihasilkan menggunakan perlbagai kaedah, antaranya dengan menggunakan kaedah batik blok. Menurut (Yusnita, 2015) batik blok menggunakan teknik cop iaitu aplikasi lilin dengan blok cop dan pewarnaan secara celupan ke dalam pewarna. Kaedah ini digunakan untuk menghasilkan batik sarung dan batik lepas yang sangat popular dalam kegunaan harian bagi masyarakat Pantai Timur Semenanjung Malaysia. Kaedah celupan hanya menjadikan warna lebih sekata dan datar walaupun terapan dan celupan ulangan boleh dibuat untuk mendapatkan warna akhir yang lebih banyak. Kaedah ini menjadikan proses pengeluaran batik terap dengan lebih cepat untuk permintaan pasaran.

Definisi batik di atas juga turut dikaitkan dengan kepentingan kita untuk memelihara setiap warisan budaya yang telah wujud sejak sekian lama. Seni warisan dan budaya kreatif ini perlu dipelihara agar mempereratkan perpaduan serta mempertingkatkan kualiti hidup melalui penglibatan aktif semua golongan dalam aktiviti kesenian dan kebudayaan(Kahn et al., 2011) Budaya tidak akan sampai ke jiwa bangsa jika tidak dijejaki. Begitu jugalah dengan tradisi kerana iaanya tidak akan teguh berdiri, jika tidak dipateri dalam sanubari setiap anak bangsa kini. Warisan budaya tidak akan lagi ampuh bersinar jika iaanya tidak didekati dan dihayati. Maka, kajian ini kami jalankan bagi mencari sebuah mahakarya seni warisan yang terhasil dari hati yang suci terhadap akal dan budi bangsa. Hasil kajian ini dapat membantu dalam mengangkat seni warisan budaya yang menjadi lambang identiti dalam menghasilkan karya seni warisan negara.

TRANSKRIP

5.0 TRANSKRIP

TRANSKRIP TEMUBUAL

Assalamualaikum Warahmatullahi Wabarakatuh dan Salam Sejahtera. Berikut adalah temubual sejarah lisan mengenai latar belakang dan pengalaman hidup seorang tokoh dalam bidang seni warisan blok batik. Bersama-sama kami ialah Encik Md. Ghani bin Mat yang merupakan seorang penggiat batik blok yang aktif di peringkat negeri Kelantan. Rakaman ini dijalankan pada tarikh 23 Mei 2021 bersamaan dengan hari Ahad pada pukul 11 pagi bertempat di di rumah pakcik sendiri iaitu di Wakaf Baru, Kelantan dan seorang lagi kawan iaitu melalui alam maya Google Meet. Temubual ini dikendalikan oleh Nurul Adibah Sabira Binti Muhammad Bakaruddin dan juga Nur Fatin Insyirah Binti Zulkefly. Dengan segala hormatnya temubual dimulakan.

NAS : Boleh Encik ceritakan tentang latar belakang encik? Apakah nama penuh encik, umur encik sekarang?

MGM: Okay, nama Pakcik Abdul Ghani bin Mat. Pakcik dilahirkan di Pasir Mas tahun 1956. Umur Pakcik sekarang 65 tahun.

NAS : Pakcik merupakan anak yang ke berapa?

MGM: Pakcik ada lima orang adik beradik. Pakcik --. anak ketiga. Jadi kami adik beradik ni kebanyakan --. maknanya terlibat dalam pembuatan batik macei [macam] abang saya yang sulung tu dia apa ni tahu mengecop tapi dia sudah arwah [meninggal] lah. [sudah meninggal] tinggal kami empat beradik jah [sahaja]. Kami ni memang terlibat dengan batik.

NAS : Siapa nama isteri pakcik [pakcik]? Berapa lama dah pakcik kawin dengan isteri pakcik?

MGM: Nama isteri pakcik Rohani binti Mamat. Berkahwin ya tadi?

NAS : Ha [Ya] berapa lama dah [sudah] ?

MGM: Berkahwin lebih kurang 35 tahun --. 45 tahun gitu [macam tu] la, lebih kurei [kurang].

NAS : Pakcik ada berapa orei [orang] cahaya mata dan namo [nama] mak ayah pokcik [pokcik]?

MGM: Mak ayah dulu [mula mula] lah. Bapa saya nama Mat bin Ismail, ibu pakcik nama Che Aminah binti Haji Abdullah dan anak pakcik semuanya ada lima orang, tiga lelaki dan dua perempuan.

NAS : Okay, Fatin untuk menanyakan soalan.

NFI : Okay pakcik, boleh saya tahu bila pakcik mula menceburkan diri dalam bidang blok batik ini? Pada tahun bila? Dan bilakah tarikh yang pakcik menceburi bidang blok batik ini?

MGM: Pakcik tak [tidak] boleh cerita tarikh yang tepat tapi pakcik boleh agak - agak sahaja tarikh tu.

NFI : Okay okay.

MGM: Masa tu [Ketika itu], pakcik berumur lebih kurang 25 tahun umur, mungkin tahun 70 hei [an] (sembilan belas tujuh puluh) lah, lebih kurang gitu [macam itu]. Pakcik pun tak [tidak] ingat, yang tepat tu pakcik tak [tidak] ingat, tapi pakcik ingatnya umur pokcik [pakcik] 15 atau 16 tahun. Tu pun [itu pun] boleh agak – agak jah [sahaja], pasal [sebab] pokcik [pakcik] tak [tidak] pernah buat catitan [catatan] masa tu [ketika itu], tapi pakcik buat blok ni [ini] mungkin 45 tahun lah *career* [pekerjaan] pakcik dalam bidang blok batik ini 45 tahun. Okay.

NFI : Oh , satu waktu yang sangat lama. Okay, siapakah yang memperkenalkan seni blok batik ini kepada pakcik?

MGM: Dia sebenarnya, ceritanya gini [seperti ini], dulunya [ketika itu], pakcik pernah bekerja tempat batik, pakcik tidak pernah tengok orang buat blok batik ini, tapi kita tengok blok batik kan, bila pakcik tengok blok batik, pakcik rasa tertarik, ingin tahu pasal blok batik. Bila kita tengok blok batik dok [kan], kita macam mati akal, macam mana cara buat blok batik ini. Jadi situ [dari situ] saya raso [berasa] berminat lah. Maksudnya, pakcik pun ada sikit – sikit [sedikit – sedikit] tahu melukis kei [kan] – tahu melukis. Jadi, pakcik pun tanya kawei – kawei [kawan – kawan] lah, kat [dekat] mana ada buat blok batik. Kebetulan

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

[kebetulan] kawan pokcik [pakcik] tu, dia ada kenal tempat buat blok batik.
Gitu lah [begitulah]--. Jadi, kawan pokcik [pakcik] ni [ini]--.

NFI : Maksudnya minat tu datang dari minat pakcik sendiri.

MGM: Ha [Ya] ya.

NFI : Okay, selepas pakcik teringin untuk menceburi bidang blok batik, apakah corak dan motif yang pertama yang pakcik hasilkan?

MGM: Dia gini [begini], motif ini biasanya pengusaha batik bawa design [corak] dia kan. Kadei – kadei [Kadang – kadang] – mintak pertolongan daripada kita --. Merekacipta *design* [corak] tapi biasanya kita cari *design – design* [corak – corak] macei [macam] flora ko [atau] fauna. Gitu lah [begitu lah]. *Design* [corak] bunga – bunga kita olah.

NFI : Okay.

MGM: Biasa zamei [zaman] dulu [dahulu]- zamei [zaman] dulu [dahulu] kei [kan].

Blok batik ini, dia ke arah design [corak] corak - corak Indonesia design [corak] dia. Jadi, kita biasanya ikut corak – corak Indonesia lah masa [ketika] tu [itu]. Pasal [sebab] blok – blok Indonesia, batik Indonesia dia popular kan macam terikut – ikut dengan cara gaya design [corak] dia apa semua. Okay, faham tak?

NFI : Faham.

MGM: Okay.

NFI : Okay, berapa lama pakcik ambil masa untuk mahir dalam blok batik ini? Pada awalnya, waktu pakcik mula – mula menceburkan diri, berapa lama masa pakcik ambil untuk betul – betul [sangat] mahir dalam bidang blok batik ini?

MGM: Ya – ya. Seingat – ingat pokcik [pakcik] lah dok [kan], pakcik masuk belajar sambil kerja tu dok [kan], lebih kurei [kurang] dua tahun. Pahtu, [Selepas itu], pokcik [pakcik] keluar daripada menjadi pekerja membuat blok itu. Pokcik [pakcik] buat sendiri lah – buat sendiri. Bukak [buka] mana bengkel kecil [kecil] lah. Bengkel pokcik [pakcik] bawah rumah gitu [begitu] je [sahaja].kan, kecil – kecil [kecil – kecil] gitu [begitu] --.

NFI : Oh.

MGM: Masa [ketika] tu [itu], dua tahun lah. Maksudnya dua tahun lah pakcik belajar sampai pakcik rasa mahir.

NFI : Waktu pakcik mula – mula nak [hendak] membuka bengkel.

MGM: Ya.

NFI : Waktu pakcik mula – mula nak [hendak] membuka bengkel, berapa kos pakcik, modal yang pakcik keluarkan?

MGM: Oh, memang tak [tidak] banyak. Modal dia kita pakai beli benda – benda gini [seperti ini] lah [sambil menunjukkan alat pembuatan blok batik] mawar untuk teri [pateri] kei [kan]. Tak [tidak] banyak, mungkin dua tiga ratus je [sahaja] masa [ketika] tu [itu] lah.

NFI : Okay.

MGM: Modal dia kecil [kecil] sangat, perlukan kemahirei [kemahiran] je [sahaja]. Macei [macam] zink gapo [semua] ko [atau] tembaga ke, murah je [sahaja] masa [ketika] itu. Tapi sekarei [sekarang] ni [ini] memei [memang] meningkat sikit [sedikit] lah harga dia mahal sikit [sedikit] lah --. Okay.

NFI : Okay, siapakah idola pakcik dalam bidang blok batik ini?

MGM: Idola saya tu [itu], ada satu pengusaha blok batik lah.

NFI : Okay.

MGM: Dia ni [ini], dia bukei [bukan] guru saya tapi saya minat dengan cara dia mengusahakan blok batik ni [ini]. Nama dia Nik Noor – Nik Noor kita panggil dia lah kat [di] sini. Tapi dia sudah jadi [menjadi] arwah [meninggal] dah [sudah] --. Tapi, saya minat dengan cara dia buat *business* [perniagaan], kemahirei [kemahiran] dia buat blok. Dia pakai [menggunakan] pekerja ramai juga lah, dalei [anggaran] 10 orang juga lah. Masa [ketika] itu saya kerja dengan bos [majikan] lain, pengusaha blok batik yang lain. Masa [ketika] itu, bos [majikan] saya ni [ini], dia mempunyai pekerja ramai juga lebih kurang 10 orang gitu [seperti itu] lah termasuk saya, masa [ketika] itu. Okay.

NFI : Seperti mana pakcik cakap tadi, pakcik mempunyai seorang idola. Idola pakcik tu [itu] dah [sudah] lama dah dalam bidang blok batik ini sehingga pakcik menjadikan dia sebagai idola?

MGM: Ya, dia memang la. Dia buat kerja pun macam pakcik juga la zamei [zaman] itu pun. Mungkin dia daripada remaja lagi dia buat blok. Tapi pakcik pun tak [tidak] berapa tahu juga pasal [mengenai] kehidupan dia kan, sejarah dia pun pakcik tak [tidak] berapa tahu. Cuma, pakcik pergi berkawan dengan dia gitu [begitu] je [sahaja] lah, berbincang pasal [topik] blok ke [atau] apa. Tapi kita tengok dia tu [itu], memang ada kemahiran tinggi juga lah pasal [topik] bidang blok. Okay.

NFI : Pakcik mempunyai minat dalam bidang blok batik, pernahkan pakcik menyertai apa - apa pertandingan dalam menghasilkan blok batik?

MGM: Ya, memang ada. Dulu [dahilu], pada tahun = pakcik sentiasa *follow* [mengikuti] --. Hari Kraf Kebangsaan – Hari Kraf Kebangsaan kan, biasa dia buat dok [kan] setahun sekali. Bulan dua tu sentiasa dia *start* [bermula] buat di KL [Kuala Lumpur] di Conlay, Jalan Conlay kan. Jadi, pokcik [pakcik] ni [ini] sentiasa dipanggil oleh kraftangan untuk buat demonstrasi ke [atau] apa kan. Lepas [Selepas] itu, pokcik [pakcik] ada lah barei [barang] yang pokcik [pakcik] baru reka benda ni [ini], blok ni [ini] masukkan dalam *frame* [bingkai]. Jadi, untuk perhiasan dinding lah. Jadi, hari itu pakcik saja [mencuba] je [sahaja] nak [hendak] masuk pertandingan kan, nak tunjuk barei [barei] pakcik ni, barei [barang] baru lah kira [kiranya]. Pasal [sebab] takdok [tiada] lagi orei [orang] buat kei [kan].- takde [tiada] orang buat. Jadi, pakcik cuba masuk pertandingan dalam bahagian logam. Bila [apabila] masuk dalam bahagian logei [logam], pakcik dapat tempat yei [yang] pertama lah dalam bidang logam. Dia banyak kategori, kayu, batik. Dalam empat kategori, pakcik pun tak ingat dah berapa kategori. Tapi pakcik dapat tempat pertama dalam bidang logei [logam] lah masa [ketika] itu. Tahun 1913 rasanya, eh tahun 2013. (sambil tersenyum), *sorry sorry* [maaf maaf] (ketawa kecil) – 2013. Ha tu lah. [itu sahaja lah].

NAS : Apakah perasaei [perasaan] pokcik [pakcik] maso [ketika] sertai tu? Banyak [banyak] dok [kah] persaingan dalam menghasilkan blok batik tu? Memandangkan seni blok batik tu popular dekat negeri Kelantan sekarang.

MGM: Terlibat dengan pertandingan tadi lah? (sambil membuat blok)

NAS : Ho [Ya]. Banyak dok [Banyak kah] persaingei [persaingan]?

MGM: Dia gini [macam ni], logam ni, memei [memang] takde [tiada] persaingei [persaingan] lah. Pakcik ni masuk dalei [dalam] bidei [bidang] blok batik sajo [sahaja]. Orei [orang] lain dia masuk dalam perhiasei [perhiasan] macei [macam] perok [perak] ke dok [kan]. Benda dalei [dalam] bentuk logei [logam] lah. Kebanyakkei [kebanyakkan] perok [perak] lah banyak [banyak] masuk nyo [kan]. Pokcik [pakcik] masuk dalam bahagian blok batik je [sahaja], Pasal [sebab] dia pun dalei [dalam] kategori logei [logam] juga kei [kan]. Jadi, dalei [dalam] blok batik ni, pakcik sorei [seorang] je [sahaja] masuk nyo [kan]. Tapi bila diorei [orang lain] tengok ada kelainaei [kelainan], ada tarikei [tarikan] pokcik [pakcik] buat blok (sambil menunjukkan isyarat tangan) tu macei [macam] perhiasei [perhiasan] dinding (sambil menunjukkan isyarat tangan) Allah, Muhammad. Allah tu kanei [kalimah Allah itu di sebelah kanan], kiri tu Muhammad. (sambil menunjukkan isyarat tangan). Jadi dalei [dalam] *frame* [bingkai] gitu [macam itu] lah (sambil menunjukkan isyarat tangan). Jadi dia napok [nampak] benda baru kei [kan], lepas tu [selepas itu] kita spray [sembur] apa ni kito [kita] buat celup ni pulok [pula] celup emah [emas] gapo dok [itu kan] (sambil menunjukkan isyarat tangan). Benda tu nampak [nampak] menarik lah. Nampak kilat [berkilat] ke apa. Jadi, kos [bayaran] dio [bayarannya] mahal jugok [juga] kito [kita] buat blok tu, - kos tu mahal juga. Jadi, nak kiranya takdok [tiada] persaingan [persaingan] lah. Macei [macam] sama [antara] blok ni takde [tiada] lah. Cuma kira ada saingei [persaingan] tu, macei [macam] dengan pembuat perok [perak] lah. Barei [barang] dia tu halus lagi (sambil menunjukkan isyarat tangan). Tapi mungkin lah perok [perak] ni sentiasa orang sentiasa tengok. Macei [macam] kalau kito [kita] gak [kan], benda dah lama lah. Tapi bila pakcik memasukkan blok ni dia napok [Nampak] kelainaei [kelainan] atau pun pembaharuwei [pembaharuan] kei

[kan].(sambil menunjukkan isyarat tangan). Itu lah mungkin dia pilih pokcik [pakcik] sebagai pemenei [pemenang] (sambil memegang blok).

NAS : Adakah proses buat batik blok corak ni menarik ni rumitkei [merumitkan] pokcik [pakcik]?

MGM: Kalau kira memei [memang] rumit lah pasal [sebab] kita buat kajiei [kajian] pun dok [kan]. Kalu [kalau] benda ni tak rumit, (sambil menunjukkan isyarat tangan) memei [memang] kita akan ramai pengusaha buat blok batik. Benda ni memei [memang] tak ramai pembuat blok batik ni (sambil menunjukkan isyarat tangan), itu menunjukkan sesuatu perkara atau benda yang rumit lah. Susah nak dibuat (sambil menunjukkan isyarat tangan). Pasal [kerana] kita ada pembuat blok pun tak ramai lah (gangguan bunyi) sekarang ni pengusaha mungkin ada dua atau tiga pengusaha (sambil menunjukkan isyarat tangan). Macei [macam] pokcik [pakcik], (gangguan bunyi). Tak ramai (sambil menunjukkan isyarat tangan), pasal [sebab] apa ni, permintaan banyak [banyak], tapi pembuat blok ni takdok [tiada]. Itu kita buat kajiyei [kajian] bahawasanya blok ni memei [memang] susah [susah] untuk dibuat, memei [memang] rumit (sambil membuat blok).

NAS : Adakah pembuatan produk ni dia guna peralatan – peralatan yang mudah [mudah] didapati di mana – mana?

MGM: Buat masa [ketika] sekarang ni, memei [memang] ada suatu benda yang susah nak dapat. Pasal [kerana] dia.--. Pasal [kerana] dia terlibat nga [dengan] PKP (Perintah Kawalan Pergerakan) sekare [sekarang] dok [kan]. Jadi, barei [barang] tu [itu], diorei diorei [diorang] =. Pasal [kerana] barei [barang] kita macei [macam] tembago [tembaga] ke apa dok [kan], dio [dia] akan import kepada luar negara (sambil menunjukkan isyarat tangan), dok [kan]?. Sekarang ni kita susah nak cari nya (sambil menunjukkan isyarat tangan) tembaga. Tembaga kuning yang selalu kita buat ni susah nak dapat. Pasal [kerana], pada pendapat apa ni penjual lah apa ni pengedar tembaga ni dia oyak [memberitahu] susah [susah] pasal [disebabkan] PKP (Perintah Kawalan Pergerakan). Dia tokleh [tidak boleh] nak order [pesanan] benda ni dari luar negara. Jadi, (sambil menunjukkan isyarat tangan) kami kena [perlu] fikir bila takde [tiada]

tembaga ni kena [perlu] buat dengan benda mana [benda apa]. Sekarang boleh buat lagi, ada lagi lah barei [barang] tu [itu]. Sekarei [Sekarang] lah nak cerita nya, setelah ada PKP (Perintah Kawalan Pergerakan) ni, benda tu jadi tak ada [tiada], macei [macam] pupus dah tembaga. Kita guna tembaga beras ni tembaga kuning lah. Tembaga merah tu ada, tapi dia dalam keadaei [keadaan] tebal. Jadi, kita susah [susah] nak buat kerja. Jadi, kalau [kalau] barei [barang] lain tu memei [memang] ada lah. Boleh cari lah, timah tu memang ada lagi. Tak tahu lah sikit [sedikit] hari lagi takut nya takda [tidak ada]. Bila takdok [tiada] barei – barei [barang – barang] ni, kita raso [rasa] mungkin pupus lah. Blok batik akei [akan] takdok [tiada] pembuatnya.

NAS : Berapakah kos perbelanjaei [perbelanjaan] macei [macam] cik [pakcik] menggunakan kos tu mengikut kesesuaian bahan ko [kah]?

MGM: Kos - kos blok eh?

NAS : Ha [Ya].

MGM: Dia biasa jah [sahaja]. Kita =. Kos dia ni biasa kalau [kalau] tembaga tu banyak tu banyak tu lah kos dia nya. Kita akei [akan] nilai pulok [juga] lah. Kalau [kalau] blok yang besar kei [kan] dok [kan], maknanya kita menggunakan tembaga yang banyak, timah yang banyak. Harga dia akei [akan] jadi lain penjualan kita. Kos dia gitu [seperti itu]. Sama je [sahaja], kalau [kalau] kita - blok kecil kegunaan tembaga sikit [sedikit], timah sikit [sedikit], harga dia murah. Kalau [kalau] hok [yang] besar tu dia banyak. Kita akei [akan] nilai lah. Nilai kita pun agak – agak [anggaran] jugak. Tapi kita boleh tahu lah agak – agak [anggaran] kita.

NAS : Lokasi ni memang terletak di sini ke pokcik [pakcik]? Untuk hasilkei [hasilkan] blok batik ni. Sini? [di bengkel ini?]

MGM: Memang tempat ni lah. Tapi, kebanyakkei [kebanyakkan] dok [kan], pembeli blok ni kebanyakkei [kebanyakkan] sebelah – sebelah [sebelah - sebelah] negeri. Sebelah luar lah kiro [kiranya]. Jadi, kita akei [akan] pos je [sahaja] lah. --.

NAS : Strategik lah tempat ni kei [kan]?

MGM: Ha [Ya] Ya lah. (sambil memegang alat membuat blok batik)

NAS : Boleh pokcik [pakcik] beritahu berapa bilangan ahli pekerja pokcik [pakcik] setakat ni?

MGM: Setakat ni, pokcik [pakcik] tak [tidak] ramai pekerja dalei [anggaran dalam] (sambil mengira dengan menggerakkan tangan) empat orei [orang] pembantu. Tapi dia tidok [tidak] =. Dia bukei [bukan] nya, makna buat (sambil menunjukkan isyarat tangan) *direct* [secara berterusan] sari [sehari] dia kijo [berkerja] kei [kan]. Bukan kato [Bukannya] lapan jei [jam] ko [ke] dia kijo [berkerja]. Dia – [Dia] ada kerja lain, cuma dia bantu kita belah [sebelah] malam dia buat. Kei? [Kan?] Male, [Waktu malam] kalu [kalua] dia ada masa free [terluang], dia buat. Jadi, dia tidok [tidak] tumpu seratus peratus kepada pembuatei [pembuatan] blok. Dia ada kijo [kerja] lain pulok [juga].

NAS : Pakcik rasa tenaga pekerja tu mencukupi tak?

MGM: Kalu [kalau] mengikut kepada sekarei [sekarang] dok [kan], memei [memang] kita memerlukan pekerja. (sambil memegang telinga). Tapi, masalah nya nak cari pekerja tu memei [memang] susah [susah]. Pasal [Kerana] diorei [diorang] tidak berminat pasal [tentang] benda gini [seperti ini]. Benda ni susah [susah] sikit [sedikit] kan. Jadi, dio [dia] – [dia]. Diorei [Diorang] ni nak kerja senang je [sahaja]. Dok? [Kan?]. Orei [Orang] loni [zaman sekarang] nak kerja senei [mudah]. Contoh lah deh [kan], kalu [kalau] dia gi [pergi] kijo [kerja] tepak [tempat] apa ni, pam minyak [minyak] kan, dia boleh kijo [kerja], boleh dapat gaji yang menarik lah dok [kan]. Macei [Macam] kata buat blok ni susah [susah]. Mulo – mulo [Pada awalnya], mari [datang] keno [perlu] belajar dulu [dahulu] (sambil menunjukkan isyarat tangan). Kita tak boleh nak bagi gaji mahal kan mugo [kerana] dia tak pandai lagi. Kita tak boleh dapat hasil dia lagi dok [kan]. Dia akan belajar dulu [dahulu]. Kita akei [akan] buwi [beri] semua tak banyak lah. Masa [Ketika] belajar, gaji dia kena [perlu] banyak sikit [banyak juga]. Diorei [Diorang] nak [hendak] gaji banyok [banyak]. (sambil memegang blok batik) Jadi, susah [susah] masaloh [masalah] kita. (meneruskan membuat blok batik).

NAS : Sebelum pokcik [pakcik] memulakan perniagaai [perniagaan] blok batik ni, apakah persiapan – persiapan penting yang perlu dititikberatkan [dititikberatkan]?

MGM: Kena [Perlu] buat design [corak] yang menarik lah. Kita buat *design* [corak] yang menarik, lepa tu [selepas itu], kita rasa blok ni okay, boleh dijual. *Design* [Corak] paling penting, lepa tu [selepas itu] baru kita boleh =. Saya rasa *design* [corak] lah paling penting, yang mula – mula [awal – awal] sekali. (sambil membuat blok batik)

NAS : Dia mengambil masa yang lama tak untuk lakukan [melakukan] persiapei [persiapan] ni?

MGM: Tak lama (sambil memegang alat pembuatan blok batik). Pasa nya [Kerana] dah *ready* [sedia] dah. Kita ada buat persiapei [persiapan] dah. Semua tu ada di meja dah (sambil menunjukkan isyarat tangan). Kita cuma buat je [sahaja]. Start [bermula] pagi, bangun pagi *start* [bermula] buat kerja. Pasa [Kerana] benda ni dah ada di meja (sambil menunjukkan isyarat tangan). Kalu [Kalau] kita nak buat persiapan pun, mungkin kita bersihkan meja apa semua. Gitu [Macam itu] lah, jangei [jangan] buwi [buat] sepo [sepah]. Bersihkan meja. (sambil melakukan proses membuat blok).

NAS : Persiapan ni dia perlu bahei [bahan] hok [yang] mudah didapati lah kei [kan]?

MGM: Ha [Ya], benda tu sudah ada. Kita sudah buat persiapan dah. Macei [macam] contoh tembaga ke apa, kita potong lah. Kalu [Kalau] kita tak buat kerja, kita potong dulu kecik – kecik [kecil – kecil] je [sahaja]. Macei [Macam] saiz dia kecik [kecil] gini [seperti ini] (sambil menunjukkan rupa bentuk dan saiz bahan blok). Mula ada design, baru kita lentur semua biar jadi macam ini (sambil menunjukkan bahan blok). Kita lentur lah ini (sambil menunjukkan pada blok yang telah dilentur).

NAS : Okay, bagi ruang untuk Fatin menanyakan soalan.

NFI : Okay, pakcik. Sepanjang pakcik menghasilkan produk blok batik ni, apa yang membuatkan pakcik bersemangat untuk meningkatkan hasil mutu

penghasilan blok batik atau pun dengan erti kata lain, apa yang membuatkan pakcik bersemangat untuk terus meneruskan diri dalam bidang blok batik?

MGM: Okay, sebenarnya buat kerja ini dia kena ada satu minat lah kei [kan]. Kerja apa – apa sekali pun kena ada satu minat. Kalau kita tidak berminat, benda tu tak jalan.

NFI : Betul.

MGM: Kan? Jadi semangat itu, dia sebenar datang dengan sendiri jugok [jugak] kan, dia daripada (sambil mengangkat tangan kanannya) =. Katakanlah daripada malam itu, kita sudah niat semangat kita, besok [esok] aku nak [hendak] buat benda ini. Kei? [Kan], saya akan buat benda ini sampai jadi walaupun benda itu -- susah ke, kita sudah kena [perlu] tanam semangat daripada male [malam] lagi. Besok [Esok] aku kena [perlu] bangun pagi, aku akan melakukan benda ini supaya sampai dia menjadi kei [kan], gitu [begitu] je [sahaja] lah. [gangguan bunyi enjin kereta]

NFI : [gangguan bunyi enjin kereta] Adakah produk blok batik pakcik ini telah dikomersialkan sehingga ke peringkat antarabangsa atau hanya di dalam Malaysia sahaja?

MGM: Ada. Tetapi tak [tidak] banyak lah. Dulu [Ketika itu] saya ingat ada lah macei [macam] pengusaha daripada *England* (Eropah) kei [kan], dia datang cari saya kan. Dia pun =, dia dulu [kerika itu] belajar buat batik kat [dekat] Penang kei [kan]. Daripada cerita dia lah, tetapi dia takde [tiada] blok batik. Jadi, cuba cari pembuat blok batik ini. Menempah blok tak [tidak] banyak lah, dale [dalam] dua tiga blok begitu je [sahaja]. Jadi, bila (sambil menunjukkan isyarat tangan) dia sudah mahir buat blok, belajat apa dekat Penang itu (sambil menunjukkan isyarat tangan), dia balik dekat negeri dia. Balik ke negeri dia, dia jadi tenaga pengajar dekat sana. Jadi, dia takde [tiada] blok. Jadi, dia beli blok – blok saya lah. Seingat saya sekali itu je [sahaja] dia beli, dia takdok [tiada] dah *contact* [meghubungi] ke apa ke. Mungkin dia ada alternatif lain, saya pun tak tahu lah kei? [kan]. Itu je [sahaja] saya ingat. Cina pun ada jugok [jugak], orei [orang] cina pun datang jugak. Dia pergi tempat saya

demonstrasi kei [kan], dia tengok blok saya. Dia pun beli lah, tetapi daripada negeri China lah. Banyak lah juga.

NFI : Oh, maksudnya dia beli dan dia buat di sana lah?

MGM: Bukan, tak tahu -. Dia beli blok – dia beli blok ini.

NFI: Dia memudahkan blok batik --.

MGM: Mungkin untuk bowok [bawa] ke negara dia (sambil menunjukkan isyarat tangan) untuk buat kajian ke. Saya pun tak tahu jugok [juga]. Mungkin dia suruh negara dia (sambil menunjukkan isyarat tangan) cuba buat blok macam kita buat ini lah, dia membuat kajian dia sendiri lah.

NFI : Pada pendapat pakcik, apakah pandangan masyarakat sekarang mengenai blok batik? Pakcik rasa masyarakat sekarang masih ingin tahu tentang blok batik atau pun sudah tidak berminat?

MGM: Dia gini [macam ini], dia memei [memang] kadang – kadang dia memang tak tahu pun cara batik kan, tetapi bila [apabila] kita buat demonstrasi, dia akei [akan] – dia akei [akan] tanya jugak lah kita. “Oh macam ini buat blok batik”. Gitu [begitu] je [sahaja] lah (sambil menunjukkan isyarat tangan), tetapi dekat KL [Kuala Lumpur] kita selalu buat, dekat Kelate [Kelantan] kita pun kita ada buat demonstrasi jugok [juga]. Jadi, mana – mana yang tak tahu patut [betul lah] dia kata [cakap] batik ini mahal kei [kan]. Rupanya buat benda ini susah dia kata [cakap]. Baru dia kan berfikir lah mengatakan bahawasanya batik mahal ini kerana benda ini kei [kan]. Benda ini susah dibuat. [gangguan bunyi motor] Okay, ada lagi soalei [soalan]?

NFI : Okay, apa perkembangan blok batik yang pakcik boleh ceritakan bermula dari awal penglibatan pakcik dalam bidang ini sehingga sekarang, apakah perkembangan yang pakcik dapat nampak dalam bidang blok batik ini?

MGM: Pakcik nampak benda ini memei [memang] berkembang lah, pasal [sebab] gini [macam ini], dulu [ketika itu] kita =. Batik blok ini dok [kan], (sambil menunjukkan isyarat tangan), dia =, sepenuhnya kita buat batik blok. Di – di Malaysia kei [kan] dok [kan], kita mula – mula, = mulai dengan batik blok.

Selepas itu, kira ada batik lukis kei [kan] (sambil menunjukkan isyarat tangan).
Batik lukis ini batik canting lah kei [kan]. Kami jadi pupus.

NFI : Ha [Ya], canting,

MGM: Pembuat blok batik ini dulu [pada zaman dahulu] ramai. Tahun 70 – an (sembilan belas tujuh puluh) ini memang ramai lah. Macam pencanting sekarang, jadi bila [apabila] timbul batik lukis, diorang lupakan batik blok (sambil menunjukkan isyarat tangan). Semua pakat [semua orang] beli batik lukis pasal [kerana] benda baru kei [kan]. Tetapi sekarang ini, pada tahun 2000 ni dok [kan], lebih kurei [kurang] 2000 [tahun 2000], nampaknya batik blok ini orei [orang] = timbul balik [semula]. Keinginei [Keinginan] pembeli itu ke arah blok batik pasal [kerana] (sambil menunjukkan isyarat tangan) dia nampak kelainei [kelainan] jugok [juga] kei [kan]. Tak sama lah maknanya, kalau batik lukis dengan batik blok ini ada kelainei [kelainan], tetapi tak kan [tidak akan] lah kata [misalan] =. Kita beli batik ini tak kan [tidak akan] lah nak [hendak] batik lukis semuanya kei [kan] dok [kan]. Batik blok pun kita nak [mahu] jugok [juga], campur – campur lah kei [kan].

NFI : Kita nak [hendak] kepelbagaian.

MGM: Ya – ya. Ya lah. (sambil membuat blok batik)

NFI : [gangguan bunyi burung] Setelah pakcik menceburi bidang ini, pakcik pernah terfikir tak, nak [hendak] beralih ke bidang ke bidang yang lain?

MGM: Dulu [Dahulu] memei [pernah] (sambil menunjukkan isyarat tangan) saya pernah juga beralih kepada benda lain kei [kan]. Macei [Macam] saya =, saya minat juga buat batik, tetapi bila [apabila] (sambil menunjukkan isyarat tangan) kita cuba nak [hendak] buat batik kan, tetapi kita raso [raso] susah kita nak [hendak] *start* [memulakan] sesuatu perkara, sesuatu benda dok [kan], susah nak [hendak] cari pelanggei [pelanggan]. Bila [Apabila] blok batik ini kita sudah ada pelanggei [pelanggan] kei [kan]. Pelanggei [Pelanggan] kita dah [sudah] ada. Jadi, kita kena cuba fikir – fikir nak [hendak] buat, susah ini [amat sukar]. Pah pulok [Selepas itu], buat batik ini modal banyak. Buat blok ini dia tak banyak modal -. Kecil – kecil je [sahaja]. Saya pernah buat batik, tetapi tak boleh, mungkin rezeki saya buat blok je [sahaja] lah (sambil menunjukkan

isyarat tangan). Rezeki pakcik mungkin buat blok je [sahaja], tetapi kalau [kalau] pakcik tak buat blok dok [kan], orei [orang] lain pun susah [sukar] jugalah macei [seperti] pembatik – pembatik lain kei [kan] nak buat batik blok --, (sambil ketawa kecil). Maknanya takdok [tiada] kijo [kerja] lah kalau pokcik [pakcik] tidak teruskan membuat blok batik kei [kan].

NFI : Setakat ini memang pakcik ada pembeli tetaplah untuk blok batik ini?

MGM: Ha [Ya], Ya. Pakcik tak cukup tangan [tidak menang tangan] nak kira, banyak pakcik tolak [menolak untuk menerima tempahan] jugok [juga]. Ada macei [macam] tempahan daripada =, dah ramai sangat pelanggei [pelanggan] kei [kan]. Pakcik terpaksa tolak (sambil menunjukkan isyarat tangan). Pakcik pilih – pilih nampak pelanggan yang berkualiti itu, pakcik teruskan buat blok dia.

NFI : Okay, pakcik ada empat orang pekerja kan? [gangguan bunyi alat pembuat blok batik]

MGM: Ya. (sambil membuat blok batik)

NFI : Jadi, pakcik dah turunkan semua ilmu berkenaan dengan penghasilan blok batik ini kepada semua pekerja pakcik lah?

MGM: Ya. (sambil menganggukkan kepala)

NFI : Atau pun pakcik ada juga memperturunkan ilmu kepada orang lain juga?

MGM: Ada. Saya sekarang ini turunkan ilmu kepada anak pokcik [pakcik] – sekarang ini.

NFI : Okay

MGM: Pasa [Kerana] memandangkan pihak luar -, budak – budak lain lah tak berminat. Jadi, sekarang ini saya latih anak saya lah supaya dia dapat meneruskei [meneruskan] generasi buat blok batik kei [kan]. Tetapi, orei [orang] lain mungkin dia kena [perlu] =. Buat blok batik ini, dia kena [perlu] =, menjadi pengusaha batik ini kena [perlu] ada bakat sendiri lah. Kita kena [perlu] pandai melukis ke apa,

NFI: Dan juga minat.

MGM: Kena [Perlu] pandai merekacipta. Ha [Ya], minat itu kena [perlu] ada. Jadi, dalei [dalam] kalangei [kalangan] pekerja pokcik [pakcik] ini, ada dua tiga orei [orang] ini dia – dia tak tahu [tidak pandai] melukis. Dia tidak pandai melukis, mungkin harapei [harapan] dia nak [hendak] jadi pengusaha batik itu ---, pengusaha blok batik ini sukar sikit [sedikit] lah bagi dia. Dia kena [perlu] sekali dengan kita, keseluruhan bakat kita itu, (sambil menunjukkan isyarat tangan) hendak ada sekali lah. Maksudnya, pandai melukis, kerajinan kita dok [kan] (sambil mengira), berusaha lebih, gigih ke. Situ [Itulah] susah sikit [sedikit] untuk jadi pengusaha batik – pengusaha blok batik.

NFI : Okay, jadi orang yang pertama yang pakcik perturunkan ilmu ini merupakan anak pakcik atau pun pekerja pakcik?

MGM: Anak saya ini dia baru – baru cebur [menceburi] jah [sahaja] apa-, pekerja pakcik ini memei [memang] dia dah lama dah. (sambil menunjukkan isyarat tangan). Dia baya [sebaya] dengan pakcik dah pekerja ini. Dia terlibat dengan pakcik pun sekali belajar buat blok batik – blok batik, gitu [begitu] lah.

NAS : Apakah batik ini, [gangguan bunyi burung] menurut pandangan pokcik [pakcik]?

MGM: Batik ini sebenar dia sejarah orang melayu lah kei [kan]. [gangguan bunyi burung] Kita sepatutnya akan meneruskan perjuangan batik. Peralnya [Sebab] batik ini adalah pakaian daripada dahulu lagi, [gangguan bunyi burung] zamei [zaman] datuk dengan nenek kita lagi batik ini sudah wujud kei [kan]. Sebelum benda – benda lain, batik lain wujud. Batik kita ini sudah wujud, jadi kita harap lah dok [kan], maknanya pengguna ini suka atau berminat pada batik kita, yang dihasilkan oleh batik – batik kita sendiri lah.

NAS : Dari manakah asalnya batik?

MGM: Batik sebenar berasal daripada Indonesia, tetapi dia =, mula mula sekali berlakunya apa ni, bermula batik dijual, dibuat di Kelantan batik ini. Di Kampung Sireh (Kelantan) tu, memang ada pengusaha batik lah. Dia *order* [memesan] (sambil menunjukkan isyarat tangan) macam batik Indonesia – daripada Indonesia, jual kepada penduduk – penduduk di Kelantan lah masa itu. Selepas itu, bila [apabila] diorang ulang – alik ke Indonesia, diorang bawa pula

pekerja gapo [semua] kei [kan]. Pasal [Sebab] dia nak memudahkan usaha niaga dia ini, bawa pekerja, bawa pembuat blok batik, pembuat batik. Lama – lama [Lama – kelamaan] diorang mahir lah. Masa [Ketika] itu, pengusaha batik ini, dia = nama dia nya, lupa juga nama dia. Tetapi syarikat dia itu Syarikat Samasa (Malaysia) lah. Mula – mula [Pertama] sekali buat batik di Kelantan. Selepas itu dia ada pembuat blok batik dia, dia latih lah. Dia latih buat blok batik, setahu saya itu lah sejarah dia. Kalau nak tahu *detail* [terperinci] lagi kena [perlu] tanya pengusha batik – pengusaha batik itu sendiri lah. Syarikat Samasa, memei [memang] sejarah dengan dia banyak pasal batik. [gangguan bunyi kucing]

NAS : Bagaimana batik ini mula diterima secara meluas di Malaysia ini?

MGM: Batik mula – mula diterima kei [kan], batik ini biasanya orei [orang] daripada Indonesia itu lah menetap (sambil menunjukkan isyarat tangan) apa semua di =. Dia sudah popular [terkenal] di Indonesia dengan batik semua (gangguan bunyi), pakayei [pakaian] [gangguan bunyi kucing] orang melayu lah masa itu. Masa itu lah dia *popular* [terkenal] nya, jadi orang Indonesia ini (sambil menunjukkan isyarat tangan) akan masuk ke Malaysia. [gangguan bunyi kucing] Dia akan bawa teknologi, batik dia pakai di Kelatey [Kelantan] [gangguan bunyi kucing] ini dok [kan]. [gangguan bunyi pada laptop] Selepas itu, dia tunjukkan di negeri lain apa semua, itu setahu saya lah secara *detail* [terperinci] nya.

NAS : Mengapa jenis batik yang terdapat di Malaysia ini dan berapa jumlah setakat ini hok [yang] pakcik ketahui?

MGM: Batik setahu saya, batik canting dengan batik blok je [sahaja] lah. Tetapi batik sarung pun =. Mula – mula sekali pada tahun 70 – an (sembilan belas tujuh puluh) tu, kita semua ini memakai batik ini, dia buat batik sarung – batik sarung kei [kan]. Biasa orang kita pakai kat [dekat] rumah kei [kan], sekarang ini tak – tak bawa gi keluar dah, Dulu [Pada zaman dahulu], tahun 70 – an (sembilan belas tujuh puluh) pun ada lagi lah orang pakai batik sarung. Emak – emak kita dahulu kei [kan], pakai batik sarung. Diorang sanggup lagi lah keluar (sambil menunjukkan isyarat tangan) apa, pergi kedai ke apa pakai kain sarung. Tetapi kalau sekarei [sekarang] ini, pakai kat [dekat] rumah je [sahaja] lah, tetapi batik sarung ini kalau nak kira [ikutkan], dia memei [memang] laku dijual lagi

sekarang ini. Tetapi untuk pakai di rumah je [sahaja], tetapi biasanya daripada Indonesia lah ini, yang selalu enak kita pakai kan dekat rumah ini. Batik ini tidak buat dengan blok, dia buat pakai *machine* [mesin] atau dia panggil [dipanggil] skrin [batik skrin]. Kebanyakan blok datang daripada (sambil menunjukkan isyarat tangan) Thailand, daripada Indonesia, batik sarung.

NAS : Berapa=. Bagaimana cara untuk bezakan setiap jenis batik di Malaysia ini?

MGM: Dia kalau nak beza tu macei [macam] kami pembuat batik ---, yang mahir pasal [tentang] batik lah, kita boleh cam [tahu] batik buatei [buatan] kita ke. Pasal [Kerana] banyak juga batik apa ni, batik tiruan lah – batik pada [daripada] tiruan ini maksudnya tidak original [asli] buat dengan blok kita ini lah. Dia pakai *machine* [mesin] ke apa, banyak lah. Kita jadi saingan pasal [kerana] itu lah, pasal blok dengan *machine* [mesin]. Pah gak [Selepas itu], harga dia murah kei [kan], warna dia pun menarik. Kita kena [perlu] *fight* [lawan] dia lah. Kalau kita nak [hendak] maju ke dalam bidang batik ini, kita kena [perlu] lawei [lawan] dia macam mana nak *fight* [lawan] harga. Kalau [Kalau] dia murah pun, kita kena [perlu] adjust [memperbetulkan] (sambil menunjukkan isyarat tangan) benda itu jadi murah juga. *Fight* [lawan] dia, gitu [begitu] lah.

NAS : Apakah imej batik Malaysia?

MGM: Ini susah sikit [sedikit] untuk jawab imej ini, (sambil ketawa kecil) tak berapa pehei [faham] sikit. Imej dia rano [macam mana] eh? (sambil ketawa kecil). Imej ini gapo tau [apa] (sambil ketawa kecil).

NAS : Takpa [Tidak mengapa], kita teruskan dengan soalan lain. Apakah ilmu yang harus dimiliki untuk buat blok batik? Ilmu.

MGM: Ilmu, kena [perlu] kesabaran lah. Kesabaran tinggi kei [kan], selepas itu, kita kena [perlu] ada bakat juga, paling penting bakat melukis lah, kita katakan [umpama]. Biasanya kalau orei [orang] melukis ini, di-a – dia banyak kemahirei [kemahiran], apa sahaja dia boleh buat. Kebanyakan orei [orang] seni lah kei [kan]. Orei [orang] seni [berseni], jadi kemahirei [kemahiran] dia gitu [seperti itu], kena [perlu] sabar, rajin. Kei? [kan]

NAS : Adakah setiap pengusaha batik ini, dia perlu mohon kelulusan kerajaan negeri?

MGM: Tak, (sambil menggelengkan kepala), tak perlu apa ini, kelulusan kerajaan. Kalau [Kalau] dia nak buat batik, dia buka kilang je [sahaja]. Selepas itu, kalau nak [hendak] besarkei [membesarkan] batik dia, pandai – pandai [mengikut kepandaian] dia lah (sambil membuat blok batik), nak [hendak] berniaga [gangguan bunyi burung] ke apa ke. [batuk kecil]

NAS : Apakah perbezaan batik Malaysia dan batik negara lain?

MGM: Batik di negara lain kita kena [perlu] buat =, batik, di Indonesia dan di Malaysia je [sahaja], setahu saya lah batik. Kalau batik --- [gangguan bunyi], diorei [diorang]=. [gangguan bunyi motor] .Orei [orang] bawa batik kita kei [kan], dia akan buat negara --, China kei [kan], China ini dia banyok [banyak] teknologi mesin ke apa. Diorang boleh buat sebiji (sama) dengan batik kita. Itu jadi masalah kita dengan dia. Pasal [Sebab] ini murah, batik Indonesia pun ada juga. Barei – barei [Barang – barang], alat – alat perlu buat dengan cepat lah. Pengeluaran dia dengan cepat. Bila [Apabila] dia boleh keluar batik dengan cepat, banyak, boleh dijual dengan harga murah [murah] lah. Kita ini lambat sikit [sedikit] pengeluaran, pasal [kerana] kita buat pakai tangei [tangan] apa semua. Jadi kita terpaksa kena [perlu] jual mahal. [batuk kecil]. Itu perbezaan dia.

NAS : Batik Malaysia ini lebih unik ke dari batik negara lain? Batik lain.

MGM: Kalau nak [hendak] buat perbandingan, memei [memang] unik lah. Kita tak sama batik dia --. *Design* [Corak] kita pun tak sama dengan batik dia Kita banyak dah =, dulu kita banyak dah ikut [sama] dia dok [kan]. Tetapi, kita nak [hendak] identiti kita sendiri lah. Kita akan reka *design – design* [corak – corak] tidak sama dengan *design* [corak] batik Indonesia. Kita dengan Indonesia je [sahaja] buat batik ini. Batik blok =, sama ada batik blok ke, batik lukis ke. Batik lukis memei [memang] jauh beza, tetapi dari segi pekerjaan, memei [memang] kita kalah [kalah] lah. Pasal [Sebab] dia kadei = kadei [kadang –kadang], batik lukis dia ini sebulei [sebulan] baru siap sa – tu satu keping kei [kan]. Kita pun tak tahu macam mana dia boleh buat sebulei [sebulan]. Dia boleh sebulan ini, dia boleh jual dengan harga tinggi. Kita =, kalua kita buat sebulei [sebulan], kita mungkin kena [perlu] jual dalei [dalam] 5000 ringgit (lima ribu ringgit) ke. 5000 ringgit (lima ribu ringgit) siapa nak [hendak] beli, tetapi tempat dia ada pembeli.

Walaupun dia buat sebulan, dia di negara dia ini, mungkin ramai lah kaya – kaya (orang berduit), yang berminat dengan batik.

NAS : Adakah batik ini dihasilkan sendiri atau mengikut citarasa pengguna?

MGM : Biasanya, citarasa pereka lah, pembuat batik itu sendiri. Bila dia buat – buat [siapkan semua], dia tunjuk kepada pembeli. Kalau pembeli itu berkenei [berkenan], dia akan tak kira lah mahal ke murah [murah], bila dia berkenei [berkenan], dia kan beli lah. Selepas itu, kita kena [perlu] buat banyak pembaharuan. Kena [Perlu] sentiasa berfikir buat pembaharuan, kita nak suruh tak sama [tidak mahu corak sama] ---. Kita banyak saingei [persaingan] lah dok [kan]. Kira banyak benda yang sama, batik pun jadi murah [murah]. (batuk kecil).

NAS : Bagaimana untuk mengenalpasti corak yang harus dibuat? Nak [hendak] kenalpasti corak.

MGM: Harus dibuat eh? Dia kadei – kadei batik ini kita tengok = macei [macam] kita =, benda sesuatu yang laku. Katakan [Andaikan] corak ini, (sambil menunjukkan isyarat tangan) laku dijual pada masa ini. Kita akan ikut sesuatu benda yang laku ini lah supaya kita mendapatkan hasil kei [kan]. Kita macei [macam] terikut – ikut atau meniru apa yang laku. Misal kata [Misalannya] contoh, kita buat bunga raya lah, jadi batik bunga raya ini laku tak pada masa itu? Ha, semua akan ikut (sambil menunjukkan isyarat tangan), buat design [corak] bunga raya. Kata lah rama – rama lah laku contoh nya, musim ini batik rama – rama ini laku dijual (sambil menunjukkan isyarat tangan). Semua kebanyakkan pakat [bersatu] ikut benda ini. Suatu masa, dia akei [akan] tak bergerak, tak laku doh [sudah]. Ada pihak [pihak] lain pulok [pula] akan mereka benda ini supaya menjadi – ada pembeli yang berminat lah dengan *design* [corak] baru ini. Semua orang terikut pulok [pula], lagu tu lah [begitulah].

NAS : Batik Malaysia ini mudah ke untuk dihasilkan?

MGM: Kalu [Kalau] dia tahu cara tu mudah lah dihasilkei [dihasilkan]. Biasanya, sekarang ini ada tempat bahagian buat batik macei [macam] kerajaei [kerajaan] pun ada tempat belajar buat batik macei [macam] di UITM (Universiti Teknologi Mara) kei [kan]. UITM (Universiti Teknologi Mara) ini, -- macam -

macam kerja kraftangan, dia ada tempat mengajar. Logam ke apa, kayu ke apa, batik, tetapi yang paling ramai sekali dalam pelajar UITM (Universiti Teknologi Mara) dok [kan], setahu pokcik [pakcik], dalei [dalam] bidang batik lah ramai ceburi. Pasal [Kerana] batik ini, kalu [kalau] dari segi kraf – pembuatan kraf lah dok [kan], batik (sambil menunjukkan isyarat tangan) paling banyok [banyak] kutipei [kutipan] hasil dalei [dalam] negeri kita, dalei [dalam] negara kita. Dalam bidei [bidang] semua kraf (sambil menunjukkan isyarat tangan), batik nombor satu lah penghasilan, pendapatei [pendapatan] lumayei [lumayan] lah kira. Kalu [kalau] benda lain macei [macam] perok [perak] gapo [apa semua], diorang kaloh [kalah] lah dengan batik ini. Memei [Memang] banyok [banyak] jualei [jualan] batik.

NAS : Adakah batik dihasilkan melalui proses sama walaupun corok [corak] dia bezo? [berbeza]

MGM: Corak berbeza. Kebanyakkan ado [ada], dia = kalua ada yang kreatif kei [kan] dok [kan], kita tidak boleh nak [hendak] ikut cara dia, Dia memei [memang] tak bagitahu [memberitahu] cara dia. Dia memei [memang] = teknik dia = macei [macam] contoh terbaru lah dok [kan], dia pakai skrin [peralatan batik]. Skrin [peralatan batik] ini skrin lilin lah. Kita memei [memang] tak tahu caro [cara] dia buat. Skrin lilin ini, dia letok [letak] lilin (sambil menunjukkan isyarat tangan), lilin itu dia sejuk bukei [bukan] lilin panas. Bila lilin sejuk, dia boleh buat dengan lilin sejuk – lilin itu sejuk kei [kan]. Jadi, maknanya kita pakai lilin panas kita – cop, masukkan lilin dalam kualiti (sambil menunjukkan isyarat tangan). Dulu [Ketika itu] lah, kita buat macam itu, sekarang ini dia tubik [keluarkan] teknologi baru, teknologi ini pun datangnya dari Indonesia juga. Jadi, dia lagi cepat siap, dia = kita panggil [namakan] (sambil menunjukkan isyarat tangan) sekali tarik je [sahaja], boleh siap satu helai batik. Satu helai kain batik dalam dua meter, empat meter pun dia boleh buat. Kalau kita lukis, makan [ambil] masa tu, lapan jei [jam] ke, sepuluh jam boleh siap sekeping. Dia siap sekeping satu minit, Cuma dia buat blok mula – mula sekali lambat. Blok itu saiz batik, (sambil menunjukkan anggaran saiz) saiz kain. Dia masukkan lilin sejuk, tarik dan siap. Cuma kita pergi warna, canggih lah kira. Sekarang ini ada empat, lima orei [orang] dah pengusaha macam itu, tetapi macei [macam]

pokcik [pakcik] ini memi [memang] tak tahu lah proses lilin itu macam mana.
Setahu pokcik [pakcik], benda ini berasal daripada Indonesia juga.

NAS : Okay, Fatin untuk menanyakan soalan.

NFI : Pakcik cakap tadi, batik merupakan menyumbang kepada industri – industri di Malaysia. Jadi pakcik rasa kenapa batik merupakan tarikan utama pengunjung yang datang ke Malaysia? Kenapa orang suka sangat dengan batik?

MGM: Batik ini memei [memang] sesuatu yang seni lah kira. Batik ini kira pakayei [pakaian] lah. Orei [orang] = kalu [kalau] biasanya= kalau lah - kata lah [agak – agak] baju ada dua puluh helai kei [kan], mestilah keno [perlu] ada batik dalam satu, dua, tiga helai, begitu lah. Penyeri lah kira kei [kan], takkan lah kita nak pakai--.

NFI : Pakcik, untuk satu blok batik itu , pakcik. (talian terputus)

MGM: Tak dengar ni. (sambil ketawa kecil). Tak dengar, (sambil menunjukkan isyarat tangan).

NFI : [gangguan bunyi motor] Ambil masa berapa lama untuk siapkan?

MGM: Ha [Ya], dia gini [macam ini], blok batik ini dia tengok kepada *design* [corak]. Tetapi paling lama pokcik [pakcik] pernah buat lima hari lah. Lima hari itu biasa pokcik [pakcik] buat dok [kan], contoh lah blok macam ini, (sambil menunjukkan penghasilan blok) pakcik buat tigo [tiga] hari, ini tigo [tiga] hari blok macam ini. Ada kecik [kecil] gini [seperti ini] dua hari (sambil menunjukkan anggaran saiz blok yang dihasilkan), tak tentu lah, tengok kepada *design* [corak], tak tentu. Paling lama lima hari.

NFI : Blok batik ini ada banyak saiz atau pun ada satu saiz sahaja?

MGM: Banyak saiz, tetapi paling besar blok sepuluh inci lah – [paling besar sepuluh inci], paling kecil pun boleh buat juga. Tetapi paling kecil gak [pun], berapa inci, dua inci pun kita buat juga – [dua inci kita buat], tengok atas pada permintaan pelanggan [pelanggan] lah, Pelanggan [pelanggan] nak saiz yang macam mana.

NAS : Apakah jenis *material* [bahan] kain yang pokcik [pakcik] gunakan?

MGM: Pakcik tak guna kain, pakcik pun atas pengusaha batik lah. Dia nak pakai kain apa ke, itu hak dia lah. Jadi biasa dia guna lah batik ini kain *cotton* [kapas] lah. Dahulu biasanya bokep [tersilap sebut nama], apa ni, *jacquard* (jenis kain jakob). *Jacquard* (jenis kain jakob) ini dahulu memei [memang] lah boleh lah kita =. Nak buat berapa puluh tahun dahulu, memei [memang] kita buat *jacquard* lah. Sebab pengusaha batik buat *jacquard*, memandangkan harga makin tinggi, makin naik kei [kan], jadi dia pun berpindah kepada *cotton* lah. *Cotton* (jenis kain kapas yang tebal) ini muroh [murah] sikit [sedikit], jadi diorang bila dia beli kain mahal, dia nak [hendak] jual mahal, pembeli tak nak [tidak mahu]. Jadi, dia kena [perlu] beralih kepada *cotton*. *Cotton* (jenis kain tebal) ini kain yang murah sedikit lah, tetapi dia pun pakai. Okay juga, menarik juga bila siap, sama juga macam *jacquard* (jenis kain jakob) juga.

NAS : Apakah jenis corak yang terdapat pada batik?

MGM: Biasanya flora lah. Flora yang biasa-.

NAS : Fauna.

MGM: Ha [Ya], fauna. Kalu [kalau] untuk wanita lah, pakaian wanita tu, kita guna bunga lah. *Design* [corak] bunga apa semua. Tetapi kalu [kalau] *design* [corak] untuk pakaian lelaki, kita guna abstrak lah, dia tak boleh bunga.

NAS : Oh, abstrak. (sambil menganggukkan kepala)

MGM: Tetapi kita nak kena [perlu] jago [peliharaan] jugok [juga], kalu [kalau] buat *design* [corak] kei [kan], jangei [jangan] lah ada salib ko [ke] atau pun binatey – binatey [binatang – binatang ko [ke] dok? [kan]? Binatey [Binatang] ke apa, diorei [diorang] memei [memang] tak beli lah kalu [kalau] memei [memang] *design* [corak] macam tu. Kalu [kalau] letak salib pun diorang tak minat dah, takkan beli. Kalu [kalau] cuba – cuba buat jugak, tunggu lah, takkan laku (sambil ketawa kecil). Jadi, kena [perlu] hati – hati nak [hendak] buat batik (sambil menunjukkan reaksi senyum).

NAS : Beza cara penghasilan batik yang dulu dan sekarang? (suara bertindan)

NFI : Cik [Pakcik], apa beza batik Terengganu dengan batik Kelantan?

MGM: Saya cerita sikit [sedikit] eh? (sambil menunjukkan reaksi senyum). Batik Klatey [Kelantan] = eh, batik Terengganu ni dok [kan], dio [dia] orei [orang] batik Terengganu ni (sambil menunjukkan isyarat tangan) asal – asal [pada awal – awal] mulo [pada awalnya] sekali, dia pengusaha apa ni pe – penjual batik lah, tetapi dia selalu pergi berulei [berulang] alik ke Indonesia kei [kan]. Berulang alik ke Indonesia, jadi dia bowok [bawa] teknologi Indonesia, macei [macam] dia beli blok Indonesia kei [kan], tetapi blok Indonesia ni, dia nak [hendak] cop macei [macam] orei Klatey [Kelantan] cop ni, tak boleh. Pasal [Kerana] blok Indonesia ini dia halus sangat, bila [apabila] halus sangat, dia kena [perlu] cop caro [cara] Indonesia. Dia ada pelapik (sambil menunjukkan isyarat tangan) dia, dalei [dalam] kuoli [kuali] yang panas tu dia ada pelapik dia. Bila [Apabila] dia cop pada kain, dia sebijik [sama] macei [macam] Indonesia, kehalusei [kehalusan] dia. Jadi, batik dia seakei – akei [seakan – akan] Indonesia lah. (gangguan bunyi)

NAS : Bagaimanakah pakcik sebagai artis batik ini mendapat inspirasi bagi hasilkei [hasilkan] sehelai batik?

MGM: Dia =. Pakcik sebenar tak dapat menghasilkan batik, pakcik dapat menghasilkan blok batik je [sahaja]. Selepas pakcik menghasilkan blok batik tu, pakcik akei [akan] seroh [menyerahkan] kepada pembuat batik, diorei [diorang] menempah blok ni dengan pakcik untuk meng = apa ni, membuat batik dia tu, jadi dia telah fikir lah macam mana dia nak olah batik dia supaya benda itu menarik kei [kan]. Jadi, blok *design* [corak] dia akan rekacipta. Cuma pakcik, tugas pakcik buat blok je [sahaja], lepah [selepas] seroh [menyerahkan] blok ko [kepada] dia tu, pandai – pandai dia lah nak [hendak] buat macam mana, nak [hendak] comei [mencantikkan] batik macam mana, pelbagaikan batik dia macam mana. Tugas pokcik [pakcik] buat blok je [sahaja], diorei [diorang] beli blok je [sahaja] dengan pakcik. Kalau pasal [tentang] batik ni pokcik [pakcik] tak berapa arif sangat lah, tak berapa reti [pandai] sangat pasal batik ni. Pokcik [pakcik] tahu [pandai] buat blok je [sahaja] (sambil ketawa kecil). Ada *design* [corak], pokcik [pakcik] buat, apa ni, blok ni bagi pokcik [pakcik], sampai terbaik lah, bagi pokcik [pakcik]. Begitu. [Macam itu]

NAS : Adakah corak blok tu dihasilkan berdasarkan nilai emosi, perasaan atau nilai kenegerian?

MGM: Biasa je [sahaja], *design* [corak] pun diorei [diorang] bagi kei [kan]. Kito [kita] buat je, [sahaja] tak kisah [kisah] lah *design* macam mana, cuma kadei – kadei [kadang – kadang], kalau kita tak boleh nak [hendak] lentur ke apa, susah blok ni susah nak [hendak] dibuat, kita akei [akan] bagitahu [memberitahu] susah ni blok ni nak dibuat. Kita kena [perlu] ubah pulok [pula]. “Tak menarik ni blok macam ni” (menceritakan perbualan seseorang). Kito [Kita] bicei [bincang] dengan dia lah. Kalu [Kalau] kita nak [hendak] buang *design* [corak] dia, “tak payah [perlu] masuk lah blok ni” (menceritakan perbualan seseorang). Kita masukkan *design* [corak] yang lain ke, kita berbincang dengan dia macam mana, menarikkan lagi *design* [corak] yang kita buat.

NAS : Adakah idea penghasilan batik dihasilkan oleh seorang individu atau lebih?

MGM: Biasanyo [Biasanya] sore [seorang] je [sahaja] biasanya, tetapi kalu [kalau] ada orei [orang] yang nak [hendak] tokok – tamboh [tokok – tambah] ke apa, dia akei [akan] bagi pendapat. Contohnya, tukei [bos] cop dia ke, dia akei [akan] tanya pendapat jugok [juga] pekerja dia. “Macei [Macam] ni okay tak?” (dialog perbualan) – “Macei [Macam] ni okay tak?” (dialog perbualan). Macei [Macam] pakcik ni, pakcik fikir sendiri lah macam mana nak [hendak] selesai masalah buat blok ni. Gitu [Begitu] je [sahaja] lah.

NAS : Berapa lama waktu bengkel blok batik ini dibuka?

MGM: Maksudnya (sambil membuat blok batik) daripada *start* [bermula] sari [sehari] ke macam ni maksud, ko? [atau].

NAS : Waktu untuk-.

MGM: Pekerja?

NAS : Ha [Ya].

MGM: Pekerja, bekerja tak tentu masa lah pasal [sebab] kita kerja sendiri kei [kan]. Biaso [Biasanya] pukul 8 paling awal, pahtu [selepas itu], pukul 9. Lepah tu [Selepas itu], male [malam] pun kita boleh buat kijo [kerja] jugok [juga]. Pasal [Sebab] kita kijo [kerja] male [malam] kei [kan], tengok pado [kepada] *mood* [perasaan]

kita lah. *Mood* [perasaan] kita, kata lah *mood* [perasaan] kita tak berasa penat ko [ke] male [malam] hari kei [kan], kito [kita] akei [akan] tambah masa kita untuk bekerja. Contohnya, kita banyak kerja kat [dekat] luar kei [kan] – kerja kat luar, pergi situ pergi sini, ada hal lain ke apa. Kita boleh tambah untuk kijo [kerja] male [malam]. Jadi, kita akan genapkan masa kita bekerja (sambil menunjukkan isyarat tangan) 8 jei [jam] ke, pandai – pandai kito [kita]. Kita olah sendiri masa kita.

NAS : Berapa batik yang dapat dihasilkei [dihasilkan] sehari waktu bekerja?

MGM: Berapa blok ke macam mana?

NAS : Ha [Ya], berapa blok?

MGM: Blok ni biasanya, kita buat tiga blok kei [kan], eh tiga hari kei [kan] satu blok. Pahtu [Selepas itu] blok (sambil menunjukkan hasil buatan blok batik) pokcik [pakcik] bagitahu [beritahu] yang ni kei [kan] (sambilan menunjukkan blok buatannya), jadi tigo [tiga] hari pokcik [pakcik] kena [perlu] selesai blok ni sampai siap. Gitu [Begitu], kalau ada yang jenis kecik [kecil] tu, (sambil menunjukkan anggaran saiz) kita buat dua hari, sari [sehari], gitu [begitu] lah.

NAS : Apakah jenis corak hok [yang] sering dihasilkan oleh pokcik [pakcik]?

MGM: (berfikir sejenak) Abstrak, abstrak.

NAS : Oh, abstrak.

MGM: Jadi macei [macam] sekarei [sekarang] ni, banyak abstrak *design* [corak] ni.

NAS : Paling banyok [banyak] dihasilkei [dihasilkan] lah tu?

MGM: Banyak *design* [corak] abstrak. Flora ni kurei [kurang] sikit [sedikit], tak banyak mano [sangat], tak banyak lah. Kebanyakkei [Kebanyakkan] abstrak kita buat *design* [corak], tak tahu makna apa, cuma kita tengok menarik je [sahaja] *design* [corak] tu, kita akei [akan] *start* [bermula] buat blok.

NAS : Corak manakah yang paling dapat permintaan tinggi oleh pelanggan?

MGM: Serupo [Macam] pokcik [pakcik] kato [cakap] tu, dio [dia] biasanya blok abstrak lah, flora ni sikit [sedikit] sangat.

NAS : Oh.

MGM: Sikit [sedikit] sangat. Banyak abstrak lah sekarang ni. Diorei [Diorang] buat baju kemeja tak sesuai kalau nak [hendak] buat flora. Jadi, baju kemeja ni sekare [sekarang] ni, permintaan rami jugok [juga] lah. Jadi, kalau [kalau] perempuan ni, biasanya dia gemar atau suka batik lukis (gangguan bunyi) atau batik canting lah. Kebanyakan orei [orang] perempuan ni dia suka macam tu. Jadi, pakcik [pakcik] banyak [banyak] kijo [kerja] tempahan sekarang blok - blok gini [macam ini], blok - blok abstrak sesuai untuk buat kemeja untuk lelaki lah.

NFI : Bagaimana kita nak menjaga ataupun menyelenggara blok batik yang telah dihasilkan?

MGM: Ya okey – Blok batik ni selepas kita siapkei dop [sudah siapkan] blok tu kita pun, apa ni kita pun serah kepada pembatik tu sendiri. Dia, bila dia menggunakan lilin tu kan, masa nak ngecop tu dia guna lilin kan. Dia celop blok dalam kualiti ke apa, lilin tu sudah meng-apa ni dah salut blok tu. Jadi dengan lilin ni lah boleh apa ni meng-apa ni membuatkan blok itu tidak jadi karat ka apa. Dia sudah salut dengan lilin tu. Jadi blok tu akan tahan lama kerana lilin tu lah. Ha gituh.. Jadi, kita tak payah nak menjaga banyak sangatlah cara dia. Pastu—

NFI : Dia automatik akan tahan lama lah.

MGM: Lepastu kei [selepas itu kan], blok tu bila dipakai dia akan sangkut tempat yang ada paku ka apa deh, kita gantungla dia gantungla benda blok tu. Jangei letak kat bawah apa semua kan, nanti terpijok ka takut memei kalau nak jaga betul betul blok tu meng-susun betul betul lah tu. Bila kita nak pakai baru kita pergi ambik gitu. Cara apa ni nak menjaga dia.

NFI : Okey, macam mana pakcik = sebagaimana kita tahu pakcik terkenal dalam menghasilkan blok batik, macam mana pakcik mengekalkan prestasi yang baik? Maksudnya orang akan sentiasa nak kan [mahukan] perkhidmatan pakcik dalam menghasilkan blok batik.

MGM: Kita sentiasa teliti buat blok batik ni. Contohnya dop, blok ni kalau kita pateri ala kadar kan, kita pateri ala kadar memei benda tu mudah tercabut kan blok tu. Tapi dulu kita sistem kita dop. Kalau kita teri pateri ala kadar kita akan guna kikir-kikir (sambil menunjukkan gaya tangan mengikir) atau kita nak ratakan

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

blok ni, kita guna tangan kan. Bila guna tangan kita masukkan rozin apa. Rozin ni akan memperkuatkan untuk kita nak kikir ni. Jadi kita blok macam dulu tu, memei banyak [memang banyak] banyak nak jadi rosak lah pasal [kerana] kita pateri pun ala kadar kan. Tapi sekarang kita guna sander, sander ni mesin yang laju kan. Jadi kalau kita pateri ala kadar, blok ni akan tercabut. Pehei dop [faham tak] ?

NFI : Dia tak kuat.

MGM: Blok ni tercabut. Jadi bila tercabut kita kena pateri balik. Bermakna blok tu sentiasa kuatlah kita jaga atau cara kita proses tu memei keadaan loni memei kuat. Memei kukuhlah. Itu maksud pakcik.

NFI : Okey, tempahan yang paling banyak yang pakcik pernah dapat berapa banyak?

MGM: Empat-puluh blok ada. Empat puluh tu blok tu kecil-kecil la.

NFI : Pakcik ambil masa berapa lama nak siapkan?

MGM: Dua bulan. Dua lebih kurang dua bulan pasal [kerana] blok kecil-kecil. Baru saja *start* tak silap saya bulan lepas. Memei saya tak pernah terima lah empat-puluh blok ni. Ni sejarah bagi pakcik empat-puluh blok ni memei banyak.

NFI : Empat-puluh blok yang ditempah tu, corak yang asing-asing atau corak yang sama ja?

MGM: Haa dia gini, blok ni dia sembilan *design* tapi dia buat enam ke tujuh set gitulah. *Design* sama ja. Tempahan ni daripada Sabah lah daripada Sabah.

NFI : Okey, dalam buat empat-puluh tempahan [gangguan bunyi alatan bengkel] tu, apa cabaran yang pakcik hadapi? Ataupun takda macam biasa sahaja?

MGM: Cabaran tu diorei [diorang] nak cepatlah. Pakcik kena kerja siang malam lah. Pasal [kerana] nak mempercepatkan barang dia pasal banyak ni kan. Dia nak menggunakan benda tu cepat dia nak menghasilkan batik dengan cepat nak proses batik apa ada permintaai [permintaan] la mungkin ada permintaai [permintaan] la daripada dia.

NFI : Pernah tak?

MGM: Ha [ya] tapi kita –

NFI : Oh akan ikut *design customer* [corak customer]

MGM: Boleh ikut tapi ada yang tak boleh ikut jugok [jugak] tapi kita akan bagi tahu la akan cerita dekat dia kan *design* [corak] ni memei [memang] susah nak ikut takleh [tidak boleh] nak buat seratus peratus kita kena ubah sikit supaya kita boleh buat apa ni untuk buat blok la sesuai – untuk buat blok la. Kadang kadang diorei [mereka] yang melukis pun dia tak tahu kan cara boleh buat ka [atau] tak [tidak] boleh buat. Pakcik akan cerita ke [kepada] dia. Lepastu [selepas itu] kena buang *design* [corak] ni tak boleh buat kalau halus sangat memei [memang] tak boleh buat la kita perbesarkan *design* [corak] dia kita *zoom design* [memperbesar corak] dia supaya besar setakat ni kita boleh buat kita bagi tahu dia lah. Dia kata okey, okey kita start [mula] buat lah.

NFI : Pernah tak pakcik ambil tempahan satu [gangguan bunyi ayam berkokok] blok batik sahaja dan berapa harga untuk satu blok batik?

MGM: Ada satu ada. Biasa tiga ratus lima puluh biasa kalau yang tiga hari kita buat tu kan tiga ratus lima puluh. Tu [itu] harga terbaru lah. [gangguan bunyi ayam berkokok] Pasal [kerana] harga barang semua makin naik makin naik susah sekarang ni.

NFI : Kalau dulu kan, harga untuk satu blok batik tu berapa? Sekarang tiga ratus lima puluh kalau dulu?

MGM: Dulu lebih kurang dua ratus lima puluh gitulah dua ratus lapan puluh kalau blok yang macam ginilah [begini] (sambil menunjuk blok batik yang berada di hadapan beliau) macam ni maksud pakcik. Dia macam macam lah [pelbagai] saiz dia tu tengok kehalusan dia apa semua tu.

NFI: Okey macam saya boleh tengok tu macam macam [pelbagai] peralatan yang pakcik gunakan antaranya apa lagi peralatan yang digunakan?

MGM: Peralatan sander (sambil menunjukkan arah belakang) belakang ni kita pakai sander la untuk last sekali kita pakai sander la mesin blok mesin. Yang ni (sambil menunjukkan sander di belakangnya) kita untuk—kemikkan timah mesin untuk kemikkan timah. Timah tu kita akan potong kecil kecil [kecil-kecil] timah tu

biasa besar gini [begini] kan (sambil menunjukkan jari kelingkingnya) kita kemikkan [gangguan bunyi peralatan bengkel] dia lepastu kita potong kecil kecil [kecil-kecil] gini [begini] (sambil menunjukkan timah di tangan kiri beliau) untuk kita pateri gini [begini]. Boleh nampak dak [tidak] caranya? Untuk pateri dia kecil kecil [kecil-kecil] (sambil mempamerkan contoh proses pateri timah). Banyak lagi alat dia tapi kalau nak cerita satu satu ni rumit sikitlah susah sikit kena Fatin mari sini datang sini lah tengoklah (sambil ketawa besar).

NAS : Berapa langkah diambil untuk menyediakei [menyediakan] blok batik ni?

MGM: Langkah dio [dia] (sambil berfikir sejenak) pakcik bagitahu [beritahu] eh? Mula – mula langkah pertama, buat dulu [mula – mula] *design* [corak]. *Design* [corak] ni kalau [kalau] kito [kita] buat *design* [corak] ko [ke] dok [kan], dale [dalam] 2 jei [jam] jugok [juga].

NAS : Oh.

MGM: Ada jugok [juga] sejei [sejam] ado [ada] jugok [juga], tak tentu lah, tengok pada *design* [corak] kei. Buat – buat *design* [corak], kemudian baru lah kita (sambil berfikir sejenak) cari mejo [meja] kita, tempat buat kijo [kerja] ni. (sambil menunjukkan isyarat tangan). Pahtu [Selepas itu], kita potong pulak [pula] tembaga. Tembaga ni dia (sambil menunjukkan anggaran saiz tembaga) sekeping macei [macam] *zink* [sejenis logam] lah. Macei [macam] *zink* [sejenis logam], jadi kita potong kecil – kecil [kecil – kecil] supaya jadi saiz ini (sambil mengambil contoh alat pembuatan blok), saiz tembaga kita tu saiz (sambil berfikir sejenak), sekaki setengah dan empat kaki [saiz]. Kita potong kecil – kecil [kecil – kecil] gini [macam ini] (sambil menunjukkan alat blok batik), cukup untuk buat satu blok (sambil menunjukkan anggaran saiz). Mugkin dale [dalam] 30 keping ke saiz ni (sambil menunjukkan contoh saiz). Pahtu [Selepas itu] kita lentur, - lentur – lentur - lentur, kita susun gini [macam ini] (sambil menunjukkan alat blok batik), kalau *design* [corak] macam ini, kita susun gini [macam ini] je, supaya kita nak senei [senang] cari. Masa [Ketika] nak [hendak] pateri kei [kan], (sambil menunjukkan cara memaku), kita paku apa semua, kita nak [hendak] pateri tu = sebab tu kita susun gini [macam ini], untuk senei [senang] kita cari lah. Kalau kita gaul semua sekali, lambat lah kita kijo [kerja], makei [memakan masa] hari pulok [pula]. Jadi, bila [apabila] *start* pateri apa semua, kalau ada jenis blok yang kita

panggil sumbat, atau sumbat ni (sambil menunjukkan isyarat tangan) keliling penuh gitu [macam itu], kita akan cincang – cincang apa ni, besi (sambil menunjukkan cara membuat blok), kita pakai besi jugok, kita cincai – cincai. Kita masuk – masuk dalam blok kita nak sumbat tu dale pateri, *step* [langkah] dia, pateri apa semua. Siap semua blok, baru lah kita buat pemegei dio [dia] (sambil mengambil alat pembuat blok), ini kita panggil pemegei [pemegang] dio lah ni, contoh pemegei [pemegang] dio [dia]. Jadi, kita kei [kan] bengkok dia semua kei [kan], bengkok semua dia. Jadi kita buat pemegei [pemegang] dio [dia] ni, = lambat jugok [juga], dale [dalam] setengah [setengah] jei [jam] satu blok, kito [kita] buat pemegei [pemegang] dio [dia]. Lepas [Selepas] semua pemegei [pemegang] dio [dia] apa semua gini [seperti ini], baru lah kita pergi *sander* [alat untuk kertas pasir] – *sander* [alat untuk kertas pasir] pakai *machine* [mesin] kei, kertas pasir tu *sander* [alat untuk kertas pasir] (sambil menunjukkan cara melicinkan kertas pasir).

NFI : Bagi dia licin?

MGM:Ha [Ya], ratakan dia, kalu [kalau] benda tak rata, bila [apabila] kita cop terap kei [kan], dia tak lekat pada kain lah. Dia ada yang lekat, ada yang tak lekat.

NFI : Timbul kerataan.

MGM: Situ kena cek la betul – betul, menghalusi lah.

NAS : Bagaimana artis blok batik ni pilih warna yang sesuai untuk digabung – digabungkan dalam blok batik itu?

MGM: Dia biasanya pengusaha batik lah buat benda ni, dia pengusaha batik ni, dia kreatif. Dia ada pengalamei [pengalaman] lama. Dia bertahun – tahun dia buat kan, jadi dia tahu corak macam mana menarik. Kadei – kadei [Kadang – kadang], pembatik ni dia tak sama idea dia. Tak boleh nak [hendak] buat sama kei [kan], yang ni cara dia macam ni warna (sambil menunjukkan isyarat tangan). Orei [Orang] ni warna macam ni, biasa ada pengusaha batik tu, dia pakai pewarna yang lama – lama je [sahaja]. Macei lebih warna dok [kan], dia masuk dalei [dalam] satu balang kei [kan] (sambil menunjukkan contoh balang), dia simpan. Jadi, dia ambik pulok [pula], dia guno [guna] ni, dia tak – tak buat pembazirei [pembaziran] lah, bagi dia. Saya dapati dia memei [memang] bijak lah dale

[dalam] pengeluarai [pengeluaran], tetapi bila [apabila] siap batik, menarik. Batik dia tak napok [nampak] = nampak [nampak] *neutral* [asli]. (sambil tersenyum)

NFI : Maksudnya dia pandai untuk gunakan barang yang sedia ada tu lah untuk mengelakkan pembaziran?

MGM: Ha [Ya], ya – ya – ya. Dia – dia jimat lah, pandai = lagi pun, ubat – ubat dia kei [kan] deh [kan], apa ni kita panggil ubat lah dok [kan]. Bahan – bahan leukimia ni, kalau [kalau] dibuwei [dibuang] di tanah ke apa dok [kan], kita merosak, mencemarkan alam sekitar kei [kan]. Jadi, bagi dia kita perati [perhatikan], dia tidak membuang itu. Bahan dia tu tidak membuang merata – rata sewenei – wenei [sewenang – wenang] dia lah. Dia gunakan balik bahan ni.

NAS : Adakah warna tu bawa suatu maksud? Warna ni --.

MGM: Warna tu saya tak tahu maksud dia.

NFI : (sambil ketawa kecil)

MGM :Tetapi, mungkin pembatik dia tahu lah dok [kan], kalau tanya persoalan macam ni, pembatik je [sahaja] lah tahu nya. Pokcik [Pakcik] tahu pasal [tentang] blok je [sahaja] kei [kan], gitu [macam itu].

NAS :Adakah kesalahan waktu membuat blok batik tu boleh diperbetulkan? Macam mana itu?

MGM: Kalu [Kalau] blok batik memei [mamang] boleh diperbetulkei [diperbetulkan]. Kalu [Kalau] batik, kalu [kalau] rosak, oh memei [memang] susah [sukar] (sambil menggelengkan kepala), memei [memang] kena buwei [buang] lah batik. Tetapi, ado [ada] jugok [juga] cara dio [dia] kalau sikit – sikit [sedikit – sedikit] tu batik lah. Kalau rosok [rosak] sikit – sikit [sedikit – sedikit], dia boleh perbetulkei [perbetulkan], dia ada lah caro [caro] dio [dia]. Kalu [Kalau] buat blok, tak banyak lah kesilapei [kesilapan], kesalahei [kesalahan]. Kita pateri kei [kan], kata lah [andaikan] kita nak tukar bunga sekali pun, kita boleh cabut (sambil menunjukkan cara mencabut) balik [semula]. Tetapi tengok keadaei [keadaan] jugok [juga], kalau banyak sangat tak boleh jugok [juga]. Kesilapei [Kesilapan] dia biasanya masa [ketika] *sander* [alat kertas pasir] tu je [sahaja] (sambil menunjukkan isyarat tangan). Dia tercabut kei [kan], tercabut, koyak

apa semua, kita boleh paterikei [paterikan] balik [semula], lepahtu [selepas itu], kita *sander* [alat kertas pasir] balik [semula] sampai lah benda tu siap.

NAS : Siapa yang mengawal selia ketika proses buat blok batik dijalankan?

MGM: Pokcik [pakcik] sendiri, pakcik semua --, tengok apa. Jadi [gangguan bunyi ayam dan burung], macei [macam] pekerja pokcik [pakcik] tu, dia akei [akan] bertanya, “betulko [betulkah] macei [macam] ni buat?”. Kalau [Kalau] tak kena [mengikut] cara, kita akei [akan] bagitahu [memberitahu] – bagitahu [memberitahu] dia macam mana. [gangguan bunyi burung] Kata lah [Andaikan], bila [apabila] dia buat silap, pokcik [pakcik] sendiri akei [akan] perbetulkan benda tu, *repair* [baiki] ke apa semua. Tetapi, lain kali jangei [jangan] diulangi lah, caro [cara] dia buat blok tu jangei [jangei] diulangi. Dia akei [akan] fahei [faham] – faham lah macam mana. Dia akan sentiasa bagitahu [beritahu] lah. Kalau kito [kita] nak [hendak] corak – corak, kita kena [perlu] bagitahu [beritahu] dia, [gangguan bunyi burung] corak ni buat macam ni – macam ni supaya senang kita buat ke, mudah kita proses ke.

NAS : Semasa blok batik itu dijemur kan, [gangguan bunyi ayam] jika cuaca tidak mengizinkan tu bagaimanakah pokcik [pakcik]?

MGM: Blok batik ke?

NAS : Ho [Ya].

MGM: Blok batik. (berfikir sejenak)

NAS : Tak jemur?

MGM: Jemur jugok [juga], selepas kita buat kijo [kerja] kei [kan], kita buat kijo [kerja], kita basuh pasal [kerana] asid apa semua melekat pada blok kei [kan], kita basuh lah, basuh apa semua sampai bersih. Asid tu takdok [tiada] pada blok tu, jemur lah tetapi tak – tak jadi masaloh [masalah]. Kalau [Kalau] macei [macam] batik, tak boleh dia, pakai lilin (sambil menunjukkan isyarat tangan), kei [kan], dia tak boleh kalau panah [panas] terik [gangguan bunyi ayam] sangat kei [kan], lilin tu cair. Cair tu boleh merosakkei [merosakkan] batik tu lah. Oh, bila cair, tak boleh (sambil menggelengkan kepala) di – apa ni, ditanggalkan balik [semula], direbus menggunakan air panah [panas] pun [gangguan bunyi burung], dia

tanggalkan balik [semula], boleh buat batik balik [semula] lah. Cuma dia rugi masa lah, rugi masa, rugi lilin [gangguan bunyi kucing], rugi – lah, untuk mengecop rugi nya, upah lagi. Jadi dia dah tahu [mengetahui] dah selok – belok tempat jemur, dia takkei [takkan] jemur tengah panas [terik matahari] [gangguan bunyi burung]. Biasa dia jemur tempat teduh jugok [juga], tempat redup. Jangan kena [bagi] = jangan bagi apa ni, matahari tu terkena pada kain atau lilin tu, kalau kena [terkena], dia cair lah, rosak batik.

NFI : Oh.

NAS : Adakah pakcik hanya bekalkan stok blok batik tu ke kedai atau turut menerima tempahan [gangguan bunyi burung] daripada individu?

MGM: (sambil berfikir sejenak) Masalah ke kedai ni, takdok [tiada], buat masa [ketika] ni, tidak kata jual di kedai mana – mana lah [gangguan bunyi burung], tetapi ada satu masa [ketika] tu, kalau [kalau] saya = kalau [kalau] pokcik [pakcik] ada [gangguan bunyi motor] blok stok yei [yang] banyak [banyak] lah, ada kawei – kawei [kawan – kawan] nak [hendak] pergi HKK [Hari Kraf Kebangsaan]. HKK [Hari Kraf Kebangsaan] ni Hari Kraf Kebangsaan lah. Jadi, kita akei [akan] kirim kepada kawei – kawei [kawan – kawan] sayo [saya]. Kawei [Kawan] ni, [gangguan bunyi burung] dia pergi jual batik dia, saya kirim blok saya ni untuk dijual di tempat dia lah. Pasal [Kerana] di situ, (sambil menunjukkan isyarat tangan), pembuat batik ramai kei [kan], tempat tu. Macei – macei [Macam – macam] pembuat batik jadi, kebetulei [kebetulan] dia berminat pada [gangguan bunyi alat pembuat batik oleh pekerja] blok pakcik ni, dio [dia] akei [akan] (sambil berfikir sejenak) beli lah blok tu melalui kawei [kawan] saya ni. Biasa pokcik [pakcik] [gangguan bunyi burung] buat lagu tu [macam itu] lah. [gangguan bunyi alat penukul oleh pekerja] kalau [kalau] nak jual – nak jual *direct* [terus] kepada apa ni = kalau [kalau] blok banyak lah, stok banyak. Tetapi buat masa [ketika] lani [sekarang ini], blok tak sempat nak [hendak] buat stok, memei [memang] – memei [memang] abih [habis] lah kira. Kalau kita = biasa kalau [kalau] kita tak betulei [kebetulan] apa ni, blok ni tak laku dijual di tempat pokcik [pakcik] kei [kan]. Pokcik [Pakcik] akei [akan] buat barei [barang] stok – buat barei [barei stok], polcik [pakcik] jual *online* [dalam talian] lah kira, masuk Internet apa semua. Berkenei [Berkenan] dia *contact* [menghubungi]

pokcik [pakcik], dia tanyo [tanya] berapa hargo [harga] kei [kan] (sambil menggaru pada bahagian tekaknya), kenei [berkenan] kita bagi hargo [harga] ke okay, dia masuk duit kepada pokcik [pakcik], pokcik [pakcik] pos kat [kepada] dia, itu jah [sahaja]. Caro [Cara] jualei [jualan] pokcik [pakcik] sekarei [sekarang] ni gitu [begitu] lah. Tapi ada jugok [juga] orei [orang] yang tempoh [tempah] [gangguan bunyi burung]. Orei [Orang] yang tempoh [tempah] pada pokcik [pakcik] ni, banyak [banyak] jugok [juga].

NFI : Okay, sebelum ni, kami ada tengok pakcik ada *Facebook* [laman sosial Muka Buku], jadi pakcik pasarkan pakcik punya [gangguan bunyi alat penukul oleh pekerja] blok batik ni dekat *Facebook* [laman sosial Muka Buku] tu lah? Atau pun dekat mana ada tempat lain yang pakcik pasarkan?

MGM: *Facebook* [laman sosial Muka Buku] lah, tetapi penggunaei [penggunaan] *Facebook* [laman sosial Muka Buku] apa ni, pokcik [pakcik] tak berapa pandai sangat kei [kan]. Tetapi pokcik [pakcik] arah anak [anak] pokcik [pakcik] suruh buat benda ni. Dio [Dia] orei [orang] mudo [muda] kei [kan].

NFI : Oh.

MGM: Dio [Dia] fehei [faham] sikit [sedikit] pasal [tentang] benda ni. Jadi, bahagian jurujual ni dia lah. Saya bagi ke [kepada] dia suruh jual.

NFI : Ya pakcik, bila pakcik dah masukkan dekat *Facebook* [laman sosial Muka Buku] tu, banyak dapat tempahan [gangguan bunyi burung] yang lagi banyak atau pun biasa – biasa sahaja?

MGM: (sambil berfikir sejenak). Pendapat pokcik [pakcik].

NFI : Atau pun lagi banyak atau pun dia makin [semakin] berkurang atau lagi banyak? (sambil ketawa kecil)

MGM: Sebenarnya biasa – biasa pokcik [pakcik] rasa, tetapi raso [rasa] = kalu [kalau] banyak [banyak] pun sikit [sedikit] sangat lah, banyak [banyak] tu sikit [sedikit] sangat. (sambil ketawa kecil). Ada jugok [juga] lah kelebihei [kelebihan].

NFI : Kira meningkat sedikit lah?

MGM: (sambil ketawa kecil) Ada kelebihei [kelebihan] tu ado [ada] lah. (sambil tersenyum)

NFI : Okay.

MGM: Kadei – kadei [Kadang – kadang] orei [orang] nak [hendak] suruh kita buat batik lah kei [kan], di – dia – dia tak tahu yang kita ni buat blok batik je [sahaja] kei [kan], tetapi anak [anak] saya boleh buat batik, anak [anak] pokcik [pakcik] boleh buat batik, Tetapi kalau [kalau] orei [orang] cara banyak tak boleh lah. Kalau [Kalau] nak [mahu] sekeping, dua keeping tu boleh lah kita tolong buat, gitu [begitu]. [gangguan bunyi burung].

NFI : Pakcik, blok batik ni ada yang jenis premium atau pun takde [tiada]?

MGM: Premium ni rano [macam mana] maksud dia? (sambil berfikir sejenak) Premium ni. (sambil berfikir lagi)

NAS : Premium tu. (sambil berfikir)

MGM: (sambil bertanyakan kepada anaknya yang berada di sebelahnya) “Yi, gapo [apa] dio [dia] Yi?”

NFI : Macam eksklusif lah corak tu. Corak tu eksklusif.

NAS : Eksklusif.

MGM: Oh, eksklusif. Eksklusif ni benda halus lah [gangguan bunyi burung]. memei [memang] rumit lah buat.

NFI : Ada?

MGM: Ado [Ada], tetapi – tetapi, buat benda halus ni memei [memang] kita terganggu kepada hok [yang] benda lain lah [gangguan bunyi burung]. Bila [Apabila] kita tumpu pada hok [yang] halus ni dok [kan] (sambil menunjukkan isyarat tangan), yang senei – senei [senang – senang] ni kita tinggalkei [tinggalkan] [gangguan bunyi burung], situ merugikei [merugikan] kita lah, kei [kan]. Merugi kita, kalau [kalau] boleh, kita tak berapa nak [mahu] yang halus ni, buat kijo [kerja], merumitkei [merumitkan] [gangguan bunyi burung] kita lagi, memeningkei [memeningkan] kepala (sambil menunjukkan ke arah kepala) kita lagi, gitu [begitu] lah. Kita buat yang sedang – sedang [sederhana] lah, kalau [kalau] halus ni kadei – kadei [kadang – kadang] kito [kita] tolok [menolak] jugok [juga]. Gitu [Begitu], tetapi kalau [kalau] orei [orang] nak bayar lebih ko [ke] apa, okay kita buat jugok [juga]. (sambil ketawa kecil).

NFI : (sambil ketawa kecil). Jadi nya kos untuk batik premium lagi tinggi lah? atau pun kos dia sama, cuma memerlukan tenaga yang lebih, jadi pakcik charge [mengenakan nilai tambahan] dengan harga yang lebih tinggi.

MGM: Ha [Ya]. Kita – kita akei [akan] buat penilayei [penilaian] dia lah macam mana [gangguan bunyi burung]. Kalau *design* [corak] senei [senang], cepat kei [kan] kita takkan – takkan *charge* [mengenakan nilai tambahan] lah dia, Kalu [Kalau] susah [sukar] halus tu, kita akei [akan] bagitahu [beritahu] lah dio [dia]. Blok ni lama lah [masa yang diambil], buat lambat lah, susah [sukar] lah macei – macei [macam – macam]. Ini terpaksa dinaikkan hargo [harga] lah.

NFI : Okay

MGM: Kalau tidak naya [kasihan] lah kita kalu [kalu] = benda susah dok [kan]. Kan?

NFI : Ha [Ya], harga sama.

MGM: Jadi, harga sama tokleh [tidak boleh] lah. Kita kena [perlu] *up* [naikkan] sikit [sedikit] (sambil ketawa kecil). Itu bisnes kei [kan], macam tu lah. (sambil ketawa kecil)

NFI : Bahan – bahan yang pakcik dapatkan untuk buat blok batik ni, pakcik tempah, dia hantar ke tempat pakcik atau pun pakcik kena [perlu] pergi ambik [ambil] dekat tempat pembekal? [gangguan bunyi burung]

MGM : Biasanya, barei [barang] gini [macam ini] dok [kan], benda – benda gini [macam ini] dekat Kota Bharu lah. Dia ada [gangguan bunyi burung] suatu kedai tu dok [kan], kedai ni nama dia Syarikat Guang Ang lah, Cina lah. Dia yang akan = banyak beli barei – barei [barang – barang] untuk buat blok ni kedai dia lah. – Kalu [Kalau] kita nak [hendak] barei [barang] dia, barei [barang] ada, kita akei [akan] talifon [mengubungi] ke ko [dekat] dia ada ke dok [tidak] barei [barang] ni. Gitu [Begitu] je [sahaja]. Dia kata [cakap] ada boleh mari [datang] beli.

NFI : Oh, okay.

MGM: Kita pergi lah, [gangguan bunyi burung].

NFI : Dibah boleh teruskan dengan soalan seterusnya?

NAS : Apakah langkah untuk mengelakkan batik itu dari cepat luntur? [gangguan bunyi burung]

MGM : Luntur ni biasa nya kei [kan], dia (sambil berfikir sejenak) dia ada satu bahei [bahan] kei [kan] dok [kan], bahei [bahan] ni kita panggil (sambil berfikir sejenak) salikit. Salikit ni untuk memperkuat warna (sambil menunjukkan contoh bentuk bahan itu) untuk berpegei [berpegang] pada batik tu sendiri. Kei? [Kan], kalau [kalau] kita = biasa batik yang cepat luntur ni, dia buat = di – dia rendei [merendang] batik secukup masa. Contohnya dok [kan], kita akei [akan] buat lapan jei [jam] perendei [merendam] kita rendei [merendam] dengan salikit tu, bahan dia tu kei [kan], bila [apabila] kita rendei [merendam] lapan jei [jam], dia akan tak luntur lah, kuat lah. [gangguan bunyi burung]. Kalau [kalau] kita buat empat jei [jam], lima jei [jam], dia tak cukup masa. Tetapi bila [apabila] kita apa ni, tanggalkan lilin tu dia dah [sudah] keluar banyak dah [sudah] apa ni, warna dia tu. Lepah tu [Selepas itu], pembeli kei [kan], - pembeli dok [dok], jahit apa semua siap. *Time* [Sewaktu] nak [hendak] basuh kei [kan] apa dok [kan], nak [hendak] basuh balik [semula] batik dia pakai tu, masa [ketika] itu dia keluar apa ni, warna dia tu. Pasal [Kerana] dia tak cukup masa lah tu, jadi tak kuat lah apa ni, warna dia tu berpegei [berpegang] kepada warna kain tu.

NFI : Warna tu.

MGM: Dia nak [hendak] cepat kei [kan], kadei – kadei [kadang – kadang] nak [hendak] untung ni, nak untung banyok [banyak] kei [kan]. Dia cairkei [mencairkan] apa ni, salikit tu, dia masukkan air.

NFI : Dia tak pekat lah?

MGM: Ha [Ya], macei – macei [macam – macam] lah. *Business* [perniagaan] macei – macei [macam – macam], dia tak jago [jaga] sangat lah kualiti. (gangguan bunyi alat blok yang dialih tempat)

NAS : Adakah pelanggan – pelanggan tu dapat (gangguan bunyi alat blok dialih tempat) pemulangan wang sekiranya blok batik tu rosak?

MGM: Biasa tak pernah lagi berlaku macei [macam] tu.

NAS : Oh.

MGM: Tak pernah lagi berlaku, maksudnya kalau [kalau] rosak ke apa, dia biasa rosak jugok [juga] blok ni, pasal [kerana] gini [macam ini], kalau [kalau] blok tu rosak mungkin kesilapei [kesilapan] dia lah. Blok ni kita pateri pakai timoh [timah] kei [kan], pakai timoh [timah], jadi bila [apabila] [gangguan bunyi dari pekerja membuat blok] dia nak [hendak] mengecop batik tu (sambil menunjukkan contoh cara mengecop), dia guno [guna] apa ni, gas kei [kan] memasok [memasak] lilin kei [kan] dok [kan]. Bila [Apabila] kadei – kadei [kadang – kadang] dia terlupa nak [hendak] nak kecikkan [mengecilkan] [mengatur suhu] gas atau ko [ke] tukei [tukang] cop ni dok [kan], dio [dia] tengoh [tengah] hisap rokok (sambil menunjukkan contoh gaya orang menghisap rokok) ke apa dok [kan], dia tinggal blok ni. Dia rendei [rendamkan] blok dale [dalam] kuoli [kuali] dok [kan], bila [apabila] panas sangat blok tu, lilin tu panas sangat, timoh [timah] tu cair lah. Bila [Apabila] dia nak [hendak] angkat (sambil menunjukkan isyarat tangan) nok [untuk] cop pada kain dok [kan], blok ni ja – jatuh, rosak lah kiranya , tu.

NAS : Oh.

MGM: Rosak blok, jadi kalau [kalau] sikit – sikit [sedikit – sedikit], blok jatuh kecik – kecik [kecil – kecil] gini [macam ini] (sambil menunjukkan contoh anggaran saiz blok), kita boleh *repair* [baiki]. Tetapi kalau dah banyak separuh dah dari blok tu jatuh kei [kan], oh kita tak boleh.

NFI : Rugi lah.

MGM: Ha {Ya}, itu silap dia lah. Kita takkan [gangguan bunyi alat blok batik] bagi duit balik lah, itu silap dia, salah [salah] dia.

NAS : Adakah [gangguan bunyi alat blok batik] ukiran corak kayu banyak mendapat perhatian pelanggan [pelanggan]? [gangguan bunyi alat pembuatan blok]

MGM : Blok kayu? Blok kayu sebenar, saya tak pandai buat. Dia ni blok – blok kayu ni, tahun 40 – an (sembilan belas empat puluh). 50 – an (sembilan belas lima puluh) tu, memang ada lah pembuat blok. Blok kayu ni macei [macam] pengukir kayu lah (sambil menunjukkan contoh cara mengukir), orei [orang] pengukir kayu, dia macei [macam] buat macei [macam] *rubber stamp* [setem getah] lah.

Blok ni macei [macam] *rubber stamp* [setem getah], dio [dia] bukan cop pakai lilin, ada jugok [juga] pakai lilin tetapi takkan = dia mudah [mudah] rosok [rosak] kalau pakai lilin. Pasa [Kerana] kayu dengan api (sambil menunjukkan isyarat tangan) kei [kan], dia benda [gangguan bunyi hon orang menjaja menggunakan motor] panas ni mudah [mudah] rosok [rosak]. [gangguan bunyi hon orang menjaja menggunakan motor] Tetapi biasa blok kayu dengan dulu – dulu ni, [gangguan bunyi hon orang menjaja menggunakan motor] dia macam *rubber stamp* [setem getah], dia cop apa ni, cop guno [guna] [gangguan bunyi orang sedang bercakap di luar bengkel] pewarna. Kata lah [Andaikan] meroh [merah] dio [dia] cop, (sambil menunjukkan cara mengecop), letak pada kain. Dia akei [akan] jadi meroh [merah]. Dia bukei [bukan] macei [macam] lilin kei [kan]. Dia pakai – pakai warna je [sahaja] blok kayu. Blok kayu ni dulu suatu maso [masa] dok [kan], saya kato [memberitahu] apa ni Samasa ni, Syarikar Samasa ni mula – mula monopoli buat [gangguan bunyi orang sedang bercakap] blok kayu ni. Masa [Ketika] tu, dia buat blok kayu dulu [mula – mula] lah batik ni. Sejarah dio [dia] kei [kan], dia buat blok kayu apa, pahtu [selepas itu], lama – lama [lama kelamaan] = dia batik kain blok kayu ni dio [dia], *design* [corak] dia kasar (sambil menunjukkan isyarat tangan tentang corak) atau besar. [gangguan bunyi orang sedang bercakap di luar bengkel]. Pahtu [Selepas itu], bila [apabila] je [sahaja] batik blok ni, dia halus lagi cantik pada [daripada] kayu buat. Jadi, blok ni dia simpan lah, simpan – simpan, tak pakai. Lama – lama [Lama kelamaan] bengkel tu apa ni, bengkel tu terbakar [gangguan bunyi orang sedang bercakap di luar bengkel]. Abih [Habis] blok kayu dia apa ni, terbakar lah. (sambil menggaru di bahagian tekak)

NAS : Terbakar.

MGM: Jadi, tok [tidak] – tok [tidak] banyok [banyak] doh [sudah] sekarei [sekarang] di muzium gitu [macam itu] lah blok – blok ni, blok kayu. Jadi, blok kayu ni kito [kita] tok [tidak] berapa [berapa] (sambil berfikir sejenak) tok [tidak] buat lah. Mungkin ada pembuat dia blok kayu ni, blok kayu ni ada pembuat tetapi kena [hendak] gi [pergi] buat ngan [dengan] pengukir (sambil menunjukkan contoh cara mengukir kayu) kayu lah, dia buat. Di India memei [memang] dia pakai blok kayu. Jadi blok kayu ni blok yang lama tahun empat puluh-an [1940] ka lima puluh -an [1950] dia mula mula sekali menggunakan batik blok la. Tapi

guna guna kayu. Jadi batik kayu ni dia macei [macam] *rubber stamp* [setem getah] jugak [juga] penggunaan dia. Dicap pada warna cop pada kain. Dia tak boleh = [gangguan bunyi alatan bengke] ada jugak ore [orang] guna pakai lilin pun tapi dia mudah rosaklah blok ni dia tak boleh pakai lilin pasal [kerana] kayu dengan benda panas ni mudah rosak blok tu kan.

NFI : Kalau dulu

MGM: Ha [ya]

NFI : Pakcik dapatkan = pakcik pernah buat blok kayu?

MGM: Tak pernah la pakcik memang tak pandai pun pasal [kerana] kayu kan.

NFI : Zaman sekarang ni ada lagi tak blok kayu?

MGM: Blok kayu yang dulu-dulu tu memei [memang] ada di muzium macam sekarang ni di kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] Kelantan ada satu blok. Blok ni sebenarnya dok tadi pakcik bagi tahu dah Samasa [Syarikat Samasa] kan dah Syarikat Samasa ni mula-mula apa ni membuat batik kan dok dia menggunaei [menggunakan] membuat blok kayu ni. Masatu [waktu itu] blok kayu ni [gangguan suara dari luar bengkel] *popular* [terkenal] la mula-mula. Lama-lama selepas tu dia guna blok ni kan (sambil menunjuk ke arah blok di hadapannya). Bila guna blok ni blok kayu pun pupus-pupus jadi dia simpei-simpei [simpan-simpan] blok kayu tu kan blok kayu dia simpei-simpei [simpan-simpan] simpei [simpan] dekat bengkel la kilei [kilang] dia pahtu [selepas itu] satu masa kilang dia terbakar jadi blok kayu habislah terbakar tak dapat = ada pun satu dua yang disimpei [disimpan] kat [dekat] lain kan. Sekarang ni adalah dekat muzium ka apa benda tu tersimpei [tersimpan] tu ada lagi lah tapi sayanglah blok tu banyak beratus-ratus ni syarikat apa ni Samasa lah bagi tahu cerita pasal [kerana] blok kayu ni jadi di India memei [memang] penggunaei [penggunaan] blok kayu dia pakai banyak dia guna macam untuk *rubber stamp* [setem getah] lah.

NFI : Oh.

MGM: Dia terap kalau kita tengok Youtube kan pernah tengok wujud dak [tak] batik dia pakai blok kayu.

NFI : Maksudnya dia cop la kan.

MGM: Ha [ya] dia cp pakai macam *rubber stamp* [setem getah] jala [sahajalah] tapi dia kena mahir pengukir tu mahir buat *design* [corak] apa corak dia. Dekat di India dia ada penjualan blok kayu kan tempat dia laku lah blok batik blok kayu ni lah. Dia takdak [tidak ada] blok macam kita gini [begini].

NFI : Maksudnya sekarang memang orang guna tembaga jalah [sahajalah] untuk membuatkan membuat blok – blok batik?

MGM: Blok batik dulu pada masa dulu pada tahun tujuh puluh-an [1970] pakcik belajarkan dak pakcik menggunakan besi je [sahaja] zink – zink ni cebisei [cebisan] buwak buwak [buat-buat] macei [macam] kita tin milo ka apa dok tin susu ke[kan] dok ceb – kita beli yang lebih-lebih tu cebisei [cebisan] dulu – dulu dekat Kelantan ni ada la apa ni bengkel buat benda tu jadi kita beli dekat situ la buat blok batik ni pakai benda tu ja. Lama kelamaei [lama - kelamaan] dia berubah kita buat tembaga. Bila kita buat tembaga jadi pembatik ni berminat pada blok tembaga la. Pasal [kerana] blok tembaga (sambil menggaru kepala) ni dia tahei [tahan] lama. Ha [ya] dia lagi molek [bagus] la kepanasei [kepanasan] dia serata [sekata] blok besi ni mudah rosak blok besi kalau dia rosak susah nak *repair* [baiki] blok tembaga senei [senang] nak *repair* [baiki] dia mudah nak repair [baiki] pasal [kerana] dia tidak =

NFI : Sebab apa besi susah nak *repair* [baiki]?

MGM: Dia biasanya dia karat kan besi kan dia akan jadi patah-patah kan dok (sambil menunjukkan gaya kepingan yang patah) Benda tu akan rosak dan kita nak *repair* [baiki] pun memei [memang] susah patah-patah serpih. Kita sini panggil serpih patah cebisei [cebisan] kecil-kecil dia karat kan dia jadi serpih lah patah lah. Lepastu [selepas itu] kita buat tembaga dia takdak [tiada] macam tu dia boleh sampai bilo-bilo [bila-bila] pun kita boleh *repair* [baiki] cuma jangei [jangan] =

NFI : Tembaga dia tak berkarat.

MGM: Dia tak berkarat lah

NFI : Kan.

MGM: Tapi kita campur jugak dengan besi tu besi tu kita campur jugok [juga] permu
– makna = *design* [corak] tu kita guna tembaga kuning *design* [corak] tu hok
[yang] kita bentuk tu semuo [semua] tembaga (sambil mengangkat tangan) tapi
macei [macam] kita buat pelekat dia ka ha [ya] macam ni kita guna besi la ni
(sambil menunjukkan blok batik di hadapannya) luarei [luaran dia besi semua
design [corak] permukaei [permukaan] ni ja [sahaja] tembaganya tapi benda tu
pun boleh rosak jugak [juga] luarei [luaran] dia tapi kita boleh tukar kalau rosak
kita boleh tukar lah (sambil mengangkat kedua tangan memberi penerangan)
kita cabut semua kita bakar dengan api – dengan api ni kita cabut kita gantikan
besi lain ha [ya] boleh *repair* [baiki] la maksudnya.

NFI : Faham

**NAS : Adakah batik blok batik yang dihasilkan oleh pakcik tu mempunyai hak cipta
macam *copyright* [hak cipta] ka orei [orang] tiru hak cipta pakcik?**

MGM: Oh. Kita buat blok batik ni kita tokleh [tidak boleh] masalahnya nak tiru ka apa
dok kita tak kesoh [kisah] dah kita memei [memang] kita buat kerja kalau kita
pembuat - blok batik ni kita akan anggap dia tu macam adik-beradik kita dah
kalau dia nak tiru berapa dia suka banyak mana pun dia nak tiru biar dia tirulah
tak kesoh [kisah] kita asal kita ada kerja la kan kerja kita ada kan kerja kita tak
putus sentiasa ada tak ganggu apa dia nak tiru ka. Kita pun kadei-kadei [kadang-
kadang] tiru jugok [juga] hok [yang] dia. Dia pun tok akei [tak akan] kata apa-
apa lah. Biasanya pembatik-pembatik dia nak *design* [corak] tu ha [ya] dialah
yang tiru tu kebanyakan dia yang tiru *design* [corak] daripada orang lain. Cuma
kita buat blok ja [sahaja]. Tapi kita pun boleh jugok [juga] nak bagi kata *design*
[corak] ni “Cantik ni *design* [corak] ni” kita pun belum buat pada orang lain kei
[kan] belum buat pada orang lain tiba - tiba kita ambik blok ni pulak kita pergi
tunjuk “ Yang ni blok ni cantik ni, tak buat lagi” tak boleh la kita nak tipu gitu
[begitu] kan ha [ya] tak bagus lah [ketawa kecil] tapi kita tak akan buat lah.

**NFI : Pernah tak orang curi *customer* [pelanggan] maksudnya dia ambik [ambil]
customer [pelanggan] pakcik?**

MGM: Oh pernah banyak tapi kita tak kesohlah [kisahlah] pokcik[pakcik] royak
[cakap] bagitahu tadi lah kan biarlah dia nak curi ka kita nak curi ka (ketawa
besar) kita anggap kita ni keluarga pembuat blok batik kan kita kerja –

NFI : Sama-samalah

MGM: Ha [ya] sama-sama cari makei [makan] kan jangei [jangan] dengki-mendengki ha [ya] sudah kan. (sambil tersenyum lebar). Ha [ya] okey (ketawa kecil) ha [ya] gitu [begitu].

NAS : Berapa kadar harga ba-blok batik yang ditempah oleh pelanggan?

MGM: Ha [ya] tadi pakcik ada cerita dah lebih kurei [kurang] gitu [begitu] lah kalau tiga hari buat kan pakcik jual dalei [dalam] tiga ratus lima puluh lah.

NFI : Tiga ratus setengah

MGM: Ha [ya] tiga ratus lima puluh tadi pakcik ada cerita dah takpalah pakcik cerita sikit pasal [kerana] soalan sama kan. Lepastu [selepas itu] dulu pakcik jual dua ratus dulu lah harga dulu lah

NFI : Sengah [setengah].

MGM: Dua ratus lima puluh tapi sekarei [sekarang] terpaksa la pasal [kerana] barei-barei [barang-barang] semua naik kan (sambil menggaru) dok barei [barang] keperluan kita pun naik beras pun naik ikei [ikan] pun naik jadi kita terpaksa naik jugak barei [barang] kita kalau kita tak naik teruklah kita ni ha [ya] kita tengok kepada ekonomi jugak [juga] lah sara hidup kita penting jugak [juga] kan.

NAS : Fatin teruskan soalan untuk pencapaian batik.

NFI : Okey pakcik corak yang pakcik hasilkan tu ada apa pucuk rebung, daun, bunga jadi corak yang pakcik hasilkan motif yang pakcik hasilkan ni pakcik akan gabung ataupun kalau bunga – bunga sahaja kalau daun - daun sahaja atau pakcik akan campurkan semua?

MGM: Ha [ya] boleh jugak [jugak] terserahlah – terserah pada macei [macam] pem - pembatik pun dia akei [akan] dia akei [akan] reka cara dia lah minat dia macam pakcik pun pakcik gabunglah kalau pakcik rasa benda ni menarik ya dak [tidak] pakcik gabung *design* [corak] pakcik masukkan sekali kita olahkan sekali kalau nampak menarik ka apa kita boleh tunjuk kepada pengusaha batik kalau pengusaha batik kata “Okey boleh buatlah saya pun tengok *design* [corak] ni okey”. Dia akan suruh pakcik buatlah gitu ja [sahaja].

NFI : Antara daun, pucuk rebung, bunga yang mana yang paling sekali *customer* [pelanggan] suka *order* [pesan] dengan pakcik?

MGM: Abstrak la - abstrak la

NFI : Abstrak oh okey.

MGM: Pucuk rebung ni dia banyakei [kebanyakan] pucuk rebung ni orei [orang] yang membuat tu susah takdak [tiada] kemahiran pasal [kerana] pembatik sekarei [sekarang] dia banyak yang baru dok jadi pucuk rebung ni kena orei [orang] yang lama orei [orang] yang ada mengalamai [mengalam] lama baru dia tahu cara buat pucuk rebung ni. Kain saring la maksud pakcik. Kain sarung ni dia kena pengusaha yang lama-lama la baya [sebaya] pakcik ni dia tahu lagi cara buat. Tapi banyakkei [kebanyakan] baya [sebaya] pakcik buat blok buat batik ni pupuh [pupus] dah dia takda [tiada] dah. Yang ada yang bagi ni (sambil mengoyangkan tangannya) yang baru baru ni dia memei [memang] tak mahei [mahir] tak tahu cara nak buat macam mana batik sarung batik pucuk rebung tulah. Ha [ya] gitu.

NFI : Okey, corak abstrak pakcik kata paling mendapat sambutan di kalangan *customer* [pelanggan] jadi corak abstrak ni macam mana pakcik olah [gubah] dia menjadikan dia satu yang uniklah untuk- untuk dijual?

MGM: Dia biasanya pakcik nak fikir pun susah jugak [juga] mari idea pakcik biasanya pakcik ambik [ambil] *design* [corak] yang hok [yang] yang mana hok [yang] lepas-lepas dah kan *design* [corak] hok [yang] mana-mana hok [yang] kita simpei [simpan] kan pakcik ambik [ambil] daripada tu ja [sahaja] pakcik bunyi ka?

NAS : Dia dengar.

MGM: Pakcik ambik [ambil] benda tu *design* [corak] tu kita olah [gubah] campurlah kata kita letak bunga sini (menunjukkan contoh menggunakan tangan) ambik abstrak letak tepi dia letak belah kiri belah kanan kita campur aduk gitulah [begitulah] benda ni ha [ya] supaya kita rasa nampak benda tu menarik.

NFI : Start [mula]

MGM: Nampak menarik barulah kita start [mula]

NFI : Nampak

NAS : Okey (tersenyum)

MGM: Takdok [tiada] habis barei [barang] dah (ketawa kecil)

NAS : --

MGM: Habis barei [barang] dah (ketawa kecil)

NAS : Fatin teruskan dengan pencapaian batik. Bagaimana anugerah yang pakcik perolehi tu mengubah hidup pakcik sebagai pengusaha batik blok - blok batik ni?

MGM: Pakcik ada menerima kei [kan] anugerah ni Adiguru deh [kan] – Adiguru ni dalei [dalam] bidei [bidang] ni la bidei [bidang] ni la blok - blok batik la. Banyak Adiguru ni banyak dalei [dalam] bidei-bidei [bidang-bidang] kan bidei [bidang] batik pun ada bidei [bidang] kayu pun ada anugerah mungkin Adiguru ni ada la dalam tiga empat belas -empat belas Adiguru lah kan. Jadi pakcik terima blok batik ni pada tahun 2011 rasanya ha [ya] 2011. Masa tu [itu] pakcik gi [pergi] terima dalei [dalam] tiga la tiga Adiguru. Masa tu ada la KP [ketua pengarah] la ketua pengarah yang bagi ni sijil- sijil ni bagi. Kira tu =

NAS : Pencapaian pertama la?

MGM: Ha [ya] pencapaian pertama la tapi bagi pakcik la suah gak [juga] benda ni kita nak terima kan kita pun tidaklah kata apa ni mengharap sangat tapi diorei [mereka] bagi kan kita – rasa – paling gembira la kira dak [tidak] jadi nak boleh benda-benda ni bukannya senei [senang] kan

NAS : Perasaan pakcik bergembira la masa dapat?

MGM: Ha [ya] memei [memang] suka la (sambil) mengubah blok batik di hadapannya)

NAS : Dalam penghasilan blok batik ni mesti ada cabaran kan, bagaimana cara pakcik mendepani segala cabaran tersebut?

MGM: Cabaran dia memei [memang] kita ha [ya] serupo [seperti] pakcik royak [cakap] tadi la serupo [seperti] pakcik bagi tahu tadi kita kena sabar kita tahu dah benda ni masalah katalah kita jupo [jumpa] masalah deh [kan] kita akan cubo [cuba] selesai la seberapo [seberapa] mungkin pasal [kerana] masalah buat kerjo

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

[kerja] ni memei [memang] lah memei [memang] sentiasa ada lah sentiasa ada kan macei [macam] tu kan macei [macam] ni dok [tidak]? Macei-macei [macam-macam] masalah. Kena kita kena sabar la insha-Allah [dengan izin Allah] maknanya kita bila kita sabar dok[tidak] doa ke Tuhei [Tuhan] apa selesaikan masalah kita Tuhei [Tuhan] akei [akan] tolong kita gitula [begitulah] kan?

NAS : Ha [ya]

MGM: Kita kena sentiasa berdo'a la paling molek [elok].

NFI : Okey pakcik blok batik ni dapat menghasilkan produk seperti kain sarung baju kurung jadi ada tak produk lain yang boleh dihasilkan berdasarkan blok batik ni?

MGM: Ya ada- ada dia = dulu pernah kita pernah buat apa ni batik cadar kan alas apa ni tilam kan.

NFI : Oh.

MGM: Ada dulu - dulu lah tapi sekarei [sekarang] ni saya tak - tak perasei [perasan] pulak ada tapi tak banyak lah penghasilan apa ni cadar ni ha [ya] atau alas meja ka apa deh [kan] boleh buat ha [ya] benda ni dulu memei [memang] ada sambutei [sambutan] tapi sekarei [sekarang] takdok [tiada] -takdo [tiada] orei [orang] buat mungkin diorei [mereka] ni set-set baru pembuat batik ni dia tak nampak deh [kan] benda boleh buat.

NFI : Okey

MGM: Macei [macam] kain-kain tudung ka apa kan

NFI : Ha [ya]

MGM : Kain tudung pun boleh buat tapi mungkin takdok [tiada] sambutei [sambutan] ka pakcik pun tak berapa tahu la dalei [dalam] pasal [kerana] apa ni jualan batik ni pakcik tak berapa tahu.

NFI : Okey, berapa banyak = pada pendapat pakcik – pakcik rasa kenapa orang sekarang ni kurang menggayakan batik macam dulu kita boleh tengok setiap

hari kita akan nampak lah orang akan pakai kain batik tapi sekarang ni macam penggunaan batik tu semakin kurang terutamanya batik sarung kain sarung.

MGM: Oh sarung mungkin lah dia nampak [nampak] ketingalei [ketinggalan] zamei [zaman] kan macei [macam] dulu dia kain sarung ni serupo [seperti] pakcik bagi tahu la diorei [mereka] pakai kat rumah ja [sahaja] untuk duduk di dapur ja [sahaja] kan ha gitu pastu [selepas itu] kaftan apa pun ada kaftan kan diorei [mereka] akan pakai jugok [jugak] untuk duduk di rumah jalah [sahajalah]. Tak sesuailah nak bawak pergi jalei-jalei [jalan-jalan] ka benda ni. Dia ada corak-corak batik yang apa ni buat jahit apa ni pergi apa ni untuk pakai pergi kat [dekat] apa ni di rumah [rumah] orang kahwin ka apa dak [tidak]. Dia ada cara lain pulak [pula] batik dia kan ha [ya] tengoklah tu kesesuaian batik tu sendiri lah ha [ya] gitulah [begitulah].

NFI : Okey, zaman sekarang ni kita boleh tengok batik moden ataupun batik yang telah di *print* [cetak] kan maksudnya dia bukan kain batik kan dia di *print* [dicetak] jadi apa pandangan pakcik tentang batik print [cetak] yang tak menggunakan kaedah tradisional lagi.

MGM: Ya kita sepatutnya kena buat promosi banyaklah kan supaya apa pengguna ni mengenali batik kita – apa ni berminat kita sentiasa ubah corak supaya ramai orang yang menggemar design-design [corak-corak] yang corak baru ka apa kan kita kena fight [lawan] lah. - Kita tak boleh jugak [juga] – nak – nak apa nak pupuh [pupus] kan benda tu ya dak [tidak]? Kita nak menghalei [menghalang] dia tak boleh pasal [kerana] kerajaan akan apa ni – dia-dia ada orei [orang] bayar jugak [juga] apa ni panggil cukai kan.

NFI : Baiklah

MGM: ha [ya] dia orang pun buat batik dia bayar cukai jadi kerajaei [kerajaan] tak boleh nak hapus benda ni.

NFI : Oh

MGM: Kita pun tak boleh nak langgar kerajaei [kerajaan] menghalei [menghalang] kan benda ni. Pasal [kerana] ini – benda akei [akan] menjadi duit untuk diorei [mereka] kan jadi kita kena *fight* [lawan] lah gitulah [begitulah] *fight* [lawan] makna kita kena

NFI : Macam mana

MGM: Buat batik

NFI : Macam mana cara pakcik untuk *fight* [lawan] menjadikan blok batik ni masih relevanlah dekat semua–semua lapisan masyarakat?

MGM: Pendapat pakcik la dok [tidak] dia kerajaei [kerajaan] kena main peranan kalau diorei [mereka] (sambil menggaru telinga) nak tolong lah tolong pembatik contohnya kalau kita nak kalau nak suruh betul-betul lah – pembuat batik ni banyak kerja ada boleh buat batik (mengangkat tangan) berterusei [berterusan] tu buatlah batik kita buat batik untuk apa ni pelajar tadika ka boleh jugak [juga] lepastu [selepas itu] untuk pejabat tu buatlah sampai dua hari ka batik tapi sekarei [sekarang] ni kita perati [perhati] batik hari Khomis [Khamis] pun diorei [mereka] tak pakai.

NFI : Oh.

MGM: Dia kena deh [kan] dia kena pengarah dia kena ambil tindaeki [tindakan] ka kalau tak pakai batik tapi dia buat macam tu kadei-kadei [kadang-kadang] pengarah sendiri pun tak pakai batik itu yang susahnyanya kalau kita tengok menteri ya dok [tidak]

NFI : Oh.

MGM: Menteri pun sepatutnya pakailah batik

NFI : Pakai batik

MGM: Di parlimen dak [tidak] baru rakyat tengok wu [wah] batik ni nampak hebatlah kan. Dia pakai kot [baju kot] dia batik boleh buat kot [baju kot] boleh buat tak ada masalah boleh buat kot baju kot katalah sejuk dalei [dalam] parlimen buat kot [baju kot] tapi *design* [corak] batik kan.

NFI : Aha [ya]

MGM: Boleh buat apa ni masyarakat tengok oh batik ni nampak hebatlah menteri pun pakai

NFI : Ha [ya]

MGM: Raja pun kalau boleh pakai

NFI : Pakai ke majlis-majlis

MGM: Fatin, kita suruh raja

NFI : Ya saya

MGM: Pun pakai batik masa (ketawa kecil) masa istiadat dia kan pakai batik buat *design* [corak batik]

NFI : -- Itu cadangan yang baik

MGM: Ha [ya] kita boleh buat batik halus lagi mahal lagi daripada batik apa ni apa ni agung ka (ketawa kecil) kan macei-macei [macam-macam] pemberita

NFI : Ataupun kita boleh buat hari batik - - - -

MGM: Sekarang ni saya perati [perhati] ja

NFI : Ya

MGM: Pembaca berita ka apa semua dak [tidak] nampak sekarei [sekarang] ni ada la dia pakai batik ka apa tapi tak-tak banyak sangatlah kadei-kadei [kadang-kadang] ha [ya] itulah cara yang sepatutnya cara kalau kita nak banyak kei [kan] apa ni pembatik wujud ka macam mana (gerakkan tangan) buat batik ni laku ka cara tu kalau buat tadika pun baju tadika batik oh memei [memang] rama [ramai] pembuat batik (ketawa kecil)

NFI : Cantik (ketawa kecil)

MGM: Seluruh Kelate [Kelantan] pembuat batik (ketawa besar)

NAS : (Ketawa kecil)

NFI : Okey pakcik pernah tak kongsi kan video pakcik buat di media sosial seperti Facebook kan pakcik mempunyai Facebook jadi pakcik pernah tak buat video dan kongsi kan kepada umu video membuat blok batik?

MGM: Ha [ya] ada – gitu [begitu] jalah [sahajalah] *simple-simple* [ringkas-ringkas] ada kalau taip kan apa ni pembuat blok batik ya dok [tidak] pembuat blok batik memei [memang] keluarlah gambar saya gambar pakcik dok buat blok batik sikit ja [sahaja] tapi kalau banyak ada kalau banyak dekat kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] diorei [mereka] buat filem ka

apa kan dok [tidak] A sampai Z pakcik buat blok sampai siap blok. Ada tapi dia siar untuk macam hari kraf kebangsaan ka apa dia siar la video pakcik buat blok ha [ya] A sampai Z la buat kena temu ramah pakcik dengan diorei [mereka] cemana [macam mana] macei-macei [macam-macam] lah kita cerita.

NFI : Okey pakcik dalam banyak-banyak negeri dalam Malaysia ni tempahan dari negeri mana yang pakcik dapat banyak?

MGM: Pakcik biasa -

NFI : Ataupun dalam -

MGM: Sekarei [sekarang] ni banyak terima daripada tempahei [tempahan] daripada kerajaan maksudnya kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] lah kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] Malaysia ni banyak cawangei [cawangan] dia dok [tidak] Sabah Sarawak serata lah serata cawangei [cawangan] diorei [mereka] tempah dengan pakcik dia pun ada projek-projek dia jugak [juga] kan ha [ya] projek-projek dia ada banyaknya kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] lah. Kalu [kalau] pengusaha batik biasanya adalah jugak [juga] kita kira gini [beginilah] lima puluh-lima puluh lah tapi kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] pun lima puluh ha [ya] pengusaha batik biasa ni pun lima puluh lah. Pakcik ada buat video dekat apa ni kraf tangei [[Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] la mari buat video dekat pakcik buat blok batik apa semua pastu [selepas itu] dia akan siarlah pada hari kraf kebangsaei [kebangsaan] kan kraf kebangsaei [kebangsaan] atau mana-mana macei [macam] tempat dia.

NFI : Oh.

MGM: Buat *show* [pertunjukan] batik lah di negeri lain-lain pun dia akan siar apa ni – pembuatan blok batik daripada pakcik kan di-dibuat blok batik tu kan lepas tu pakcik pernah masuk tv-tv [televisyen] kan TV1 [siaran televisyen] TV2 [siaran televisyen] ha [ya] cara pakcik buat blok batik temu ramah daripada RTM [Radio Televisyen Malaysia] tu ha [ya] jadi cara tu –

NFI :

MGM: TV3 [siaran televisyen] pun ada dulu tapi tu lama dah masa tahun berapa ada dua puluh tahun lepas dah ada lah TV3 [siaran televisyen] dulu tapi rancangei [rancangan] tu pakcik tak berapa ingat lah tapi yang baru-baru ni TV1 [siaran televisyen] yang pakcik pernah dua tiga kali jugak [juga] dia siar tv [televisyen] yang sama la tu cara *prom-promote* [iklan]

NFI : Okey.

MGM: RTM promote [iklan] pakciknyanya macam tu lah caranya atas kerajaei [kerajaan] ni *promote* [iklan] diri sebenarnya pakcik ni –

NFI : Ya

MGM: Banyak (mengangkat tangan) pakcik ni banyak (ketawa kecil) apa ni bantuei [bantuan] daripada kerajaei [kerajaan] menolong pakcik kalau tidak kerana pertolngai [pertolongan] daripada kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] pakcik rasa blok batik ni dah lama dah pupuh [pupus] kan.

NFI : Okey.

MGM: Dia pertolngai [pertolongan] daripada apa ni kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] dia bawok [bawa] pakcik apa ni bawok [bawa] pakcik buat demonstrasi kan jadi di situ lah pakcik dapat pelanggei-pelanggei [pelanggan-pelanggan] masa tu banyok [banyak] tempehei [tempahan] apa semua. Memei [memang] masa tu-masa tu timbulnya batik lukis kan batik tulis kan memei [memang] teruk la apa ni pembuat blok batik semakin hari semakin berkurangei [berkurangan] makin takdak [tiada]. Pakcik dulu buat blok batik dok [tidak]?

NFI : Ha [ya]

MGM: Ramai pekerja dekat dengan sepuluh orei [orang] bukan tempat ni masa tu pakcik buat blok batik pakcik buat blok batik di *area* [kawasan] Kota Baharu (menggaru telinga) kampung-kampung pakciklah pakcik tinggal masa tu di Kampung Sungai Budu masa tu pakcik ramai pekerja lepas tu ekonomi *down* [jatuh] kan ekonomi down [jatuh] pah sorei-sorei [lepas sorang-sorang] pekerja

pakcik takdak [tiada] tinggal lah pakcik sekarei [sekarang] sampai tahun berapa tahun 2006 pakcik sorei [seorang] buat blok batik tapi pakcik tak tinggal lagi tak cari kerja lain lagi pakcik sabar ja [sahaja] tunggu ja [sahaja] satu masa pakcik yakin blok ni akan pulih balik tapi pakcik tengok alhamdulillah la sekarei [sekarang] ni blok batik tu makin ada permintaai [permintaan] permintaai [permintaan] ramai tu ada. Dulu memang ramai lah pelajar pekerja pakcik dekat sepuluh orei [orang] tu ada masa tu tahun lapan puluh-an [1980] lah ha [ya] masa tu zamei [zaman] batik lukis jugak [juga] zaman batik lukis timbul tapi diorei [mereka] ni ada yang tak tahu nak cari gaponi [apa] nak guna nak cari pen-canting ni susah masa tu pasal [kerana] batik – terlalu laku la jadi dia akan cari pembuat blok batik yang buat *design* [corak] seakan akan batik lukis dia menggunakan batik blok ni untuk cop tapi seakan akan batik lukis lah ha [ya] itu membuatkei [membuatkan] masa tu pakcik ramai pekerja okey boleh faham?

NFI : Okey

MGM: Boleh faham?

NAS : Faham

NFI : Faham

MGM: Okey faham takpa [tidak mengapa] takut tak pehei [faham]

NFI : Okey pakcik kalau contoh ada orang ingin mempelajari batik blok batik adakah pakcik akan mengambil dia sebagai anak murid pakcik?

MGM: Dia begini kalu-kalu [kalau-kalau] daripada kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] pakcik boleh terima lah pasal [kerana] gini kalau pakcik nak terima saja-saja gitu [begitu] memei [memang] susah la kan

NFI : Okey.

MGM: Pasal [kerana] bahei-bahei [bahan-bahan] kita nak kena sediakan jadi bila diorei [mereka] nak belajar blok dia ni memei [memang] tak boleh dijual lagi kan.

NFI : Ha ah [ya].

MGM: Jadi kalau macei [macam] pelajar tu nak tanggung apa ni nak tanggung apa ni untuk beli barei [barang] dia la apa ni bahei-bahei [bahan-bahan] tu kita boleh

terima pehei [faham] dok [tidak]? Jadi pelajar-pelajar ni kena beli kena habiskan pakcik rasa dalam tiga ratus [ringgit Malaysia] la atau empat ratus [ringgit Malaysia] untuk beli behei-behei [bahan-bahan] dianya baru boleh buat blok-blok buat blok ni tak boleh nak jual lagi pasal [kerana] blok ni takdak [tiada] orei [orang] nak beli la – dia kan baru buat kan tak comei [cantik] la cara dia buat blok tu kita takut takdok [tiada] orei [orang] nak beli la blok dia buat ni ha [ya] tu lah kalau belajar pun kita akan ajar pun kalau [kalau] enei [enam] bulan tak panda [pandai] tak akei [akan] panda [pandai] pasal [kerana] pakcik.

NFI : Okey.

MGM: Pakcik banyak pengalamei [pengalaman] mengajar daripada kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia], kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia]

NFI : Oh.

MGM: Pakcik cerita ya? Fatin dengar deh [ya]. Kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] bagi apa ni peruntukei [peruntukan] la peruntukei [peruntukan] ada dalam tiga puluh ribu [ringgit Malaysia] empat puluh ribu [ringgit Malaysia] untuk pelajar dalei [dalam] enei orei [enam orang]

NFI : Okey.

MGM: Pakcik pernah mengajar enei orei [enam orang] jadi diorei [mereka] bagi siap satu kepala tiga ratus lima puluh [ringgit Malaysia] untuk sebulei [sebulan] pakcik pernah mengajar sepuluh bulei [bulan] -

NFI : Faham

MGM: Sepuluh bulei [bulan] kan okey la tu. Lepas tu dia upoh [upah] pakcik pulak [pula] dia upoh [upah] pakcik lupa dah berapa rasanya seribu [ringgit Malaysia] rasanya sebulei [sebulan] untuk mengajar diorei [mereka] ni kan kalau [kalau] macam tu pakcik bolehlah nak terima anak murid – anak murid daripada kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] bantuei [bantuan] kerajaei [kerajaan] ka kalau macam perseorangan susah sikit.

NFI : Kalau macam persendirian tak lah?

MGM: Kalau perseorangan ni susah sikit nak kena mengadakan meja nak beli barei - barei [barang-barang] keperluan dia gunting playar apa semua kan semawa tempat buat kerja ni banyak gak [juga] la tapi kalau pelajar nak keluarkan duit boleh lah pakcik terima la okey pehei [faham] deh dok [tidak]?

NFI : Faham

MGM: Faham okey. (sambil ketawa kecil)

NFI : Okey pakcik kalau contoh kan orang tu daripada kraf warisan dia-dia budak tu nak belajar – benda pertama yang pakcik akan ajar dia apa?

MGM: Oh biasanya kalau pakcik mengajar pakcik buat *design* [corak] sendiri pakcik buat design [corak] yang senang senang ja [sahaja] Lepastu pakcik akan -

NFI : Oh okay.

MGM: Bagi kat dia supaya dia lentur *design* [corak] tu bentuk-bentuk semua kan biar napok [nmpak] sempurna apa kalau tak kena pakcik akan royak [cakap] bagi tahu lah gini-gini [begini] lepas tu kalau tak jadi pakcik bentuk kan supaya dia tu jadi samalah mula kita nak ikut *design* [corak] tu sama kadei [kadang orang baru ni dia bentuk tak sama kan jadi pakcik akan baiki lah apa yang dia buat lepas tu dah okey semua tu (mengangkat tangan ke atas meja di hadapannya) kita akan suruh dia pateri lah pateri pakai ni pakai api apa semua dok [tidak] pakai – apa semua pakai paku apa semua ha [ya] okey ajar gitu [begitu] buat-buat paku semua tu barei [barang] susah lah belaka tu barang yang rumit kecik-kecik [kecil-kecil] benda kan macam paku apa tu susah lah nak buat dia paku penyepit oh keras benda tu kalau nak = kalau orei [orang] perempuei [perempuan] nak buat -

NFI : Oh

MGM: Rasa susah sikit pasal [kerana] dia benda ni halus keras kita kena cari boleh kena cari besi-besi yang lembut ka apa ka pakcik pernah ngajar [mengajar] pelajar perempuei [perempuan] dua orei [orang] pelajar lelaki tiga orei [orang] dulu tiga ke nei [enam] orei [orang] gitu lah [begitulah pakcik ajar dia okey masa tu memei [memang] dia boleh buat setahun sepuluh bulei [bulan] dia buat tu hari apkcik nak ambik dia bekerja dengan pakcik memei [memang] boleh lah

tapi memandangkan batik *down* [menurun] kan ekonomi *down* [menurun] pakcik tak boleh ambik [ambil] dia bekerja memei [memang] dia nak kerja tapi pakcik tak boleh nak ambik [ambil] dia bekerja pasal [kerana] masa tu takdok [tiada] kerja takdok [tiada] kerja takdak [tiada] tempahei [tempahan] pakcik pun tinggal dia gitu [begitu] lah jadi mana kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] sediakan benda tu tidak-tidak tepat lah tidak *line* [landasan] sebenar kalau ya dok [tidak] kalau – patutnya dia menyediakan pelajar kita tu masa batik laku macei [macam] sekarei [sekarang] ni masa ni meleknnya [seeloknya] kalu [kalau] kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] nak menyediakan pelajar pakcik boleh ambik [ambil] dia bekerja dengan pakcik jadi tak tepat lah mana kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] tu apa menyediakan pe-belajar benda ni tidak tepat masa takdok [tiada] kerja kan jadi kita tak boleh ambik [ambil] lah okey, pehei [faham] dok [tidak]?

NFI : Boleh.

MGM: Okey lah tu pehei [faham] (sambil tersenyum).

NFI : Okey pakcik saya nak tanya lagi dekat = tadi pakcik cakap ada pengusaha-pengusaha blok batik yang lain pakcik kata dianggap sebagai keluarga *so* [jadi] dalam-dalam bidang ni ada berapa orang pengusaha batik yang pakcik kenal?

MGM: Dia gini [begini] setahu pakcik la dok [kan]

NFI : Ha [ya]

MGM: Setahu pakcik ada empat sekarei [sekarang] ni empat orang ni pengusaha blok batik di Kelantan di Terengganu ada sorei [seorang] di Terengganu ada sorei [seorang].

NFI : Okey.

MGM: Jadi kami di Malaysia ni tinggal dalam pat [empat] ke lima orei [orang] gitu [begitu] jalah [sahajalah] jadi.

NFI : Oh

MGM: Ada sorei [seorang] lagi pelajar pakcik deh [kan] dia muda ja [sahaja] muda lagi dia ada dia ada bukak [buka] lah *business* [perniagaan] macam ni di kapung

[kampung] pakcik buat blok haritu [hari itu] di Kampung Sungai Budu tu dia memei [memang] ada buat blok. Sekarang ni dia ada tiga (sambil menunjukkan tiga jarinya) pembuat setahu pakcik dia ada tiga apa ni pem-pembantu dia tiga orei [orang] pembantu dia – dia muda lagi lah dalei [dalam] lingkungei [lingkungan] tiga puluh-an ha gitu jadi takpa [tidak mengapa] tak kisahlah sekurei-kureinya [sekurang-kurangnya] dia menyambung ka apa ni legasi buat blok ni daripada dia lah harap-harap dia maju lah.

NFI : Okey kawan-kawan pakcik dalam kalangan pengusaha batik tu dalam bantuan daripada kerajaan jugak [juga] atau tak?

MGM: Bantuei [bantuan] memei [memang] ada daripada kerajaei [kerajaan] memei [memang] ada lah kadei-kadei [kadang-kadang] dia bantuei [bantuan] tu macam ni lah macam contoh kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] kan dok [tidak] dia menyediakei [menyediakan] *design-design* [corak-corak] untuk buat blok kan dia buat blok dia bantuei [bantuan] gitu [begitu] lah dia akan hulur “Buatlah blok gini”. Dia akan= siap blok hantar dia akan bayar gitu [begitu] lah pertolongei [pertolongan] daripada dia kadei-kadei [kadang-kadang] ada jugak [juga] dia bagi mesin ka apa ka kan macam pakcik ni banyak jugak [juga] dia bagi mesin contohnya dok [kan] ni bengkel ni dia bagi kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] bagi.

NFI : Ha [ya].

MGM: Ha [ya] tu membuatkan pakcik jadi semangat apa nak buat blok batik ni dia bagi bengkel bagi mesin gapo [apa] semua jadi kita macam semangat lah nak buat apa ni blok ni ha [ya] gitu [begitu] dia-dia jaga kita lah supaya berterusei [berterusan] kerajaei [kerajaan] memei [memang] dia jaga benda-benda supaya tidak pupuh [pupus] kan benda-benda lama ka apa - -

NFI : Faham, pakcik contoh kan tempahan yang pakcik pernah dapat paling banyak empat puluh

MGM: Ha [ya]

NFI : Tu limit pakcik atau pakcik boleh terima lebih lagi daripada tu?

MGM: Bu-boleh [boleh] terima tapi kena bagi masa la kalau macei [macam] tu empat puluh - empat puluh blok tu kita bagi masa dua bulei [bulan] bolehlah kita kata kan – kalau dia nak bagi lama boleh tiga bulei [bulan] ka empat bulei [bulan] ka ha [ya] gitu.

NFI : Okey.

MGM: Tapi kita tak seronok gok [juga] pasal [kerana] banyak sangat kan pembayaran dia tu lambat kita nak makei [makan] apa kan kita –

NFI : Okey.

MGM: Kita buat blok ni bukannya apa ni pendapat kita tu banyak kan kita buat kerja macei [macam] lebih kurei [kurang] kaih pagi makan pagi gitu ja ha [ya] buat blok ni dia tak boleh nak ukur dengan pembuat batik pembuat batik kalau ada pekerja sepuluh orei [orang] kan dok [kan] dia boleh buat jualan setahun dok [kan] pembuat batik dok [kan] ha [ya] empat ratus ribu [ringgit Malaysia] makna keseluruhei [keseluruhan] jualei [jualan] keuntungei [keuntungan] tu kita ta-tak tahu mungkin seratus ribu [ringgit Malaysia] empat ratus ribu [ringgit Malaysia] tu kalau dia untung seratus ribu pun kita kata setahun banyak dah deh [kan]

NFI : Ya.

MGM: Tapi blok batik tak boleh lah setakat kita tak boleh lah tak dapat lah sebab tu berkurangei [berkurangan]

NFI : Kalau contoh la kan

MGM: Hah [apa]?

NFI : Okey, kalau contoh kan tempahan yang dibuat tu banyak dan memerlukan waktu yang cepat adakah pakcik akan menambah pekerja atau pun pakcik akan menolak tempahan tersebut?

MGM: Biasanya pakcik menolak la kalu [kalau] = pasal [kerana] kita nak cari dengan cepat-cepat pekerja ni susah jugak [juga] la pasal [kerana] dia tidak main dia nak *maintain* [kekalkan] kan kadei-kadei [kadang-kadang] blok ni banyak kadei kadei [kadang-kadang] takdak [tiada] tak banyak jadi kita tak berani nak ambik

[ambil] pekerja ramei [ramai] nanti kita ambik [ambil] pekerja-pekerja pulak
[pula] takdak [tiada] kerja kan

NFI : Ya.

MGM: Kadei kadei [kadang-kadang] takdak [tiada] kan tu susahnya buat blok ni
masalah dia macam tu la (memperbetulkan kedudukan) .

**NFI : Okey, pakcik orang yang tempah blok batik ni dia akan datang ambik [ambil]
sendiri atau pun dia mintak [meminta] pakcik hantarkan?**

MGM: Ha [ya] tak tentulah kadei-kadei [kadang-kadang] pakcik pergi hantar kalau dia
banyak kerja ka banyak hal dia akan dia suruh pakcik pergi hantar la pakcik
hantar

NFI : Oh kalau –

MGM: Kalau dia ada masa kalau pakcik pulak [pula] sibuk kata pakcik sibuk awak
kena mari ambik [ambil].

NFI : Kalau pakcik=

MGM: Dia akan datang ambik [ambil] ha [ya] gitu [begitu] lah bergilir-gilir lah kan
bergilir-gilir.

**NFI : Kalau pakcik pergi hantar pakcik akan gunakan kenderaan sendiri lah? Dan
kenakan cas ataupun tak?**

MGM: Dak [tidak] sama ja [sahaja] takdak [tiada] cas apa ni COD [*cash on delivery*
pembayaran semasa penghantaran] ka apa takdak [tiada] akan hantar gitu
[begitu] ja hantar bagi takdak [tiada] kira tambei [tambang] ka apa dok [kan]
sama ja [sahaja] kira.

NFI : Okey, walaupun tempat tu jauh pakcik?

MGM: Ha [ya] (mengangguk) jauh jangeilah [janganlah] Kuala Lumpur KL kena
ambik [ambil] lah kalau dekat-dekat sekitar

NFI : (Ketawa kecil)

MGM: Sekitar Kota Bharu tu tak ambik [ambil] lagi tak ambik [ambil] lagi la COD
[*cash on delivery* pembayaran semasa penghantaran] ka apa.

NFI : Kalau contoh Kuala Lumpur pakcik akan cas berapa?

MGM: Poh [pos] ja [sahaja] (ketawa besar) pakcik pos aja [sahaja] tengok berat barei [barang] la lima puluh [ringgit Malaysia] pun pernah kena pernah terbayar la lima puluh [ringgit Malaysia] pun ada la. Tapi diorei [mereka] bayar kos tambei [tambang] kan diorei [mereka] bayar kit akan tulis situ lah penghantarei [penghantaran] lima puluh ringgit seratus lebih pun kita boleh tulis ikut suka kita lah.

NFI : Okey. Pakcik contoh kan kalau blok batik yang pakcik dah buat tu tiba-tiba lah dalam perjalanan tu rosak mungkin kemek [kemik] ka?

MGM: Kemik? (ketawa besar)

NAS : Ha [ya]

NFI : Atau pakcik akan buat lain lah?

MGM: Ya-ya ada pernah berlaku me-masa kita pos barei [barang] kan apa ni pejabat pos ni dia main lempar ja [sahaja] kan barang mudah jugak [juga] kemik tu ja [sahaja] tapi diorei [mereka] hantar lah kat pakcik hantar balik pakcik suruh la dia kalau dia tak bole *repair* [baiki]

NFI : Oh.

MGM: Kalau sikit-sikit tu dia boleh *repair* [baiki] lah kalau banyak sangat dia akan hantar kepada pakcik balik la pakcik akan *repair* [baiki] ka apa kan – pastu [selepas itu] kita sedia kan kotak memang kali kedua ni kotak yang tebal lah kira tak kemik lah benda tu kita jadi hati hati sikitlah. Kena kali kedua kena hantar pulak [pula] ke dia dok [kan] teruk naya [teruk] lah naya [teruk] dia kita pun naya [teruk] dia pos kan dia pakai duit dia pos bila hantar duit kita pulak [pula] (ketawa besar) aduh ha [ya] okey.

NFI : Okey pakcik batik ni kan = jenis kain apa yang digunakan untuk buat batik dengan menggunakan blok batik? Adakah menggunakan *cotton* [kain kapas] atau menggunakan sekarang ni ada jenis-jenis kain yang telah digunakan?

MGM: Biasanya kain cotton [kapas] pastu [selepas itu] dia = banyak jenis kain tapi kira kita *test* [mencuba] gak [juga] la kain tu kain tu bila lekat warna kita akan boleh buat batik lah dia pun *depend* [bergantung].

NFI : Oh.

MGM: Jugak [jugak] batik kain-kain mahal pun dia kan buat pertimbangei [pertimbangan pulak [pula] la kalau kain mahal susah pulak [pula] nak jual dia dia pikir[fikir] pulak [pula] kain ni senei [senang] buat apa nak jual pun okey orang pakai pun okey dia *test* [mencuba] dulu pada diorei [mereka] jugak [juga] la nak buat tu dia *test* [mencuba] dulu dia pakai sendiri ka apa sesuai ni kita boleh buat batik pastu [selepas itu] bila dia jual-

NFI : Okey.

MGM: Nampak ada pembeli dia akan terus buat kain tu lah biasanya kain *cotton* [kapas] lah sekarei [sekarang] ni rancak sekali dia boleh buat kain *cotton* [kapas]. Puji-puji ada gak [juga] puji tu tak banyak sangat la sekarei [sekarang] dulu diorei [mereka] buat kain puji kan kain puji ni untuk kain kaftan kan kaftan.

NAS : Ha [ya].

NFI : Oh okey.

MGM: Sekarei [sekarang] ni *cotton* [kain kapas] ada buat kain apa ni kaftan boleh buat gak [juga] kain *cotton* [kain kapas] ya Im? (sambil bertanya kepada pekerja bengkel di sebelahnya) dia pakar sikit fasal batik kena tanya dia Fatin ada lagi?

NFI : Saya nak tanya lagi.

MGM: Ha [ya]

NFI : Selain yang digunakan tu kan selalunya kain *cotton* [kapas] selalu lah kit akan tahu kain batik sarung ni bila pertama sekali kita kena rendam dulu sebab warna dia akan keluar jadi sampai sekarang tetap warna tu akan keluar ataupun sekarang ni dah menggunakan teknik yang akan membuatkan kain tu tak luntur dah?

MGM: Kain dia kain sarung kan dulu dia style [gaya] dulu kain sarung dia tu bukei [bukan] buat macam apa ni pewarna yang sekarei [sekarang] ni kita guna untuk batik lukis dulu dia pakai kain apa ni-

NFI : Oh.

MGM: Kain dia celup (menunjukkan gaya celup) Dia celup kain-

NFI : Ya.

MGM: Kan dia celup kain tu akan lekat warna celup dia *style* [gaya] celup sekarei [sekarang] ni macam batik warna ni dok [kan] dia guna dia guna berus dia hampa kain pada penyidai kan ha [ya] lepastu [selepas itu] baru dia warna dulu-dulu batik sarung ni dia akan celup. Celup tu dia akan lekat warna dalam tu dia tak guna apa yang saya kata tadi pakcik kata tadi silicate [sodium silicate batik fixer] kan dia tak pakai yang tu dulu batik sarung ha [ya] tak sama cara proses dia

NFI : Oh.

MGM: Tapi sekarang ni = jadi orei [orang] tak buat la sarung corak tu corak dulu, orei [orang] buat corak lama *style* [gaya] batik lukis corak *style* [gaya] batik lukis sarung pun ada gak [juga] buat tapi dia untuk pakaie [pakaian] kain sarung ni untuk pakaie [pakaian] apa ni kalau kita nak buat pergi pasar ka apa ni supermarket [pasar raya] ka apa dok [kan] jalei-jalei [jalan-jalan] bolehlah batik ni. Batik ni dia buat conte [conteng] teknik sarung jugak [juga]

NFI : Ha [ya] betul.

MGM: Tapi memei [memang] menariklah sesuai lah nak pakai gi [pergi] wak [bawa] jalei-jalei [jalan-jalan] ka hari raya ka boleh pakai kat luar lah bukan saja di rumah lah.

NFI : Okey, Dibah boleh teruskan dengan soalan.

MGM: Ada? (sambil melihat kepada kertas di tangan penemu bual Adibah)

NAS : Harapan batik lah apakah perancangan pakcik pada masa depan tentang hadapan dalam usaha mengembangkan industri blok batik dengan lebih pesat?

MGM: Dia gitu [begitu] lah saya nak mintak [minta] yang boleh bantu kita kerajaei [kerajaan] lah kan pastu [selepas itu] kerajaei [kerajaan] akan mengulangi balik pulak [pula] apa yang dia buat lepas-lepas ya dok [kan] pasal [kerana] memandangkan batik blok sekarang ni dok [kan] makin maju - makin maju tapi sesuaiilah kalau dia nak cari pelajar ka dok [kan] masa ni lah nak cari pelajar pasal [kerana] bila pelajar tu pandai pakcik akan ambik [ambil] (mengangkat

tangan) bekerja dengan pakcik tapi jangei [jangan] jangei [jangan] singkat sangat dia belajar macam setahun ka kalau nak lebih lagi dua tahun ka ha [ya] tapi kalau setahun tu pakcik rasa dia boleh buat dah dia boleh buat mahir la kiranya jadi bila dia ramai pem-pembuat blok batik ni dok [kan] mungkin ramai lagi orei [orang] nak buat batik dengan blok ni sekarei [sekarang] ni dia pembatik dia tanya kita dok [kan] “Awak sempat ka dak [tidak] buat blok batik ni?” Kita kata tak sempat dia akan tak buat lah batik ni bila dia bila kita tak sempat buat blok dia akan berhenti kalau kita ramai pekerja dok [kan] dia akan tanya la kita “Sempat ka dak [tidak] awak buat blok ni?” [soalan pembatik] “Oh saya ada dah pekerja ramai.” Dia akan *order* [tempah] dengan kita lah akan tempah dengan kita ha [ya] begitu jadi bila ramai ni mungkin batik-batik-batik apa ni batik blok ni akan (mengangkat kedua tangan ke atas) maju la dok [kan] ha [ya] kan memei [memang] kita tak sempat nak buat kalau nak terima tempahei [tempahan] la.

NAS : Apakah nasihat pakcik kepada masyarakat di luar sana yang ingin berkecimpung dalam bidang blok batik ni?

MGM: Kalau nak gi [pergi] berkecimpung dalei [dalam] batik ni saya syor lah pakcik syor dok [kan] kena cari tempat belajar gak [jugak] lah cuma contoh saya di IKM [Institut Kemahiran MARA] ka dia sana tu kita boleh timba banyak macei-macei [macam-macam] ilmu lah fasal-fasal batik ni semua dia ada dekat situ belajar apa semua cuma kat situ tempat batik tu kita takdak [tiada] pem-pengajar blok batik ha [ya] dia ajar teknik mengecop [mengecap] apa ha [ya] kan teknik mengecop [mengecap] tu kita patut belajar lah cop [cap] batik ni kan bila kita mahir mengecop [mengecap] ni takpa [tidak mengapa] lah datei [datang] jupo [jumpa] dengan pakcik tempah blok apa semua dah kita mahir dengan meng-blok balik kan buat batik blok apa kita buat batik blok. Kalau kita mahir buat batik lukis kita buat batik lukis sekarei [sekarang] ni pun diorei [mereka] gabung dok [kan] blok batik blok dia cop-cop [cap-cap] blok lepastu [selepas itu] dia sambung dengan lukisei [lukisan] makna gabungei [gabungan].

NAS : Ha [ya].

MGM: Lagi cantik lagi molek [elok]. Kalau ikutnya kita kena kreatif lah nak buat batik ni kena kreatif (sambil memegang blok di hadapannya) dok [kan] holoh [alah]

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

(mengangkat tangan) macam mana – kelain-kelaineinya [kelainannya] diorei [merek] nampak menarik.

NAS : Ha [ya].

MGM: Tapi sekarei [sekarang] memei [memang] ada orei [orang] buat dia cop [cap] blok dalei [dalam] dua tiga blok cop [cap] pada kain dok [kan] lepas tu dia lukis sambung dengan lukisei [lukisan] mudiei [kemudian] jadilah.

NAS : Oh. Boleh pakcik senaraikan pencapaian yang pakcik pernah terima sepanjang (menggoyangkan tangan yang memegang pen sambil melihat pakcik) membuat blok ni?

MGM: Sepanjei [sepanjang] hok [yang] pakcik terima tu lah dia tak banyak lah macam contohnya sijil Adiguru [Kraftangan Malaysia Adiguru] kan pastu [selepas itu] pakcik menei [memang] pertandingan gapo [apa] tu logam bahagian logei [logam] dak [tidak] tempat pertama pastu [lepastu] pakcik ada (menggaru kepala cuba mengingati) gapo [apa] dia lagi ya tak [tidak] ingat dah ada tak ingat (ketawa kecil) banyak sijil pakcik tapi -

NFI : (Ketawa kecil)

NAS : (Tersenyum) terla-terlampau banyak. (mengangguk)

MGM: Pakcik masuk pakcik masuk ha [ya] masuk akhbar kan masuk surat khabar banyak gok [juga] ada pat [empat] lima jenis akhbar lah.

NAS : Ha [ya].

MGM: *Straits Times* [surat khabar *New Straits Times*] pun ada (ketawa kecil sambil mengangkat tangan gaya menulis) cerita kat [dekat] orei [orang] putih kita baca pun tak [tidak] pehei [faham]

NAS : Ha [ya].

MGM: Ha [ya] ada pat [empat] lima.

NAS : Antarabangsa la

MGM: Ha [ya] masuk surat khabar berasa sero [seru] jugak [juga] lah pakcik

NAS : (tersenyum dan ketawa besar)

MGM: Berasa (ketawa besar)

NAS : Okey Fatin boleh tanya soalan lain ye [ya] kalau nak tanya.

NFI : Pakcik, kan pakcik pernah dapat banyak anugerah pastu [selepas itu] pengik-pencapaian pakcik yang tadi pakcik nyatakan tu macam mana pak-pencapaian tu tadi tu telah mengi-mengubah hidup pakciklah sebagai seorang pengusaha blok batik?

MGM: Merubah eh [ya]? Tapi = susah jugak [juga] nak jawab ni (ketawa kecil) Pasal [kerana] gini [begini] nak buat blok ni kan dia-dia macei [macam] (mengangkat tangan) apa ni ombaklah kita kata deh [kan] ombak kan ada turun naik turun naik gitu [begitu] lah makna pekerjaei [pekerjaan] pakcik ni lagutu [begitu] macam tu kadei [kadang] dia na – banyak kerja kadei [kadang] takdak [tiada] kerja gitu [begitu] jadi buat masa lani [sekarang ini] –

NFI : Oh.

MGM: Ha [ya] buat masa lani [sekarang ini] pakcik rasa makin-makin maju (mengangkat tangan) lah makin kedepei [ke depan] la maksudnya buat blok ni makin maju saat ni lah ketika ni makin maju makin banyak tempahei [tempahan] tidak bukan macam haritu [hari itu] ha [ya] dianya.

NFI : Okey, apa = semasa = okey bagi pakcik apakah cabaran yang paling terbesar dalam = semasa pakcik berasa di dalam bidang ni dan macam mana pakcik mengatasi segala cabaran tersebut?

MGM: Paling besar ye dok [tidak] ? Paling besar bagi pakcik lah mencari bahei-bahei [bahan-bahan] dia lah contohnya se-sehari dua ni kan tembaga kan macei [macam] takdak [tiada] bahei [bahan] kita nak cari susah.

NAS : Tak cukup.

MGM: Tak cukup nak cari bahei [bahan] takdak [tiada] macei [macam] pupuh [pupus] benda ni ha [ya] tu jadi masalah bagi pakcik.

NFI : Ha [ya]

MGM: Pakcik nak fikir macei [macam] mana na-nak saei [perasaan] macei [macam] sari [sehari] dua ni boleh kecek [cakap] kelate [Kelantan] pehei [faham] dak [tidak]? Pehei [faham] kan?

NFI : (Ketawa kecil)

MGM: Sari [sehari] dua ni (menoleh ke sebelah kirinya) nak cari = ada lagilah tembaga di KL [Kuala Lumpur] ka apa tu kita boleh cari sekeping dua tu ada lagi takut habis di KL [Kuala Lumpur] ni tak tahu nak cari nak buat blok macam mana. Pakcik rasa kena-kena-kena balikkan (mengangkat tangan) kepada pembuat besi la pembuat blok dengan besi (mengangkat tangan) macam haritu [dulu-dulu] (mengangkat tangan) macei [macam] tu tahun tujuh puluh-an [1970] tu kan pakcik buat dengan besi kan zink kan cebis-cebisei [cebisan] tin ni tin kan lebihei [lebih] dia tu kita akan berbalik kepada hok [yang] tu lah kalau nak kita nak selesai masalah kan ha [ya] buat dengan tin gitu [begitu] tapi blok tu tak berapa tak berapa kukuh lah tak berapa kuat lah ha kita berbalik kepada benda tu lah – kalau dia nak buat lagi lah blok (ketawa kecil)

NAS : (Tersenyum)

NFI : (Ketawa kecil) Okey, pakcik rasa apakah sumbangan yang telah pakcik berikan kepada industri seni warisan terutamanya dalam bidang blok batik? Mungkin pakcik dah pernah mengajar menurunkan ilmu kepada beberapa orang. Ada tak [tidak] sumbangan lain yang pakcik pernah berikan industri warisan blok batik?

MGM: Warisan ni pakcik sebenarnya dok [kan] terima arapei [arahan] daripada kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] jugak [juga]

NFI : Oh.

MGM: Kalau dia ada pembaharuei [pembaharuan] dia akan rujuk kepada pakcik la.

NAS : Ha [ya].

MGM: Lagumana [macam mana] nak buat pembaharuei [pembaharuan] tu macam mana kita maramah [memperbanyak] sebenar pakcik nak meramaikan lagi pembuat blok batik ya dok [tidak]? Harapei [harapan] pakciknyalah bila ramai pembuat batik ni blok ni ha [ya] tak pupus lah kan seiring la orei [orang] kata

(mengangkat tangan) kalau [kalau] blok balik ni selagi batik tu ada dak [kan] batik wujud ni batik blok ni kena wujud jugak [juga] kena ada jugak [juga] jangan dia kalau kita takdak [tiada] batik pun akan pupus la kan.

NAS : Ha [ya].

NFI : Ha [ya].

MGM: Takdak [tiada] pembuat blok batik kan akan pupuh [pupus] ha [ya] contohnya kalau [kalau] kita bergabung dengan tukei [tukang] cop [cap] pehei [faham] dak [tidak] tukei [tukang] cop [cap] ni dia kerja dia mengecop [mengecap] batik ja [sahaja] dok [kan] kalau dia takdak [tiada] pengecop [pengecap] batik pembuat batik pun jadi pupuh [pupus] dok [kan] kita nak jual ke [kepada] sapa [siapa]? Pengecop [pengecap] takdak [tiada] orei [orang] yang kerja mengecop [mengecap] ni takdak [tiada]. Kalau pakcik takdak [tiada] buat blok ni dok [kan] orei [orang] mengecop [mengecap] pun kalau ada pun dia tak boleh buat jugak [juga]. Dia takleh [tidak boleh] kerja jugak [juga] buat batik. Tapi bagi pakcik ya dok [kan] kalau –

NFI : Ya.

MGM: Pakcik buat blok la kan pengusaha batik dia boleh belajar sendiri pengusaha batik maksudnya tokei [tauke] tu tokei [tauke] tu dia boleh buat sendiri cop [cap] sendiri kan. [gangguan bunyi motosikal]

NFI : Oh

MGM: Kalau dia takdak [tiada] pekerja mengecop [mengecap] ni dia boleh buat sendiri banyak dah loni [sekarang ni] apa ni peng-pengusaha batik ni dia cop [cap] sendiri maknya dia tokei [tauke] dia koli [kuli] buat kerja diri [sendiri].

NFI : Dia jimat (ketawa kecil).

MGM: Ha [ya] gitu [begitu].

NFI : Dia lagi untung besar lah

MGM: (Ketawa besar) ha [ya] lagi untung besar. Okey eh [ya]?

NFI : Okey, pakcik dalam masa yang terdekat ni pakcik ada merancang tak untuk mengembangkan lagi *business* [perniagaan] blok batik mungkin pakcik akan

**tambah cawangan ka ataupun bukak [buka] bengkel yang baru ka ha [ya]
pakcik ada tak perancangan macam tu?**

MGM: Buat masa sekarang ni pakcik tak terlintas lagi pasal [kerana] memandangei
[memandangkan] pakcik ni dah banyak dah umur kan banyak dah umur

NFI : Ha [ya].

MGM: Lepastu banyak pulak [pula] penyakit (ketawa besar) jadi rasa pakciknya tak
mampu setakat ni ja [sahaja] pakcik mampu buat. Ha [ya] tapi sekarei
[sekarang] ni saat pakcik dah nak latih anak pakcik.

NFI : Ha [ya].

MGM: Dia pun ada dalei [dalam] dua tahun dah buat blok ni sendiri ni pakcik dok latih
dia lah ni supaya dia boleh ambil alih bila pakcik takdak [tiada] satu hari kan
dia akan meneruskei [meneruskan] perjuangei [perjuangan] ini perjuangei
[perjuangan] buat blok batik ni anak pakcik ni ha [ya] anak pakcik sorei
[seorang] lagi dia nombor tiga tu sekarei [sekarang] ni saya pakcik dok tengah
ajar gak [jugak] dianya. Sekarei [sekarang] ni pakcik ada dua (sambil
menunjukkan jari 2) dua anak yang akei [akan] meneruski-meneruskan
perjuangei [perjuangan] tapi pakcik pun tak tahu setakat mana kan.

NAS : Ha [ya].

MGM: Takut pakcik takdak [tiada] pun dia pun berhenti jugak [juga] tak tahu lah
pakcik pun ha [ya] tapi insha-Allah [dengan izin Allah] lah mudah mudahei
[mudah-mudahan] dia minat po [serupa] pakcik jugak [juga] lah buat benda ni
kan ha

**NFI : Ya. [gangguan bunyi motosikal] okey bagi pakcik sendiri pakcik lebih gemar tak
memakai kain batik sarung atau kain pelekat untuk pakaian sebagai pakaian
harian?**

MGM: Pakcik kah?

NAS : Ha [ya]. (tersenyum)

NFI : Ya saya.

MGM: Pakcik tak boleh pakai kain sarung nanti orei [orang] kata (ketawa besar).

NFI : (Ketawa kecil).

MGM: Kain sarung kain sarung kain pucuk rebung tak boleh nanti dia kata “Macam mana pakai kain bini?” (ketawa besar) tapi pakcik (ketawa) pakcik ada (ketawa) pakcik ada la batik-batik sendiri [gangguan bunyi ayam berkokok] batik corak. Pakcik ada pakcik ada lah batik lukis batik cop [cap] tu ada la kalau pakcik nak bawa nak pergi majlis kahwin ka apa pakcik pakai la batik tu ha [ya] gitu [begitu] memei [memang] ada lah.

NFI : Okey, pak –

MGM: Ha [ya].

NFI : Pakcik sebagai seorang pembuat blok batik pakcik ada banyak berapa banyak koleksi batik yang telah pakcik kumpul?

MGM: Oh ya.

NFI : Bukan koleksi blok batik maksud saya-

MGM: Kain lah?

NFI : Ha [ya] produk-

MGM: Kain lah? Kain lah?

NFI : Ha [ya] kain-kain-kain.

MGM: Ada lah dua puluh gitu [begitu] ja [sahaja] lah ha [ya] pakcik nak beli banyak-banyak kain pun takdak [tiada] duit jugak [juga] setakat dua puluh tu okey lah. (ketawa besar)

NFI : Okey (ketawa kecil) Pak-pakcik ada tak beli batik *print* [cetak]? Pakcik suka batik *print* [cetak] ka atau batik tradisional?

MGM: Pakcik suka batik *print* [cetak] ha [ya] pasal [kerana] bagi pakcik batik *print* [cetak] ni kehalusei [kehalusan] (mengangkat kedua tangan) dia kan bila dia dia cop [cap] pun dia halus-halus makna kita –

NFI : Oh.

MGM: Kalau lukis dia kasar (mengangkat tangan kanan seperti melukis) wat [buat] design [corak] dia corak dia besar kasar kan saya tak minat kalau kasar-kasar

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

gitu [begitu] [bunyi peralatan di bengkel] besar design [corak] dia kelopak [kelopak] dia besar gitu [begitu] tak minat.

NAS : Ha [ya].

MGM: Pakcik minat design [corak] tu hat [yang] halus-halus ha [ya] gitu [begitu].

NFI : Oh.

MGM: Kalu [kalau] –

NFI : Okey, pakcik apa kenangan manis pakcik dalam bidang blok batik ni? Yang pakcik akan ingat yang akan ingat lah sampai bila-bila kenangan yang paling manis.

MGM: Paling manis kan?

NAS : Ha [ya].

MGM: Gini [begini] lah takpalah [tidak mengapalah] pakcik cerita dulu ada apa ni kerajaei [kerajaan] panggil pakcik ha [ya].

NFI : Ya.

MGM: Pergi dia apa ni (sambil cuba mengingatnya) aloh [alah] ha-ha [ya-ya] macei [macam] (ketawa kecil) tak ingat lah tak ingat lah jap [kejap] kejam deh [ya]

NFI : (Ketawa kecil)

MGM: Kerajaei [kerajaan] buat sambutei [sambutan] kan sambutei [sambutan] hari seniman kan.

NAS : Ha [ya].

NFI : Ya.

MGM: Hari seniman tu pakcik pun tak tahu macam mana dia boleh jemput pakcik pergi KL [Kuala Lumpur] dok [kan] masa tu di KL [Kuala Lumpur] di dewei [dewan] Saloma.

NAS : Ha [ya].

MGM: Dia hantar pakcik pergi situ kan jadi bila pakcik gi [pergi] sana ramai artis-artisnya.

NAS : (Tersenyum).

MGM: kan?

NFI : Ha [ya].

MGM: Banyak artis-artisnya tiga pat [empat] orei [orang] ada belako [belaka] Badul [AR Badul] la Saipul pakkik pun lupa ramai.

NAS : Saiful Apek?

MGM: Saiful Apel takdak [tiada] lagi masa tu nama apa tah [entah]. (tersenyum).

NAS : (Ketawa kecil).

MGM: Banyaklah artis-artis jumbo [jumpa] tapi pakkik segei [segan] sikit dengan diorei [mereka] nak masuk salei [salam] ka apa segei [segan] la pakkik buat tak tahu pakkik – pakkik anggap pakkik pun artis jugaklah [juga] masa tu.

NAS : (Tersenyum)

MGM: Dia suruh pakkik naik (mengangkat tangan) pentas dok [kan]

NFI : Aha [ya]

MGM: Berjoget sekali dengan artis-artis (menggoyangkan tangannya ke kiri dan kanan).

NAS : Oh.

NFI : Oh.

MGM: Ha [ya] masa tu kan dak [kan] masa tu.

NAS : Kenangan.

MGM : Masa tu menteri-menteri pelancongei [pelancongan] alah nama apa lah pakkik ni mudah lupa [suara pekerja bengkel blok batik] bukan Rais Yatim [Tan Sri Dato' Seri Utama Dr. Rais bin Yatim] nama apa la hok [yang] mari [datang] hari – ritu [hari itu]. Dia menteri tu, duduk kat bawah ja [sahaja] pakkik ni naik joget apa (gerakkan badan dan tangan) sekali dengan artis kan.

NAS : (Ketawa kecil).

NFI : (Ketawa kecil).

MGM: Lepas tu macei [macam] mana cerita laguni [macam ni] kan. Pasal [kerana] gini [begini] dalei [dalam] ramai-ramai apa ni pengusaha apa dok [kan] dalei [dalam] bidei [bidang] batik-batik ka apa kraf tangei [kraf tangan] ka orei [orang] daftar pada kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] dak [kan]?

NFI : Ya.

MGM: Pakcik dia panggil pelik gak [juga] kita pun pasalpa [kenapa]. Hok [yang] tu lah kenangei [kenangan] yang paling pakcik ingat deh [ya] tapi silap pakcik dok [kan] bawak [bawa] kamera telepon [telefon] ka apa dok [kan] kita tersilap tak ambik [ambil] gambar dengan diorei [mereka].

NAS : (Tersenyum)

MGM: Nak guna telepon [telefon] kan tak pandai (ketawa besar) pakcik tak pandai telepon [telefon] bawak [bawa] tak pandai nak suruh sapa ambik [ambil] gambar.

NAS : Ha [ya].

MGM: Itu kenangei [kenangan] paling manis lah kenangei [kenangan] paling pahit tak tahu lah tak ingat. Okey?

NFI : Okey,ya

MGM: Panjang lebar dah tu kan royak [cakap] (ketawa kecil sambil memegang blok batik)

NFI : Okey, (ketawa kecil) okey pakcik apakah harapan pakcik terhadap kerajaan Malaysia dalam membantu pengusaha-pengusaha blok batik ni untuk lebih berkembang atau pun lebih dikenali lah di peringkat nege-negara kita Malaysia.

MGM: Ha [ya] ya (mengangguk) macei [macam] halah [ya lah] macei [macam] biasa jugak [juga] lah dia kena buat sekarei [sekarang] ni pun dia dalei [dalam] kerajei [kerajaan] pun dalei [dalam] membantu kita dah sekarei [sekarang] ni kan memei [memang] dia banyak dah membantu dia bagi modal pun pernah bagi bagi modal sampai banyak-banyak ribu gak [juga] lah suruh kita mengusahakan blok batik ni sampai tak jadi pupus la sampai kita berjaya ka banyak dah bantuei [bantuan] nya kali kalau boleh tu kerajei [kerajaan] tu

menarik kan perhatian lagi lah kepada kita ni kan pembuat blok batik ni kalau ada yang baru-baru tu dak [kan] terlibat dengan blok batik contohnya anak-anak-anak saya kan.

NFI : Ha [ya].

MGM: Suruh daftar dengan kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] dan diorei [mereka] akan bantu la anak saya pulak [pula] bukan apa apa yang anak saya nak dak [kan] apa yang dia nak tolong bantu ha [ya] tapi kena tanya la apa yang dia nak tu ha [ya] bantu.

NFI : (Ketawa kecil)

MGM: Dak [kan] gapo [apa] dia nak apa yang tak cukup bagi dia pasal [kerana] anak saya ni [gangguan bunyi alatan bengkel] dia bukan kerja dengan pakcik dia jadi pengusaha diri {sendiri}

NAS : Oh.

NFI : Oh.

MGM: Dia pengusaha sendiri dia cari pasarei [pasaran] diri [sendiri] kan dia terima tempahei [tempahan] daripada kawan-kawan dia di KL [Kuala Lumpur] lah banyak lah [bunyi alatan bengkel] dia banyak *contact* [kenalan] daripada pakcik banyak dia *contact* [kenalan].

NFI : Oh okey.

MGM: Jadi kita = dia usaha sendiri jadi patutnya [bunyi alatan bengkel] kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] ni cari dia lah sekarei [sekarang] ni dia daftar dah cuma takdak [tiada] saya perati [perhati] kraf tangei [Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia] takdak [tiada] membantu lagi dia dalei [dalam] segi mana-mana ka atau bawak dia ka ketengahkan dia ka bawak [bawa] dia pergi buat demonstrasi kat mana di muzium ka buat demonstrasi kat muzium pun ada gak [juga] orei [orang] panggil buat demonstrasi di muzium pasal [kerana] pengunjung Di situ ramai kan diorei [merek] akan tengok "Oh buat blok susah patut batik mahal pun kan?"

NAS : Ha [ya].

MGM: Ha [ya] gitu [begitu]. Biar - apa ni pengunjung tu bila tengok blok batik ni berminat nak beli batik kan ha [ya] gitu [begitu] kehalusei [kehalusan] batik tu macam mana.

NFI : Okey, pakcik saya nak tanya lagi satu soalan-soalan yang terakhir.

MGM: Hah?

NAS : Soalan yang terakhir.

MGM: Akhir dah ni?

NFI : Pakcik saya nak tanya

MGM: Ha [ya]

NFI : Ha [ya] (ketawa kecil) Fatin nak tanya okey berdasarkan permandangan pak pemerhatian pakcik pada generasi sekarang, pakcik rasa batik blok ini akan kekal relevan dalam masyarakat dalam masa dua puluh tahun sekarang atau pun tak? Maksudnya dalam masa dua puluh tahun tu batik blok ni akan kekal ataupun dah takdak [tiada] dah dua puluh tahun akan datang.

MGM: Ya ya.

NFI : Pakcik rasa macam mana?

MGM: Pandangei [pandangan] pakcik la dok [kan] dia bergantung pada kerajaei [kerajaan] jugak [juga] kalau kerajaan pandai jaga benda ni kan [gangguan bunyi ayam] dia tak akan pupus contohnya sekarang dok [kan] menteri ada satu menteri tu kan menteri nama gapo [apa] tu -? Hok [yang] pakai batik selama hari ni [suara pekerja bengkel] ha [ya] dia menteri ni kalau dua tiga orei [orang] yang minat batik kan sentiasa pakai batik ni ka apa dak [kan] jadi rakyat tengok " Oh, batik ni okey lagi." Banyak orei [orang] tiru kan ada menteri lupa nama dia- dia sentiasa pakaian batik (sambil mengangkat tangan) jadi kadei-kadei [kadang-kadang] pembeli pe-pembuat batik ni dia kata buat *design* [corak] macam tu - macam menteri tu pakai ha [ya] ya menteri ni okey jugak [juga] dia saya perhati dok [kan]

NFI : Ha [ya].

MGM: Masa [suara pekerja bengkel] = Khairi Jamaluddin dia sentiasa pakai batik

NAS : HA[ya].

MGM: Ha [ya] Khairi Jamaluddin lepas tu menteri pelancongei [pelancongan] hat [yang] dulu lah dulu masa (mengangkat tangan) masa politik okey dulu kan menteri dulu dia pandai saya dengar cara dia cerita kepada wartawei [wartawan] dak [kan] kempen dia kepada wartawei [wartawan] batik ni okey batik ni dia = kita bercakap ni tak sama dengan dia bercakap kan.

NFI : (Ketawa kecil).

MGM: Ha [ya] ni wartawei [wartawan] (sambil menggerakkan tangannya menunjukkan ramai orang) penuh dua tiga puluh orei [orang] wartawei [wartawan] tulis ni tulis-tulis-tulis (menunjukkan aksi menulis di tapak tangan) diorei [mereka] akan masuk akhbar sebab tu batik tu batik blok laku masa tu dialah (mengangkat tangan) penceramah.

NFI : Oh.

MGM: Ha [ya] tu saya perati-perati [perhati-perhati] memei [memang] dia waktu tu saya ada buat demonstrasi sana tiba-tiba (mengangkat tangan) ni menteri ni [gangguan bunyi alatan bengkel] lupa dah nama dia tapi menteri pelancongei [pelancongan] la [gangguang bunyi ayam] dia bijak bercakap ke dia royak [cakap] ke wartawei [wartawan] wartawei [wartawan] pun tulis lah lepas tu barulah batik ni maju mungkin wartawei [wartawan] tu tulis dalam akhbar ka apa dak [kan] [gangguan bunyi ayam semakin kuat]. Nak ambik [ambil] gambar ambik [ambil] kayu (sambil menunjukkan kayu di belah hadapan) satu . (ketawa kecil).

NAS : (Tersenyum ketawa kecil).

MGM: Ganguaei [gangguan] ni Fatin macam mana? (ketawa kecil).

NFI : Ya saya dengar.

MGM: Habis masa dengan ayam sahaja

NFI : Saya dengar jugak (juga) bunyi ayam (ketawa kecil).

NAS : (Ketawa kecil) Ha [ya] dah pergi dah.

NFI : Jadi pakcik tamatnya soalan saya yang terakhir tadi

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

Maka dengan ini tamatlah sesi temu bual sejarah lisan mengenai bidang seni warisan blok batik bersama Encik Md. Ghani bin Mat yang merupakan seorang penggiat batik blok yang aktif di peringkat negeri Kelantan. Kami mengucapkan ribuan terima kasih di-atas kesudian dan kerjasama yang diberikan oleh beliau dalam menyempurnakan wawancara ini. Adalah diharapkan dengan hasil temu bual ini dapat menyumbang kepada perkembangan ilmu dalam bidang seni warisan batik blok para penyelidik pada masa akan datang. Sekian, terima kasih.

LOG TEMUBUAL

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

6.0 LOG TEMUBUAL

MINIT	TOPIK	HURAIAN
00:00:57 00:03:05	- Latar belakang.	<ul style="list-style-type: none"> • Abdul Ghani bin Mat • Wakaf Baru, Kelantan • 1956 • Dilahirkan di Pasir Mas • Anak ketiga • Mempunyai lima orang adik beradik • Nama isteri ialah Rohani binti Mamat • Berkahwin lebih kurang 45 tahun sudah • Mempunyai 5 orang cahaya mata iaitu tiga lelaki dan dua perempuan • Nama ibu ialah Che Aminah binti Haji Abdullah dan ayah ialah Mat bin Ismail
00:03:15 00:06:05	- Sejarah Blok Batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Tahun menceburi bidang blok batik adalah pada tahun 1970 • Mendapat ilham menceburi bidang ini dari minat yang tersendiri • Blok – blok dari Indonesia adalah yang paling popular dengan coraknya yang menarik • Corak – corak berdasarkan flora dan fauna • Mengolahkan corak – corak yang berbunga - bunga
00:06:26 00:06:52	- Kemahiran Menghasilkan Blok Batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Mengambil masa selama 2 tahun untuk mahir dalam pembuatan blok batik • Belajar sambil bekerja untuk mahir dalam bidang ini

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

		<ul style="list-style-type: none"> • Setelah mahir, beliau membuka bengkel sendiri iaitu bengkel kecil sahaja
00:06:53 00:07:34	- Modal yang diperlukan untuk membuka bengkel.	<ul style="list-style-type: none"> • Anggaran sebanyak dua hingga tiga ratus ringgit sahaja • Hanya memerlukan modal yang kecil dan hanya perlu mempunyai mahir dalam bidang ini sahaja • Jenis blok seperti zink dan tembaga dijual dengan harga yang murah ketika itu
00:07:38 00:09:10	- Idola yang paling beliau minati.	<ul style="list-style-type: none"> • Idola beliau bernama Nik Noor dan sudah meninggal dunia • Minat dengan cara perniagaan dan kemahiran yang dimiliki dalam pembuatan blok • Idolanya mempunyai 10 orang pekerja • Dari zaman remaja lagi mahir dalam pembuatan blok
00:09:15 00:10:39	- Pengalaman menyertai pertandingan.	<ul style="list-style-type: none"> • Pada Hari Kraf Kebangsaan, pernah dipanggil oleh pihak kraftangan untuk membuat demonstrasi • Pernah menyertai pertandingan dalam bahagian logam dan mendapat tempat yang pertama • Memenangi pertandingan dalam bahagian logam pada tahun 2013
00:11:01 00:12:21	- Persaingan yang dihadapi.	<ul style="list-style-type: none"> • Tidak mempunyai persaingan kerana menggunakan jenis logam • Kerana hanya mahir dalam bidang blok batik dan kebanyakan orang mahir dalam perhiasan yang menggunakan logam dan perak • Dalam bidang blok ini, beliau seorang sahaja yang mahir dalam pembuatan blok ini

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

<p>00:12:34 00:13:12</p>	<p>- Proses pembuatan blok batik.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Proses pembuatan blok batik ini adalah rumit • Mengikut kajian, jika proses ini tidak rumit, maka akan ramai pengusaha blok batik ini • Ini menunjukkan sesuatu perkara atau benda yang rumit iaitu susah untuk dibuat • Pekerja juga tidak ramai iaitu mempunyai dua atau tiga orang sahaja • Pembuat blok juga tidak ramai iaitu mempunyai dua atau tiga pengusaha pada zaman sekarang • Permintaan sangat ramai, tetapi pengusaha blok adalah sedikit kerana proses ini susah untuk dibuat
<p>00:13:19 00:14:36</p>	<p>- Peralatan yang digunakan.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Terdapat peralatan yang sukar untuk didapati pada ketika ini iaitu disebabkan PKP (Perintah Kawalan Pergerakan) • Peralatan seperti tembaga biasanya akan diimport ke luar negara • Tembaga kuning yang biasa digunakan adalah sangat sukar untuk didapati oleh sebab PKP • Tidak dapat membuat pesanan untuk membeli tembaga dari luar negara dan perlu memikirkan jika tembaga tidak mencukupi, beliau hendak mencari di mana. • Blok batik yang menggunakan tembaga ini masih boleh dibuat kerana ada lagi peralatan pada ketika ini

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

		<ul style="list-style-type: none"> • Tetapi tembaga semakin pupus oleh kerana PKP dan tembaga merah adalah tebal menjadikannya sukar untuk membuat blok berbanding tembaga kuning yang sukar untuk didapati • Peralatan seperti timah amat mudah didapati
00:14:46 00:15:23	- Kos perbelanjaan bahan penghasilan batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Harga yang murah jika menggunakan sedikit timah dan sedikit tembaga
00:15:28 00:15:45	- Lokasi untuk membuat blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Di bengkel iaitu kawasan yang strategic • Kebanyakan orang dari luar negeri membeli blok batik
00:15:59 00:17:30	- Pekerja – Pekerja blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • 4 orang pekerja • Pekerja – pekerja beliau juga ada yang bekerja dalam bidang lain, bukan teryumpu pada pembuatan blok sahaja
00:17:41 00:18:01	- Persiapan awal sebelum memulakan proses menyiapkan blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Perlu mencipta corak yang menarik dan seterusnya dapat dijual • Corak merupakan perkara yang paling penting dalam pembuatan blok batik
00:18:10 00:18:59	- Masa yang diambil untuk menyiapkan blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Tidak mengambil masa yang lama kerana sudah membuat persiapan awal • Melakukan persiapan seperti membersihkan meja terlebih dahulu dan jangan biarkan bersepah

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

00:19:11 00:20:12	-	Menceritakan tentang semangat yang perlu ada diri dalam menghasilkan blok.	<ul style="list-style-type: none"> • Mempunyai minat yang tersendiri dalam bidang blok batik ini • Perlu tanam semangat dalam diri bermula dari malam lagi dan keesokkan harinya, datang semangat yang baru
00:20:18 00:21:51	-	Menceritakan tentang blok batik yang dikomersialkan ke luar negara.	<ul style="list-style-type: none"> • Terdapat pengusaha dari negara Eropah datang untuk mencari beliau dan dia juga merupakan pembuat blok di Penang ketika dahulu • Apabila sudah mahir, dia pulang ke negaranya dan menjadi tenaga pengajar di negaranya • Orang dari negara Eropah membeli blok dari beliau
00:21:55 00:22:51	-	Membincangkan pandangan masyarakat sekarang terhadap blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Masyarakat pada masa kini semestinya tidak mengetahui cara membuat batik, tetapi apabila demonstrasi diadakan, mereka berasa tertarik
00:22:52 00:24:19	-	Menceritakan perkembangan blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Batik jenis blok merupakan batik pertama diperkenalkan • Apabila wujudnya batik lukis iaitu batik canting, batik blok menjadi pupus
00:24:25 00:25:30	-	Perbincangan sama ada terfikir untuk beralih ke bidang yang lain atau sebaliknya.	<ul style="list-style-type: none"> • Ada juga pernah beralih ke bidang lain iaitu buat batik jenis batik lukis • Batik lukis memerlukan modal yang banyak dan beliau meneruskan dengan bidang pembuatan blok batik sahaja
00:25:31 00:25:56	-	Menceritakan tentang pelanggan tetap beliau.	<ul style="list-style-type: none"> • Semestinya ada pelanggan tetap yang ramai • Jika terlalu banyak tempahan, beliau juga terpaksa menolak tempahan tersebut • Pelanggan yang berkualiti akan membuatkan beliau meneruskan kerja – kerja untuk menyiapkan blok yang ditempah

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

00:25:59 00:27:56	-	Memberi penerangan dalam penurunan ilmu kepada pekerja.	<ul style="list-style-type: none"> • Beliau menurunkan ilmu kepada pekerja dan juga lebih tertumpu kepada anak beliau sendiri • Pembuat batik perlu pandai dalam melukis
00:27:58 00:28:37	-	Memberi maksud batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Batik merupakan sejarah orang Melayu • Batik merupakan pakaian yang digunakan oleh nenek moyang kita lagi
00:28:38 00:30:42	-	Menyatakan asal – usul batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Asal – usul batik biasanya bermula dari orang Indonesia • Di Indonesia, batik adalah sangat popular di sana • Orang Indonesia akan masuk ke Malaysia dan menggayakan batik
00:30:43 00:31:59	-	Jenis – jenis batik yang terdapat di Malaysia.	<ul style="list-style-type: none"> • Batik canting dan batik blok • Banyak batik dibuat dalam bentuk batik sarung dan selalu dipakai oleh orang Melayu
00:32:04 00:33:17	-	Cara membezakan setiap jenis batik di Malaysia .	<ul style="list-style-type: none"> • Batik Malaysia ini, kita mudah kenalpasti kerana pada zaman kini, banyak batik tiruan
00:33:21 00:33:59	-	Memberi penerangan tentang ilmu yang harus dimilik dalam bidang ini.	<ul style="list-style-type: none"> • Kesabaran amat penting dalam membuat blok ini • Kita perlu mempunyai bakat terutamanya bakat dalam melukis
00:34:02 00:34:29	-	Memberi penerangan mengenai kelulusan kerajaan negeri.	<ul style="list-style-type: none"> • Tidak perlu memohon kelulusan kerajaan negeri • Dengan membuka kilang jika ingin membuat batik • Boleh membesarkan dan mengembangkan perniagaan mengikut kepandaian sendiri

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

00:34:31 00:35:33	-	Menceritakan secara ringkas perbezaan Batik Malaysia dan batik negara lain.	<ul style="list-style-type: none"> • Pembuatan blok batik di Malaysia asalah tidak menggunakan mesin seperti di negara China, mereka menggunakan tenaga mesin • Harga blok yang di jual negara kita lebih mahal dan di China adalah dengan harga yang murah
00:35:34 00:37:39	-	Perbandingan antara keunikkan batik Malaysia dan negara lain.	<ul style="list-style-type: none"> • Rekaan corak adalah tidak sama dengan corak batik Indonesia • Hanya Malaysia dan Indonesia sahaja membuat batik sama ada blok batik atau batik lukis
00:37:41 00:41:48	-	Cara mengenalpasti corak.	<ul style="list-style-type: none"> • Dengan menghasilkan corak yang paling diminati pelanggan supaya mendapat hasil yang banyak • Apabila sesuatu itu terkenal, terhasilnya banyak batik yang menggunakan corak tersebut, contohnya batik berbentuk rama - rama
00:41:57 00:42:38	-	Menceritakan tentang blok batik yang menjadi tarikan pegunjung.	<ul style="list-style-type: none"> • Batik ini merupakan suatu seni • Setiap orang sudah pasti mempunyai sehelai batik walaupun mereka mempunyai 20 helai pakaian biasa, kerana batik merupakan penyeri
00:42:39 00:43:16	-	Masa yang diambil untuk menyiapkan blok Batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Masa yang diambil bergantung kepada corak • Blok yang bersaiz kecil mengambil masa selama dua hari • Blok yang bersaiz besar mengambil masa yang lama
00:43:17 00:43:42	-	Memberi penerangan tentang saiz blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Mempunyai pelbagai saiz iaitu saiz yang paling besar ialah 10 inci • Saiz kecil juga boleh dibuat iaitu bergantung kepada permintaan pelanggan

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

00:43:43 00:44:43	-	Membincangkan tentang bahan yang digunakan.	<ul style="list-style-type: none"> • Jenis bahan digunakan mengikut permintaan pengusaha batik • Jenis yang banyak digunakan adalah jenis kapas iaitu <i>cotton</i> • Jenis <i>cotton</i> adalah murah tetapi ianya sesuai
00:44:44 00:45:30	-	Membincangkan corak yang terdapat pada batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Corak yang merangkumi flora dan fauna • Corak berbentuk fauna adalah untuk pakaian wanita • Corak bagi lelaki adalah berbentuk abstrak kerana lelaki haruslah mempunyai corak selain daripada corak yang berbunga
00:45:35 00:46:32	-	Perbezaan batik Terengganu dengan batik Kelantan.	<ul style="list-style-type: none"> • Pengusaha batik Terengganu sering berulang alik ke Indonesia dengan membeli blok Indonesia • Blok Indonesia ini adalah sangat halus • Cop blok batik Kelantan tidak boleh ditiru, • Batik Terengganu juga adalah halus seakan – akan batik Indonesi
00:46:33 00:48:26	-	Inspirasi yang diperoleh untuk menghasilkan corak yang menarik.	<ul style="list-style-type: none"> • Beliau hanya menghasilkan blok batik sahaja • Pembuat batik akan menempah blok dengan beliau, mereka sudah memikirkan corak yang mereka minati
00:48:27 00:49:00	-	Perbincangan tentang penghasilan batik oleh seorang individu atau sebaliknya.	<ul style="list-style-type: none"> • Biasanya seorang sahaja • Tetapi, jika ada yang hendak menambah idea, mereka akan menanyakan pendapat tentang blok batik
00:49:01 00:49:52	-	Memberi penerangan mengenai waktu bengkel dibuka.	<ul style="list-style-type: none"> • Pekerja akan bekerja tidak tentu masa dan bengkel akan terus dibuka jika adanya pekerja • Pada waktu malam, pekerja beliau juga membuat blok batik

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

00:49:53 00:50:18	-	Perbincangan tentang bilangan batik yang dapat disiapkan dalam masa sehari.	<ul style="list-style-type: none"> • Dengan membuat satu blok batik iaitu mengambil masa tiga hari untuk disiapkan • Blok yang bersaiz kecil akan mengambil masa sehari atau dua hari
00:50:19 00:50:50	-	Membincangkan corak yang dihasilkan dalam pembuatan blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Pada zaman ini, banyak corak yang dihasilkan adalah berbentuk abstrak • Corak berbentuk flora sangat kurang mendapat sambutan • Corak berbentuk abstrak ini adalah menarik
00:50:51 00:51:37	-	Membincangkan corak yang paling tinggi mendapat sambutan daripada pelanggan.	<ul style="list-style-type: none"> • Abstrak merupakan corak yang tinggi mendapat sambutan • Pembuatan baju kemeja menggunakan tidak sesuai menggunakan corak berbentuk flora
00:51:39 00:52:54		Menyelenggara blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Lilin yang disalut juga merupakan sebagai agen yang dapat memelihara blok batik
00:52:54 00:54:20		Mengekalkan prestasi pakcik dalam menghasilkan blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Sentiasa teliti buat blok batik. • Pateri blok batik dengan berhati hati.. • Gunakan mesin sender untuk meratakan melicinkan blok batik.
00:54:20 00:55:10		Tempahan yang paling banyak.	<ul style="list-style-type: none"> • Empat puluh blok batik daripada Sabah yang perlu disiapkan dalam masa dua bulan.
00:55:10 00:57:21		Cabaran yang pakcik hadapi semasa menyiapkan tempahan.	<ul style="list-style-type: none"> • Kekangan masa untuk menyiapkannya segera.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

00:57:21 00:58:12	Boleh memberi design melalui telefon.	<ul style="list-style-type: none"> • Tokoh akan cerita kepada orang yang tempah adakah boleh dibuat atau tidak.
00:58:12 00:58:34	Satu blok batik sahaja dan berapa harga.	<ul style="list-style-type: none"> • Harga untuk satu blok batik RM350
00:58:34 00:58:57	Harga blok batik pada waktu dahulu.	<ul style="list-style-type: none"> • Dahulu blok batik berharga RM250
00:58:57 00:59:48	Peralatan yang digunakan untuk menghasilkan blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Mesin kemikkan timah, pemateri.
00:59:48 01:01:48	Langkah yang diambil bagi menyediakan batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Menbentuk corak, pateri blok dan melicinkan blok menggunakan mesin sander.
01:09:48 01:11:24	Blok batik mempunyai jenis yang premium.	<ul style="list-style-type: none"> • Ada tapi yang corak halus ni lebih mahal.
01:11:24 01:13:47	Bahan – bahan yang pakcik dapatkan untuk membuat blok batik ni, pakcik tempah atau pergi ke tempat pembekal.	<ul style="list-style-type: none"> • Membelinya dekat kedai di Kota Bharu.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

01:13:47 01:15:00	Dapat pemulangan wang sekiranya batik dihasilkan rosak.	<ul style="list-style-type: none"> • Tidak jika rosak disebabkan kesalahan pembatik sendiri.
01:15:00 01:20:17	Corak ukiran kayu banyak mendapat perhatian pelanggan.	<ul style="list-style-type: none"> • Dulu ada menggunakan blok kayu tapi sekarang tidak lagi.
01:20:17 01:21:08	Menggunakan tembaga untuk membuat blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Menggunakan tembaga untuk membuat blok batik. Tiada lagi menggunakan besi kerana mudah patah.
01:21:08 01:24:02	Batik blok batik yang dihasilkan oleh pakcik tu mempunyai hak cipta.	<ul style="list-style-type: none"> • Tiada kerana berkongsi design Bersama mengusaha blok batik yang lain.
01:24:48 01:27:04	Motif yang manakah yang paling pelanggan gemari.	<ul style="list-style-type: none"> • Abstrak yang paling pelanggan gemar untuk membuat tempahan.
01:27:04 01:29:34	Bagaimana anugerah yang pakcik perolehi tu mengubah hidup pakcik sebagai pengusaha blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Lebih dikenali dan rasa dihargai kerana memperjuangkannya.
01:29:34 01:31:49	Produk lain yang boleh dihasilkan berdasarkan blok batik ni?	<ul style="list-style-type: none"> • Cadar batik, alas meja.
01:31:49 01:32:50	Pandangan pakcik tentang batik print [cetak] yang tak menggunakan kaedah tradisional lagi.	<ul style="list-style-type: none"> • Batik print lebih halus kerana corakan lebih kecil. Mempunyai peminatnya yang tersendiri.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

01:32:50 01:37:21	Cara pakcik untuk bersaing untuk menjadikan blok batik ni masih relevan kepada semua lapisan masyarakat	<ul style="list-style-type: none"> • Kerajaan perlu bantu contohnya jadikan pakaian batik untuk pelajar tadika. Jadikan hari pakaian batik bagi penjawat awam kepada dua hari.
01:37:21 01:40:23	Pernah ditemu bual untuk Majalah TV3 [rancangan televisyen]?	<ul style="list-style-type: none"> • Pernah ditemubual untuk Majalah TV3, rancangan TV1 dan TV2.
01:40:23 01:45:44	Pakcik menerima pelajar persendirian.	<ul style="list-style-type: none"> • Akan terima jika dia menanggung kos membeli bahan mentah untunya membuat blok.
01:45:44 01:49:51	Berapakah jumlah pengusaha blok batik yang masih ada sehingga ke hari ini?	<ul style="list-style-type: none"> • Empat orang di negeri Kelantan • Satu di negeri Terengganu
01:49:51 01:55:58	Blok akan dihantar atau tidak?	<ul style="list-style-type: none"> • Hantar sendiri jika berdekatan dan pos jika jauh.
01:55:58 01:57:33	Perancangan pakcik pada masa depan tentang hadapan dalam usaha mengembangkan industri blok batik dengan lebih pesat.	<ul style="list-style-type: none"> • Kerajaan perlulah cari perantis pembuat blok batik melalui Perbadanan Kraftangan Malaysia.
01:57:33 01:59:02	Nasihat pakcik kepada masyarakat di luar sana yang ingin berci-berkecimpung dalam bidang blok batik ni?	<ul style="list-style-type: none"> • Daftarlh dengan Perbadanan Kraftangan Malaysia dan mereka akan bantu dari segi menyediakan tempat, modal, dan peralatan.
01:59:02 02:00:16	Pencapaian pakcik dalam bidang blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Sijil Adiguru, Johan bahagian logam. • Masuk empat ke lima surat khabar • Pernah ditemubual untuk akhbar New Straits Time.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

02:00:16 02:01:20	Bagaimana pencapaian tadi telah mengubah hidup pakcik?	<ul style="list-style-type: none"> • Buat masa sekarang makin maju dan menerima banyak tempahan.
02:01:20 02:03:13	Cabaran yang paling terbesar semasa pakcik berada di dalam bidang ni dan macam mana pakcik mengatasi segala cabaran tersebut.	<ul style="list-style-type: none"> • Mencari bahan-bahan untuk menghasilkan blok batik seperti bahan tembaga.
02:03:13 02:07:20	Sumbangan yang telah pakcik berikan kepada industri seni warisan terutamanya dalam bidang blok batik.	<ul style="list-style-type: none"> • Hanya menerima arahan daripada Perbadanan Kraftangan Malaysia dan berharap boleh ramaikan lagi pembuat blok batik.
02:07:20 02:08:24	Berapa banyak koleksi batik yang telah pakcik kumpul?	<ul style="list-style-type: none"> • Dalam dua puluh pasang batik yang akan dipakai ketika majlis-majlis tertentu.
02:08:24 02:11:10	Kenangan manis pakcik dalam bidang blok batik ni.	<ul style="list-style-type: none"> • Dijemput menghadiri majlis 'Hari Seniman' sebagai tokoh pembuat blok batik. Turut serta berjoget di atas pentas Bersama artis tempatan.
02:11:10 02:13:56	Harapan pakcik terhadap kerajaan Malaysia dalam membantu pengusaha-pengusaha blok batik ni untuk lebih berkembang.	<ul style="list-style-type: none"> • Kerajaan membantu pengusaha kecil yang baru berjinak-jinak dalam bidang ini dengan memberi keperluan seperti mesin atau alatan yang diperlukan.
02:13:56 02:17:25	Batik blok ini akan kekal relevan dalam masyarakat dalam masa dua puluh tahun sekarang atau pun tak.	<ul style="list-style-type: none"> • Menteri menolong mempromosikan juga batik agar rakyat dapat melihat keindahan blok batik dan akan berminat untuk menggayakannya.

RALAT

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

7.0 RALAT

JENIS RALAT	MINIT
Bunyi burung berkicauan	24:32, 25:20, 28:07, 28:14, 28:37, 34:44, 34:48, 34:53, 37:33, 37:37, 40:11, 40:56, 41:13, 44:12, 44:48, 48:39, 53:45, 56:08, 57:27, 1:01:33, 1:05:10 1:05:14, 1:05:29, 1:06:31, 1:08:21, 1:10:26, 1:11:06, 1:11:12, 1:11:19, 1:11:40, 1:12:36, 1:12:58, 1:15:12, 1:15:24, 1:15:45, 1:16:05, 1:16:46, 1:16:56
Bunyi alat pembuat blok	28:06, 28:17, 28:38, 31:01, 34:54, 34:58, 40:12, 41:11, 41:16, 44:07, 44:14, 49:32, 49:52, 51:23, 53:42, 59:39, 1:08:20, 1:09:40, 1:10:07, 1:11:07, 1:11:14, 1:11:18, 1:11:22, 1:11:39, 1:11:43, 1:12:33, 1:13:02, 1:13:55, 1:13:59, 1:14:01, 1:14:15, 1:14:21, 1:14:25, 1:14:35, 1:15:18, 1:15:56, 1:16:36
Bunyi kucing mengiau	30:17, 30:21, 30:28,
Bunyi kenderaan lalu	12:55, 12:59, 34:47, 1:15:44,
Bunyi ayam berkokok	59:01, 59:33, 01:00:38, 1:01:32, 1:03:50, 1:04:28, 1:06:14
Bunyi pada laptop	30:35, 30:27, 31:06, 40:43, 44:49

GLOSARI

8.0 GLOSARI

Abstrak	Berkaitan dengan reka bentuk atau gambaran fizikal sesuatu karya seni atau seni bina yang diolah secara tidak nyata daripada sumber asal. Abstrak juga berkaitan dengan kematangan seseorang pelukis iaitu boleh dilihat berdasarkan ciri – ciri lukisannya
Batik	Kain yang bercorak (dilukis atau ditera dgn lilin dan dicelup).
Halus	Tidak besar (kasar), kecil-kecil
HKK	Akronim kepada Hari Kraf Kebangsaan iaitu hari yang penting bagi Kraftangan Malaysia, sebuah agensi dibawah Kementerian Pelancongan, Seni dan Budaya Malaysia (MOTAC). Membudayakan Rakyat dengan Seni Kraf bagi menggalakkan masyarakat menggunakan produk kraf dalam kehidupann seharian dan gaya hidup masa kini.
Kemik	Lekuk (seperti pada tin yang jatuh atau terpukul sesuatu).
Mesin Sander	Mesin sander adalah mesin amplas yang digerakkan dengan daya listrik untuk menghaluskan permukaan benda yang terbuat dari logam, kayu atau beton atau dinding, dengan lebih cepat dan efisien. Material abrasif amplas dapat digunakan untuk meratakan permukaan benda yang tidak rata agar dapat dikerjakan sesuai tujuan pekerjaan.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

<p><i>Sodium Silicate</i> [Natrium Silikat]</p>	<p>Dikenali sebagai waterglass atau kaca cair, bahan-bahan ini boleh didapati dalam larutan berair dan dalam bentuk padat. Komposisi murni tidak berwarna atau putih. Ia digunakan dalam simen, perlindungan kebakaran pasif, pemrosesan tekstil dan kayu, refraktori, dan automobil.</p>
<p>Seni</p>	<p>Karya yang dicipta dengan bakat, hasil daripada sesuatu ciptaan dan kebolehan mencipta sesuatu yang indah - indah. Seni ini juga adalah halus iaitu kehalusan pelukis dalam melukis corak – corak yang berseni.</p>
<p>Tembaga</p>	<p>Logam berwarna merah dan digunakan utk membuat dawai, periuk dan lain – lain. Kuning aloi daripada tembaga dan zink, kuningan, loyang. Perunggu aloi daripada tembaga dan timah, gangsa. Putih aloi daripada campuran timah putih dan timah hitam. Suasa aloi daripada campuran emas dan tembaga.</p>
<p>Zink</p>	<p>Logam berwarna biru keputihputihan (banyak digunakan utk atap) dan lain lain. Kromat pewarna cat yg berbentuk pigmen berwarna kuning yg beracun dan digunakan utk mengurangkan kesan hakisan pd keluli atau utk menghalang karat.</p>

INDEKS

9.0 INDEKS

A

Abstrak	36, 39, 40, 59, 60, 99, 100
Alternatif	25
Anugerah	60, 79, 127
Asid	47

B

Bakat	28, 29, 31, 97, 110
Batik	6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 116, 117, 118, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132
Besi	6, 45, 56, 57, 70, 80, 127
Bidang	6, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 25, 26, 27, 31, 34, 60, 70, 77, 79, 80, 84, 86, 90, 92, 93, 95, 96, 97, 123, 124, 128
Blok	6, 8, 9, 11, 12, 13, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 65, 66, 67, 68, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 106, 117, 118, 123, 124, 126, 127, 128, 129, 131, 132

C

Cantik	54, 57, 68, 78
Cap	12, 78, 81, 83, 84
Celup	13, 20, 76
Cetak	62, 84, 127
China	26, 32, 98
Corak	8, 9, 12, 17, 21, 24, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 50, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64, 67, 69, 71, 76, 83, 84, 89, 92, 95, 98, 99, 100, 110, 123, 124, 125, 126, 127

D

Demonstrasi	19, 26, 66, 88, 89, 93, 96
-------------	----------------------------

E

Ekklusif	6, 50
----------	-------

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

England	25
Eropah	25, 96

F

Fauna	12, 13, 17, 36, 92, 99, 123
Flora	12, 13, 17, 36, 39, 40, 92, 99, 100, 123

G

Gaya	17, 40, 53, 56, 76, 79, 109
------	-----------------------------

H

Halus	20, 37, 43, 50, 51, 54, 64, 70, 84, 99, 110
-------	---

I

IKM	77
Imej	31, 125
Indonesia	12, 17, 29, 30, 31, 32, 34, 37, 92, 97, 98, 99
Industri	9, 35, 77, 80, 117, 128

K

Kayu	8, 12, 19, 34, 53, 54, 55, 56, 60, 90, 109, 110, 127
Kelantan	2, 5, 6, 12, 13, 15, 20, 26, 29, 30, 36, 37, 55, 56, 64, 71, 80, 90, 92, 99, 117, 118
Kemik	74
Kota Bharu	6, 51, 74
Kraf tangan	13, 86
Kreatif	12, 34, 45, 78, 118
Kuala Lumpur	6, 19, 26, 74, 80, 85, 87

L

Logam	19, 20, 44, 78, 93, 109
Lukis	12, 27, 32, 34, 40, 66, 67, 76, 78, 83, 84, 96, 98

M

Malaysia	6, 8, 9, 11, 12, 13, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 35, 55, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 78, 80, 86, 87, 88, 97, 98, 109, 116, 117, 118, 124, 125, 128
Merekacipta	17

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

N

Nenek	29, 97
Neutral	46

P

Pateri	18, 40, 41, 44, 46, 53, 69
Pengukir	53, 54, 56
Penilaian	51
Perintah	21, 94
Premium	50, 51, 126
Proses	11, 12, 13, 21, 24, 34, 35, 41, 44, 47, 76, 94, 95, 124, 125, 126
Pupus	22, 27, 55, 59, 62, 66, 72, 80, 81, 87, 88, 95, 96, 116

R

RTM	66
-----	----

S

Salib	36
Sander	41, 43, 45, 47, 109
Sarung	8, 13, 30, 59, 61, 62, 76, 83, 97, 116, 128
Sejarah	6, 9, 15, 19, 29, 30, 41, 90, 97
Silicate	76
Skrin	12, 13, 31, 34, 131
Syarikat	30, 55

T

Teknologi	12, 30, 32, 34, 37, 116
Tembaga	8, 18, 21, 22, 24, 44, 56, 57, 80, 93, 94, 95, 110, 127
Terengganu	36, 37, 71, 99, 117, 118
Thailand	31
Tiruan	31, 97
Tokoh	9, 15, 129, 130, 131, 132

Z

Zink	6, 18, 44, 56, 80, 93, 110
------	----------------------------

BIBLIOGRAFI

10.0 RUJUKAN

- Abdul Ghani Bin Mat, (2020). Adiguru Kraf Blok Batik. Retrieved from :
https://m.facebook.com/Abdul-Ghani-Mat-Adiguru-Kraf-Blok-Batik-211146429558642/?_rdr
- Abdul Ka-rim Rahman Hamzah (2021). Seni Warisan Tradisi Kian Pupus Ekoran Kepesatan Teknologi. <https://www.utusanborneo.com.my/2018/03/10/seni-warisan-tradisi-kian-pupus-ekoran-kepesatan-teknologi>
- Abdullah, Z., Khan, S. M., Yahaya, S. R., & Manap, M. R. (2019). *Rekaan Batik Kontemporari (the Aesthetic Values in the Production of*. 236–269.
- Azah Aziz. 2006. Rupa & Gaya Busana Melayu. Bangi: Penerbit Universiti Kebangsaan Malaysia.
- B. (2020, September 30). Sarung batik buat jejak. Harian Metro.
<https://www.hmetro.com.my/rencana/2020/09/625979/sarung-batik-buat-jejak>
- Dokumen Tips. (2021). Kepentingan Usaha Mengekalkan Budaya Warisan Negara. Retrieved from : <https://dokumen.tips/documents/kepentingan-usaha-mengekalkan-budaya-warisan-bangsa.html>
- Dr. Wan Mohd Khairul Firdaus (2015). *Pengumpulan Data Kualitatif. Fakulti Pengajian Kontemporari Islam (UNISZA)*.
<https://www.slideshare.net/wmkfirdaus/pengumpulan-data-kualitatif-45310436>
- Fadzdila, (2021). Temu Bual. Retrieved from :
<https://www.slideshare.net/fadzdila1/temu-bual>
- Halina Mohd Noor; Nor Hatina Shuib dan Hanneeyzah Bariah Baharin. (2019, March 21). Industri batik tempatan 'dibunuh'. Berita Harian.
<https://www.bharian.com.my/berita/nasional/2019/03/539919/industri-batik-tempatan-dibunuh>.
- Kahn, D. S. M., Shamsuddin, E. E., & Abdullah, D. N. N. (2011). Mendepani Seni Warisan dan Kreatif Dalam Mencapai Satu Gagasan Melayu di Nusantara. Jurnal Arkeologi Malaysia, 1–17.
<https://pdfs.semanticscholar.org/a55b/49241e2978a313863b382fb7a6a55d0a6928.pdf>
View of Teknologi Pemprosesan Batik Melayu di Kelantan.pdf. (n.d.).
- Kamarul Azmi Jazmi (2012). Metodologi Pengumpulan Data dalam Penyelidikan Kualitatif, 3-7,
[https://www.researchgate.net/publication/293097563_Metodologi_Pengumpulan_Dat
a_aalam_Penyelidikan_Kualitatif](https://www.researchgate.net/publication/293097563_Metodologi_Pengumpulan_Data_dalam_Penyelidikan_Kualitatif)

- Kheng J. N. S. (2002). The application of other various textiles techniques. Prosiding untuk Seminar Batik: Ekspresi, Eksplorasi, dan Komunikasi. Malaysia: Institut Kraf Negara, Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia
- Mahfuz, S. (2020, November 21). Pengusaha Batik Blok Buatan Terengganu Hampir Pupus. Benar News. <https://www.benarnews.org/malay/galeri-foto/my-batik-190103-01032019150722.html>.
- Mat Ghani Mat (2021, May 23). Seni Warisan Blok Batik. (Nur Fatim Insyirah Zulkefly, Nurul Adibah Sabira Bakaruddin, Interviewer)
- Mohamad Akhir, N. H., & Ismail, N. W. (2015). Permasalahan Dalam Pembangunan Industri Batik Di Terengganu. *Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia*, 10(September), 239–246.
- Mohammad Haris Abd Azis (2021). Seni Budaya dan Tradisi Perlu Anjakan Paradigma. <https://www.bernama.com/bm/tintaminda/news.php?id=1947937>
- Mohd Noorhadi Mohd Yusof (2017). Penggunaan Media Sosial Teknologi Maklumat. <file:///C:/Users/HP/Downloads/22483-64769-1-SM.pdf>
- Mohd Yusof (1990). Perusahaan Batik di Kelantan. 1 – 55. https://studentsrepo.um.edu.my/2696/5/BAB_2.pdf
- Mud, S. N. C. (2018, February 15). Khazanah batik blok. Harian Metro. <https://www.hmetro.com.my/mutakhir/2016/01/104326/khazanah-batik-blok>
- Norlelawaty Haron. (2021) Encik Md. Ghani bin Mat : Adiguru Kraftangan Batik Blok di Malaysia. Retrieved from : <http://klikweb.dbp.my/?p=15921>
- Noor Haslina Mohamad Akhir & Normaz Wana Ismail. (2015). Permasalahan Dalam Pembangunan Industri Batik Di Terengganu. *Prosiding Persidangan Kebangsaan Ekonomi Malaysia ke-10 (PERKEM 10)*, 239-246. https://www.ukm.my/fep/perkem/pdf/perkem2015/PERKEM_2015_3A2.pdf
- Nuril, T., Binti, W., & Azman, T. (2017). *EKSPLORASI TEKNIK CETAKAN DAN BATIK UNTUK.View of Teknologi Pemprosesan Batik Melayu di Kelantan.pdf*. (n.d.).
- See, Andy (2020). “Tips – tips Menjalankan Temubual Atas Talian.” Retrieved from : <https://marketinginasia.com/2020/07/22/tips-tips-menjalankan-temubual-atas-talian/>
- Sohana Abdul Hamid (2016). Pengaruh Media Massa Terhadap Perubahan Sosial Masyarakat. *Journal of Social Sciences Humanities*, 1-13. <https://ejournal.ukm.my/ebangi/article/viewFile/15599/4860>
- Word Press. (2018). Ciri-ciri khas batik blok. Retrieved from : <https://hafizulasyrafblack.wordpress.com/ciri-ciri-khas-batik-blok/>

Use the "Insert Citation" button to add citations to this document.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

Yusof, R. (2020, August 30). Batik dan perjalanan kreatif Malaysia. Sinarharian.
<https://www.sinarharian.com.my/article/98901/KHAS/Pendapat/Batik-dan-perjalanan-kreatif-Malaysia>.

Zamrudin Abdullah (2019). Ciri – ciri Keindahan dalam Penghasilan dalam Rekaan Batik Kontemporari Berinspirasi Motif Abstrak, *Jurnal Pengajian Melayu*, 1-24.
<https://ejournal.um.edu.my/index.php/JPM/article/view/21232>

LAMPIRAN

11.0 LAMPIRAN

11.1 BIOGRAFI TOKOH

PENDIDIKAN

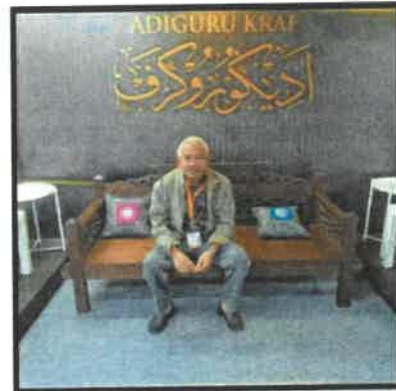
- Bersekolah dalam aliran Inggeris sehingga darjah enam di SIS Primary School, Pasir Mas.

KEMAHIRAN DAN KEPAKARAN

- Blok batik yang direka beliau pernah diguna semasa pameran batik sempena Pertandingan Piala Seri Endon bertempat di PWTC Kuala Lumpur.
- menghasilkan blok batik yang dijual kepada pihak atau individu tertentu untuk tempahan khas seperti tempahan dari Yayasan Budi Penyayang
- beliau sering mengguna dan mengubah reka corak yang berunsurkan motif flora untuk disesuaikan mengikut kehendak dan cita rasa pelanggan.

SUMBANGAN

- menyertai demonstrasi pembuatan kraf blok batik dalam program Piala Seri Endon pada tahun 2007 anjuran Yayasan Budi Penyayang
- dilantik sebagai tenaga pengajar dan juru demo bagi program pembangunan usahawan anjuran Kraftangan Malaysia di bawah skim Perantisan Kraf Warisan dari tahun 2006
- menjadi pakar rujuk dalam kalangan tukang kraf blok batik dan pembatik setempat yang baru menceburi bidang kraf batik.
- seorang yang berusaha menambah ilmu dari semasa ke semasa bagi meningkatkan kemahiran dalam menghasilkan blok batik ciptaannya.

Nama: Abdul Ghani Bin Mat

Umur: 65 Tahun

**Tempat Lahir: Pasir Mas,
Kelantan**

**Alamat: No. 10-A Kampung
Chenderong Batu
Lorong Madrasah,
Pok No. 16250
Wakaf Baru,
Kelantan**

No Telefon: 014-5276544

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

11.2 SURAT PERJANJIAN

UNIVERSITI TEKNOLOGI MARA

PERJANJIAN MENGENAI PROJEK SEJARAH LISAN

Saya Md. Ghani Bin Mat K/P: 561223-03-5113 pada
23/5/2021 dengan ini bersetuju dengan syarat-syarat temubual yang telah diadakan
di antara saya dengan Universiti Teknologi MARA. Syarat-syarat tersebut adalah seperti berikut:

1. Rakaman hasil temubual ini adalah bertujuan untuk kegunaan pengajaran, penyelidikan dan penerbitan tanpa melibatkan bayaran/ tuntutan dari mana-mana pihak. Walaubagaimanapun bagi tujuan selain daripada yang tersebut, persetujuan daripada tokoh perlu diperolehi.
2. Rakaman hasil temubual yang tersebut di atas adalah diserahkan dan menjadi hak milik sepenuhnya Universiti Teknologi MARA untuk penyimpanan kekal dan boleh mengambil apa-apa tindakan yang difikirkan perlu bagi memelihara rakaman dan transkrip ini.
3. Pihak Fakulti Pengurusan Maklumat, Universiti Teknologi MARA boleh membuat transkrip rakaman dan transkrip-transkrip ini perlu/tidak perlu disemak oleh tokoh (*interviewee*).
4. Rakaman dan transkrip ini akan dibuka kepada semua penyelidik sama ada dari Malaysia atau luar negara yang bertujuan membuat penyelidikan yang sah dengan syarat: -
 - a. Apabila petikan diambil dari rakaman/transkrip ini untuk digunakan di dalam penerbitan, tesis dll., sumbernya (tokoh) hendaklah diakui oleh penyelidik-penyelidik.

.....
(Nama tokoh Md. Ghani Bin Mat)
Tarikh: 23/5/2021

.....
(Nama pensyarah)
b.p. Dekan
Fakulti Pengurusan Maklumat
Universiti Teknologi MARA

11.3 SENARAI SOALAN

Orientation Question

1. Boleh Encik ceritakan tentang latar belakang encik?
2. Apakah nama penuh encik
3. Umur encik sekarang
4. Bilakah tarikh lahir encik
5. Di manakah tempat lahir encik
6. Encik merupakan anak yang ke berapa
7. Encik mempunyai berapa adik beradik
8. Siapa nama isteri encik
9. Berapa lamakah encik berkahwin
10. Encik mempunyai berapa orang cahaya mata
11. Siapakah nama ibu dan ayah encik

Common Question

1. Bilakah pakcik mula menceburkan diri dalam bidang batik blok?
2. Pada tahun bilakah?
3. Tarikh encik menceburi bidang ini?
4. Siapakah yang memperkenalkan seni batik blok kepada pakcik?
5. Adakah mendapat ilham daripada minat pakcik sendiri dari dahulu lagi?
6. Apakah corak atau motif batik blok yang pertama pakcik hasilkan?
7. Jenis yang berunsurkan corak flora, fauna atau berunsurkan rupa geometri?
8. Adakah pembuatan batik ini amat rumit?
9. Siapakah yang mengajar encik untuk membuat batik blok ini?
10. Adakah pakcik mempunyai kemahiran yang tersendiri dalam menghasilkan produk ini?
11. Berapa lamakah pakcik mengambil masa untuk betul betul mahir di dalam bidang ini?
12. Adakah pakcik mengambil masa yang lama supaya mendapat penghasilan yang berkualiti?
13. Waktu pakcik mula – mula membuka bengkel, berapa kos pakcik, modal yang pakcik keluarkan?
14. Siapakah idola pakcik dalam bidang blok batik ini?

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

15. Berapa lamakah beliau menceburi dalam bidang ini sehingga pakcik mengidolakannya ?
16. Adakah pakcik pernah menyertai pertandingan dalam menghasilkan batik blok?
17. Apakah perasaan encik semasa menyertainya?
18. Adakah pakcik mempunyai banyak persaingan dalam menghasilkan batik blok memandangkan seni ini amat popular di negeri kelantan?
19. Adakah proses membuat batik blok corak yang menarik ini merumitkan pakcik?
20. Adakah pembuatan produk ni dia guna peralatan – peralatan yang mudah didapati di mana – mana?
21. Berapakah kos perbelanjaan yang diperlukan untuk menghasilkan produk ini?
22. Adakah pakcik menggunakan kos mengikut kesesuaian bahan ?
23. Dimanakah terletak lokasi untuk pakcik menghasilkan batik blok ini?
24. Adakah lokasi berhampiran dengan tempat tinggal pakcik?
25. Adakah lokasi tersebut adalah sangat strategik?
26. Sebelum memulakan perniagaan batik menggunakan blok batik, apakah persiapan – persiapan penting yang perlu dititikberatkan?
27. Adakah mengambil masa yang lama untuk melakukan persiapan ?
28. Persiapan – persiapan ini memerlukan bahan – bahan yang mudah didapati atau tidak?
29. Sepanjang pakcik menghasilkan produk blok batik ini, apa yang membuatkan pakcik bersemangat untuk meningkatkan hasil mutu penghasilan blok batik?
30. Adakah produk blok batik pakcik ini telah dikomersialkan sehingga ke peringkat antarabangsa atau hanya di dalam Malaysia sahaja?
31. Pada pendapat pakcik, apakah pandangan masyarakat sekarang mengenai blok batik?
32. Adakah perkembangan produk ini dari setahun ke setahun adalah meningkat ?
33. Jika diberi pilihan, adakah encik akan kekal bertahan dalam bidang ni atau tukar ke bidang yang lebih menjamin kebolehpasaran produk dengan lebih mudah.
34. Adakah encik tidak pernah terfikir untuk beralih ke bidang lain kerana encik sudah mempunyai kelebihan yang tersendiri iaitu tiada pada orang lain?
35. Berapa ramaikah insan bertuah yang telah encik turunkan ilmu dalam penghasilan batik blok ini?
36. Adakah mereka merupakan orang sangat dekat dengan encik?
37. Siapakah anak didik pertama encik dalam menghasilkan produk ini?
38. Berapakah tempoh masa yang diperlukan untuk mereka mahir dalam pembuatan produk bidang ini?

Specific Question

1. Pembuatan Batik
2. Apakah itu batik menurut pandangan pakcik?
3. Dari manakah asalnya batik?
4. Bagaimanakah batik mula diterima secara meluas di Malaysia?
5. Berapakah jenis batik yang terdapat di Malaysia? Berapakah jumlah setakat ini yang diketahui?
6. Apakah jenis batik yang dihasilkan?
7. Bagaimanakah cara untuk membezakan setiap jenis batik di Malaysia?
8. Apakah imej batik Malaysia?
9. Apakah ilmu yang harus dimiliki untuk membuat batik?
10. Adakah setiap pengusaha batik perlu memohon kelulusan kerajaan negeri?
11. Apakah perbezaan batik Malaysia dan batik negara lain?
12. Adakah batik Malaysia lebih unik dari batik batik yang lain?
13. Adakah batik dihasilkan sendiri atau mengikut citarasa pengguna?
14. Bagaimanakah untuk mengenal pasti corak yang harus dilibatkan/dibuat?
15. Adakah batik Malaysia mudah untuk dihasilkan?
16. Adakah batik yang dihasilkan akan melalui proses yang sama walaupun corak berbeza?
17. Bagaimanakah batik menjadi tarikan utama pengunjung yang datang ke Malaysia?
18. Berapa lamakah proses diambil bagi menyiapkan sehelai batik?
19. Blok batik ini ada banyak saiz atau pun ada satu saiz sahaja?
20. Apakah jenis material kain yang digunakan?
21. Apakah jenis corak yang terdapat pada batik Malaysia?
22. Apakah perbezaan cara penghasilan batik yang dahulu dan sekarang?
23. Bagaimanakah pakcik sebagai artis batik mendapat ilham/inspirasi bagi menghasilkan sehelai batik?
24. Adakah corak batik yang dihasilkan berdasarkan nilai emosi/perasaan atau nilai kenegerian?
25. Adakah idea penghasilan batik dihasilkan oleh seorang individu atau lebih?
26. Berapa lamakah waktu bengkel batik dibuka?
27. Berapakah batik yang dapat dihasilkan sehari waktu bekerja?

28. Apakah jenis corak yang sering dihasilkan oleh pakcik?
29. Setakat ini, apakah corak batik yang paling banyak dihasilkan?
30. Corak yang manakah yang paling mendapat permintaan tinggi oleh pelanggan?
31. Bagaimanakah cara untuk menyelenggara blok batik yang telah dihasilkan?
32. Bagaimakah pakcik mengekalkan prestasi pakcik dalam menghasilkan blok batik?
33. Berapakah tempahan yang paling banyak pakcik pernah terima?
34. Berapa lamakah masa yang pakcik ambil untuk menyiapkannya?
35. Adakah corak yang ditempah berbeza atau sama jenis sahaja?
36. Apakah cabaran yang pakcik hadapi semasa menyiapkan tempahan tersebut?
37. Pernahkan pakcik tidak sempat menyiapkan blok batik pada waktu yang telah ditetapkan?
38. Adakah pakcik hanya focus kepada blok batik sahaja dan tidak ingin buat apa apa produk lain?
39. Adakah customer boleh memberi design melalui telefon sahaja?
40. Pernah tak pakcik ambil tempahan satu blok batik sahaja dan berapa harga untuk satu blok batik itu?
41. Berapakah harga blok batik pada waktu dahulu?
42. Apakah peralatan yang digunakan untuk menghasilkan blok batik?
43. Berapakah langkah yang diambil bagi menyediakan batik?
44. Bagaimanakah artis batik memilih warna yang sesuai untuk digabungkan dalam sehelai batik?
45. Adakah warna tersebut membawa sesuatu maksud?
46. Adakah kesalahan sewaktu membuat batik blok boleh diperbetulkan? Bagaimana?
47. Siapakah yang mengawal selia ketika proses membuat batik blok dijalankan?
48. Semasa blok batik itu dijemur, bagaimanakah jika cuaca tidak mengizinkan?
49. Bagaimanakah batik dibahagi? Adakah mengikut pasaran atau tempahan?
50. Sebelum ini, kami ada tengok pakcik mempunyai Facebook, adakah pakcik pasarkan blok batik ini di Facebook? Atau pun pakcik ada pasarkan di tempat lain?
51. Apabila pakcik pasarkan di Facebook, tempahan yang dapat adalah lagi banyak atau pun biasa – biasa sahaja?
52. Adakah blok batik mempunyai jenis yang premium?
53. Adakah harga batik premium adalah lebih tinggi?
54. Adakah bahan – bahan yang pakcik dapatkan untuk membuat blok batik ni, pakcik tempah atau pergi ke tempat pembekal?

55. Apakah langkah untuk mengelakkan batik dari cepat luntur?
56. Adakah pelanggan dapat pemulangan wang sekiranya batik dihasilkan rosak?
57. Adakah corak ukiran kayu banyak mendapat perhatian pelanggan?
58. Pernahkah pakcik membuat blok kayu?
59. Pada zaman sekarang masih ada blok kayu tak?
60. Adakan orang sekarang hanya menggunakan tembaga untuk membuat blok batik?
61. Kenapa blok besi susah untuk dibaiki?
62. Adakah batik blok batik yang dihasilkan oleh pakcik tu mempunyai hak cipta?
63. Pernah tak orang mencuri pelanggan pakcik?
64. Berapakah kadar harga blok batik yang ditempah oleh pelanggan?
65. Adakah pakcik menggabung semua jenis motif untuk menghasilkan satu blok batik?
66. Motif yang manakah yang paling pelanggan gemari?
67. Bagaimanakah pakcik menggubahnya bagi menjadikan blok batik ni stau yang unik untuk dijual?
68. Bagaimana anugerah yang pakcik perolehi tu mengubah hidup pakcik sebagai pengusaha blok batik?
69. Apakah perasaan pakcik ketika mendapat anugerah tersebut?
70. Bagaimanakah cara pakcik mendepani segala cabaran tersebut?
71. Ada tak produk lain yang boleh dihasilkan berdasarkan blok batik ni?
72. Pada pendapat pakcik kenapa orang sekarang ni kurang menggayakan batik?
73. Apa pandangan pakcik tentang batik print [cetak] yang tak menggunakan kaedah tradisional lagi?
74. Bagaimanakah cara pakcik untuk bersaing untuk menjadikan blok batik ni masih relevan kepada semua lapisan masyarakat?
75. Adakah pakcik pernah tak kongsi kan video pakcik buat di media sosial seperti Facebook?
76. Pakcik selalu menerima tempahan yang banyak dari negeri manakah?
77. Adakah pakcik pernah ditemu bual untuk Majalah TV3 [rancangan televisyen]?
78. Adakah jika ada orang ingin mempelajari blok batik adakah pakcik akan mengambil dia sebagai anak murid pakcik?
79. Adakah pakcik menerima pelajar persendirian?
80. Apakah perkara pertama yang pakcik akan ajar setelah mengambil pelajar baru?
81. Berapakah jumlah pengusaha blok batik yang masih ada sehingga ke hari ini?
82. Adakah mereka mendapat bantuan daripada kerajaan juga?

83. Adakah limit tempahan yang pakcik terima hanyalah empat puluh blok?
84. Jika mendapat tempahan yang memerlukan segera, pakcik akan terima atau tidak?
85. Blok batik akan diambil oleh pemesan atau pakcik akan hantar sendiri kepada mereka?
86. Adakah pakcik akan menggunakan kenderaan sendiri untuk menghantarnya?
87. Adakah pakcik akan dikenakan cas jika pakcik membuat penghantaran?
88. Jika blok rosak ketika dalam perjalanan, adakah pakcik akan membaikinya semula?
89. Jenis kain apa yang digunakan untuk buat produk batik dengan menggunakan blok batik?
90. Adakah batik sarung dulu dan sekarang sama dari segi pewarnaannya?
91. Apakah perancangan pakcik pada masa depan tentang hadapan dalam usaha mengembangkan industri blok batik dengan lebih pesat?
92. Apakah nasihat pakcik kepada masyarakat di luar sana yang ingin berkecimpung dalam bidang blok batik ni?
93. Apakah pencapaian yang pakcik pernah terima sepanjang membuat blok ni?
94. Macam mana pencapaian itu telah mengubah hidup pakcik sebagai seorang pengusaha blok batik?
95. Apakah cabaran yang paling terbesar semasa pakcik berada di dalam bidang ni dan macam mana pakcik mengatasi segala cabaran tersebut?
96. Apakah sumbangan yang telah pakcik berikan kepada industri seni warisan terutamanya dalam bidang blok batik?
97. Adakah dalam masa terdekat pakcik merancang untuk mengembangkan lagi perniagaan blok batik ini?
98. Adakah pakcik gemar memakai kain batik sarung seperti kain pelekat sebagai pakaian harian?
99. Pakcik ada banyak berapa banyak koleksi batik yang telah pakcik kumpul?
100. Pakcik ada tak beli batik print?
101. Apa kenangan manis pakcik dalam bidang blok batik ni?
102. Apakah harapan pakcik terhadap kerajaan Malaysia dalam membantu pengusaha-pengusaha blok batik ni untuk lebih berkembang?
103. Pakcik rasa batik blok ini akan kekal relevan dalam masyarakat dalam masa dua puluh tahun sekarang atau pun tak?

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

11.4 DIARI PENYELIDIKAN

NO	TARIKH	TINDAKAN	CATATAN
1	1/4/2021	Menentukan tema kajian.	Mendapat maklumat daripada pensyarah di BK3.
2	3/4/2021	Melakukan carian melalui Internet.	Melakukan carian di kelas BK3.
3	5/4/2021	Menulis kertas kajian	Merujuk pensyarah tentang cara dan format menulis kertas kerja BK3
4	12/4/2021	Membincangkan topik yang bakal di temu bual.	Berbincang melalui aplikasi Whatsapp.
5	17/4/2021	Memilih dan menetapkan tajuk.	Bersetuju untuk memilih tajuk berkaitan blok batik.
6	22/4/2021	Memilih tokoh yang sesuai untuk ditemu bual.	Berbincang melalui aplikasi Whatsapp.
7	2/5/2021	Berhubung dengan tokoh iaitu Encik Md Ghani Bin Mat bagi meminta persetujuan untuk ditemubual.	Beliau bersetuju untuk menjadi tokoh temubual.
8	15/5/2021	Menyiapkan surat-surat penting untuk berhubung dengan tokoh.	Memberi maklumat tentang tokoh kepada pensyarah untuk membuat surat rasmi dari universiti.
9	19/5/2021	Menyiapkan soalan untuk di temubual.	Terdapat 100 soalan disediakan berteraskan orientasi, am, dan spesifik.
10	22/5/2021	Menghubungi Encik Md Ghani bin Mat untuk ditemubual dan membuat surat kebenaran.	Melalui panggilan telefon.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

11	23/5/2021	Menemu bual artis blok batik, Encik Md Ghani bin Mat berkenaan topik blok batik.	Bermula pada pukul 11 pagi dan mengambil masa selama 2 jam 17 minit 26 saat.
12	25/5/2021	Mula menaip transkrip bagi temu bual.	Mula menulis transkrip yang berdurasi 2 jam 17 minit 26 saat.
13	22/6/2021	Menyiapkan beberapa isi transkrip yang masih belum lengkap.	Mengemas kini beberapa bahagian transkrip yang masih belum lengkap
14	27/6/2021	Menghantar transkrip kepada pensyarah.	Menghantar kepada pensyarah melalui laman web U-Future.

11.5 GAMBAR, SIJIL SIJIL DAN BAHAN BERKAITAN

- Pemberian cenderahati kepada tokoh

- Tangkapan skrin ketika temubual dijalankan

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

- Gambar tokoh sedang membuat blok batik.

- Contoh blok batik yang dihasilkan oleh tokoh.

TRANSKRIP TEMUBUAL BERSAMA ENCIK MD. GHANI BIN MAT
MENGENAI PEMBUATAN BLOK BATIK

- Contoh kain batik yang dihasilkan menggunakan blok batik.

